

Arxiu històric FUNDACIÓ JAUME BOFILL

La premsa comarcal

Un model català de periodisme popular

Jaume Guillamet

GENER 1982

FUNDACIÓ
JAUME
BOFILL

INDEX

- Introducció	1
I. <u>Què és la premsa comarcal</u>	9
1. Criteris de classificació de la premsa	11
2. Classes de premsa a Catalunya	15
3. Premsa catalana i premsa en català	18
4. Una primera definició de premsa comarcal	21
5. Els "diaris" que no són diaris	25
6. Models de publicacions de la premsa comarcal	29
II. <u>Aproximació històrica</u>	41
1. Un segle i mig de perspectiva	42
2. El model territorial històric d'estructura de la premsa comarcal ..	54
3. Sistemes informatius locals	61
4. El català, llengua majoritària	80
III. <u>La premsa comarcal sota el franquisme</u>	84
1. La premsa d'ocupació. Repressió i control.	88
2. La premsa catòlica	102
3. Resistència i ressorgiment	112
4. La recuperació de l'ús del català	145
5. Represa del model territorial històric	155
IV. <u>La nova premsa comarcal</u>	170
1. El ple ressorgiment	171
2. La normalització empresarial	177
3. La consolidació d'un mercat propi	190
4. La normalització del català	245
V. <u>Conclusions</u>	260

(El segon volum, amb apèndixs, gràfics, bibliografia i índexs onomàstics
es calcula d'uns 200 pàgines)

INTRODUCCIO

A finals de 1975, quan preparàvem l'edició del meu ~~l'ltm~~ primer llibre sobre qüestions de premsa dubtàrem amb els editors de centrar el títol en la premsa comarcal. Optàrem finalment per "La nova premsa catalana", ja que l'obra no es cenyia en la premsa de comarques, tot i que la part més ~~xx~~ extensa era justament una primera aproximació al seu estudi, sinó que plantejava de manera més amplia tota la qüestió de la premsa en català i del seu ressorgiment, que en aquells moments d'esperança s'albirava molt més ràpida i esplendorosa que no ha estat després. "La nova premsa catalana" crec que va ser un títol afortunat i que corresponia de ple a l'estat d'ànim i a les expectatives polítiques i culturals catalanes del moment de la seva publicació, el mes de febrer de 1976. La premsa comarcal era ja aleshores un fenomen important i havia estat justament un factor decisiu amb el seu ressorgiment del ressorgiment mateix de la premsa en català i de la represa general del país en els darrers anys de la dictadura franquista. Així ~~ho~~ ^{expressava en} ~~manifestava~~ les primeres paraules del llibre: "La nova premsa catalana ha nascut a les comarques."

Avui, el 1982, sis anys després, la premsa comarcal està ~~deu~~ ^{deu} moda, i ho està justificadament, pels seus propis mèrits i per causa, també, del protagonisme destacat que com a grup ha seguit tenint en la normalització del català en els mitjans de d'informació, encara molt limitada. "La Premsa Comarcal", a seques, és el títol d'aquest llibre que aspira a ser un primer estudi complet d'aquest fenomen comunicacional que no dubto a presentar en el subtítol com "un model català de periodisme popular".

Volia fer un llibre d'estudi, bé que no necessàriament un llibre només per a estudiosos, però les circumstàncies encara no normals de l'ús de la llengua catalana en els mitjans d'informació així com les properes característiques singulars del fenomen de la premsa comarcal, m'han dut a moure'm en un clar nivell d'ambigüitat, tot combinant la seva anàlisi específica com a estudi i la de la seva ~~per~~ ^{per} ja llarga, ~~per~~ dilatada i significativa peripecia històrica al servei de la lluita per les llibertats democràtiques i nacionals de Catalunya.

Convé per tant apuntar d'entrada quin és exactament el contingut d'aquest llibre i quina és la metodologia que he seguit en la investigació ~~realitzada~~ que he realitzat durant els cursos 1979-1980 i 1980-1981 amb

el aport material d'una borsa d'estudi atorgada per la Fundació Jaume Bofill de Barcelona. ^{la part} ~~El primer~~ capítol I, "Què és la premsa comarcal?", té per objecte sentar una primera definició en el marc general ~~deixx~~ la premsa, sobre una aportació pròpia per a l'establiment d'uns criteris de classificació i una tipologia ~~convencional~~ de la gran varietat de publicacions existents a Catalunya. ^{la part} Sobre la base d'aquesta prèvia clarificació metodològica ~~pròpia~~ mínima, ~~el capítol~~ ^{la part} II, "Aproximació històrica" consisteix en un estudi general de la premsa comarcal des de l'aparició a Catalunya de les primeres publicacions regulars fins l'any 1939 que amb el final de la guerra civil i la derrota militar de la segona República s'esdevé un tall absolut en tot el procés històric. Es tracta de veure quines han estat les pautes seguides per la premsa a les comarques de Catalunya, exloent sempre de l'estudi, al llarg de tot el llibre, la pròpia de la ciutat de Barcelona, tant en relació a l'estructura territorial, a la funció informativa, a les actituds polítiques, a la cultura i a l'ús de la llengua catalana. A partir d'aquesta anàlisi tracto de formular uns models mínims d'estudi: el model territorial històric d'estructura de la premsa i els sistemes informatius locals i comarcals corresponents.

Pel que fa a les fonts utilitzades per aquest estudi històric ~~sumari~~ he cregut que el més recomanable, donat l'estat actual de les investigacions històriques de la premsa comarcal, era limitar-me a les dades contingudes en l'obra de Joan Torrent i Rafael Tasis, "Història de la Premsa Catalana". Malgrat el títol, es tracta essencialment d'un repertori comentat de tota la premsa en català i bilingüe publicada arreu de Catalunya fins l'any 1966, data de publicació de l'obra per part d'Editorial Bruguera de Barcelona. Entre les escasses obres de caràcter general sobre la premsa catalana, la H.P.C. és sens dubte la més completa i recent, bé que hom hi pugui trobar nombroses mancances. ~~Malgrat això~~ Tot i reconèixer-les, el fet que la investigació històrica local i comarcal és molt desigual segons les ciutats m'ha aconsellat de limitar l'estudi històric a les dades contingudes en la H.P.C. Tot i que el lector coneixedor del tema pugui trobar a faltar publicacions en poblacions concretes o que li puguin sobtar determinats errors cronològics, he preferit per qüestions de mèthode no corregir aquestes mancances en les comarques que la bibliografia actual ho permet, ja que crec que això no afecta a la validesa ~~de~~ dels models i sistemes informatius que es desprenen de l'estudi, ni a les se-

ves conclusions. El lector interessat trobarà en tot cas les referències de la bibliografia existent per a perfilar amb més precisió i ~~completar~~ completar la informació de les comarques i poblacions que li interessin. Igualment, crec que la manca de referència a la H.P.C. de la premsa comarcal en castellà, molt nombrosa el segle XIX, però escassa el segle XX, com a mínim ens trobem en premsa bilingüe, tot i ser un buit important, no ha d'afectar a la validesa dels models i sistemes d'estudi proposats, ~~per~~ ja que tot i l'intensa activitat periodística del XIX en algunes comarques, no és fins al XX que hi ha la seva consolidació.

~~El~~ ^{La part} capítol III, "La premsa comarcal sota el franquisme", és bàsicament un estudi de com el règim sorgit de la guerra civil reprèn sumariament els models de premsa comarcal consolidats històricament per posar-los al seu servei, tot impedit-hi l'accés dels grups socials no afectes i controlant-ne plenament la seva activitat, tant per mitjà de la censura com dels aparells locals del partit únic. Qui hagi llegit "La nova premsa ~~comarcal~~ catalana" ~~històrica~~ i "La premsa de les comarques gironines" hi trobarà sense dubte nombroses referències que li seran familiar bé que l'anàlisi actual va ~~anar~~ més a fons que el assajat en aquelles primeres obres, tant pel que fa als aspectes apuntats inicialment, com al paper de l'Església catòlica a tot el procés de resistència i ressorgiment des de posicions predemocràtiques i de lluita per la llengua i la cultura catalanes. L'estudi de la represa del model ~~històric~~ territorial històric que ocupa el final d'aquest capítol connecta amb ^{la part} el capítol següent, el IV, "La nova premsa comarcal", on s'aborda ja les característiques de la nova època, que s'enceta a partir de 1966 amb la petita lliberalització de la Llei de Premsa i d'Imprenta i assolirà el ple ressorgiment del final dels anys 70, amb el final de la dictadura i l'inici de la democràcia i l'autonomia recuperades al cap de gairebé mig segle.

En aquest ^{part} quart capítol formulo una proposta pràctica de metodologia per a ~~la~~ l'estudi actual de la premsa comarcal en el marc general de la premsa i els mitjans d'informació. En primer lloc hi ha la qüestió dels censos de publicacions, inexistents, que obliguen a l'estudiós de fornir-se les seves pròpies dades. En aquest sentit he treballat amb un Cens Provisional General de Premsa Comarcal 1939-1979 i amb un Cens ^Provisional de Premsa Comarcal de 1979, ambdós d'elaboració pròpia, els criteris d'elaboració dels quals són exposats en l'apèndix corresponent. He utilitzat, parcialment, el Cens del

Congrés de la Premsa Comarcal de 1981, pel que fa a les dades lingüístiques en el capítol corresponent a "La normalització del català" (IV.4). Com en la I part he estudiat les dades de publicacions per municipis, comarques, regions i províncies, a efectes de comprovar el seguiment o la revisió, segons els casos, dels models i els sistemes informatius històrics que en general han estat represos i renovats. En tot cas hi ha una diferència important a remarcar pel que fa a les publicacions. Així com en l'estudi històric he realitzat un buidat de les dades de totes les publicacions contingudes per la R.P.C.² cara a elaborar unes taules cronològiques comarcals i una diferenciació segons la seva periodicitat, continguts, i orientació ideològica i llengua utilitzada, els censos esmentats de 1939-1979 i 1979 inclouen únicament les publicacions considerades d'informació local. En no poder disposar d'un cens complet de tota la diversitat de premsa publicada a les comarques de 1939 ençà, he limitat la meua recerca a la premsa local informativa i he deixat de banda tota la àmplia gamma de publicacions locals especialitzades, ja siguin temàtiques, sectorials, socials o d'estudi, ja que l'objectiu del llibre és la premsa comarcal en tant que mitjà d'informació general de les comarques. És evident que l'existència encara de premsa comarcal especialitzada, d'acord amb els criteris de classificació de la primera part, ultra ser un fet enriquidor i demostratiu de la vitalitat del sector, ~~merx~~ mereix un estudi propi, notablement difícil per l'absoluta dispersió de les dades i que en tot cas caldria fer des d'altres la perspectiva específica de cada subgrup de publicacions especialitzades: culturals, religioses, socials, professionals, econòmiques etcètera.

El lector veurà, però, que en molts casos s'inclou com a publicacions ~~local~~ informatius locals publicacions especialitzades, sobretot fulls parroquials, butlletins municipals, butlletín d'entitats i adués revistes culturals. Aquest és un fet obligat i derivat de les pròpies característiques de la premsa comarcal i de les dificultats polítiques per a la creació d'òrgans normals d'informació que han dut i duen encara sovint a aquesta mena de publicacions especialitzades a fer funcions de suplència. Aquesta és una qüestió ~~de~~ metodològica de difícil tipificació i que ara com ara només es pot resoldre acceptant en cada cas el criteri de l'estudi.

L'estudi dels censos el formulo en primer lloc en relació a la distribució territorial de la premsa i en segon lloc en relació a la di-

judic. Pel que fa al primer punt mantinc com a punt de referència el model territorial històric i els sistemes informatius locals i comarcals corresponents, en base a una anàlisi de les publicacions per municipis, comarques, regions i províncies. Mentre no hi hagi més perspectiva en el temps no em sembla convenient revisar els models històrics, ~~atès~~ sobretot quan més que una superació se n'esten produint una renovació potenciadora, com es pot veure en analitzar les tendències ~~anàtiques~~ més recents que es manifesten en algunes comarques.

La introducció dels estudis de difusió en el món de la premsa comarcal resulta imprescindible per a assolir un coneixement precís de la seva importància i de l'abast social del fenomen. En primer lloc per saber exactament en quines comarques la seva incidència social és més profunda, més enllà de les dades estrictament quantitatives, posant en relació aquestes amb ~~correlacionant~~ les dades de població corresponents. En segon lloc per saber fins a quin punt la premsa comarcal respon a una demanda informativa específica i quin és l'abast d'aquesta en el conjunt del mercat de premsa.

Ultra la manca de censos regulars i homologats ja assenyalada anteriorment, en aquest punt ens trobem ~~ajit~~ a més amb la manca de dades credibles i homologades de difusió, altres, per tant, que les ~~donar~~ facilitades per les propies publicacions sense cap altra punt de referència ni d'homologació. La seva necessitat comença a ser sentida ja no solament pels estudiosos sinó també, cada vegada més, per les propies publicacions, sobretot aquelles periòdiques que aspiren a una normalització competitiva en el mercat de la seva oferta informativa. També en aquest punt, doncs, he treballat amb dades propies, corresponents al Cens Provisional de la Premsa Comarcal de 1979, fruit de la informació donada per les publicacions i de la meua propia estimació. Aquestes dades són estudiades pel que fa a la difusió absoluta, per comarques, regions i províncies, per mitjans de publicacions -diaris, periòdics i revistes- i conjuntament. He preferit la comarca com a unitat base de difusió, en compte del municipi, perquè això exigiria un coneixement més precís de la distribució de la difusió de cada publicació. ~~Imaginem~~ ~~ambdós casos i representant-los amb una mateixa unitat de mesura i d'expressió~~ Un segon pas hauria de ser l'anàlisi d'aquestes dades de difusió en relació a les de la resta de la premsa que es consumeix a Catalunya, però l'he limitada a la dels diaris de Barcelona, perquè és la comparació més il·lustrativa i perquè no hi ha tampoc dades suficients de la resta. Tot i així, les dades de

difusió d'aquesta, ofertes per O.J.B. ofereixen una seriosa limitació per la nostra anàlisi i és que estan computades únicament per provincies i pel que fa a la província de Barcelona no distingeixen entre la difusió a la capital i a la resta.

Finalment, considero que tot això seria incomplet sense entrar en les dades de difusió relativa i l'elaboració d'uns índexs comarcals de difusió (nombre d'exemplars per de premsa comarcal per cada mil habitants) que són els que d'una manera més definitiva ens permeten de comprovar l'existència d'un mercat específic i gens menyspreable de premsa comarcal. En tot cas, ultra la limitació de treballar amb dades de difusió estimatives i sota l'estricta responsabilitat de l'autor, he d'advertir que els índexs de difusió elaborats són de caràcter global i no inclouen una diferenciació entre la difusió de diaris, periòdics i revistes, que en aquesta primera aproximació al problema no m'ha semblat ~~necessària~~ necessària.

Pel que fa a la normalització del catàleg, les dades, extretes del Seny del Congrés de la Premsa Comarcal de 1981, tot i que els anteriors també en contenen, bé que menys precises, corresponen als tante per cents d'ús lingüístic manifestat per les properes publicacions censades. He considerat que a efectes de classificació publicacions catalanes les que tenen un 80 o més de textos en català, publicacions catalanes bilingües les que tenen un 50 % o més de textos en català, fins arribar al límit anterior, publicacions castellanes bilingües les que tenen menys d'un 50 % de textos en català i publicacions de llengua castellana les que utilitzen aquesta de manera exclusiva.

Aquests tres censos, els dos de l'autor i el del Congrés de la Premsa Comarcal de 1981, bé que segons una elaboració pròpia, es publiquen en l'apèndix, completant una panoràmica general de la premsa per comarques.

Aquest llibre és la culminació de dotze anys de dedicació al coneixement i a l'estudi de la premsa comarcal, primer ~~interès~~ per interès estrictament personal, ja que la premsa local de Figueres va ser als anys 60 la meua primera escola de periodisme, i més tard de manera més sistemàtica i amb la voluntat decidida de fer-hi una contribució, assajada ja en la tesina de graduació a l'Escola de Periodisme de l'Església de Barcelona l'any 1971, iniciada de veritat en els llibres "La nova premsa catalana" (1976), "La premsa de les comarques gironines" (1977) i altres ~~treballs~~ articles i treballs en diverses publicacions. Amb "La Premsa Comarcal", el llibre que teniu a les mans, he aspirat a sentar unes bases sòlides per al coneixement

veritable d'aquest singular fenomen comunicacional català i a fer una pri-
 mera aportació metodològica per al seu estudi. En donaria per satisfet
 si el llibre ~~marxa~~, a part d'oferir una informació bàsica a un públic
 ampli, donés als elements suficients al grup encara reduït, però creixent,
 d'estudiosos de la premsa comarcal en la història i en el present per a
~~aprofundir~~ avançar en la realització ~~d'una investigació exhaustiva~~ de tota la
 gamma d'estudis locals i sectorials que encara fan falta per a conèixer
 de debò aquest model ~~popular~~ català de periodisme popular, en la
 qual jo mateix m'hi sento personalment compromès. És difícil i poc viable
 a curt termini si no compta però amb la sensibilització i la col·laboració
 activa de les institucions públiques per a la plena recuperació i compren-
 sió del que és no sols un singular patrimoni cultural sinó una ^{mitjà} ~~manera~~ de co-
 municació social ~~avanzada~~ de gran interès per al futur de Catalunya.

I.

QUE ES LA PRENSA COMARCAL

Què és la premsa comarcal? La resposta no és tan senzilla com podria semblar de bell antuvi. La premsa comarcal és la modalitat de premsa local propia de Catalunya, heus aquí una definició correcta, però sens dubte massa elemental. Miraré de demostrar en les pàgines que segueixen com la premsa comarcal és quelcom més ric i més complex que el que es pot deduir d'aquesta definició mínima, correcta metodològicament però insuficient per a encabir-hi l'expressió d'un fenomen periodístic que cal analitzar des d'una àmplia perspectiva.

D'entrada, convé fer un apunt metodològic dels criteris de classificació de la premsa utilitzats per l'autor abans de sentar una primera definició bàsica de la premsa comarcal a partir de la qual poder-nos endinsar en el seu estudi.

1. Criteris de classificació de la premsa

A l'hora d'assajar una tipologia de les publicacions periòdiques existents en un país i que conformen el seu model general de premsa, l'estudiós ha d'optar entre tres alternatives bàsiques, responnent a tres criteris complementaris d'anàlisi i classificació que per altra banda resulten de difícil unificació. A la vista que la realitat actual de la premsa és molt variada i complexa i que lluny de simplificar-se, les variables tipològiques són cada vegada més nombroses, tot ens fa pensar en la conveniència d'actuar analític i tipològicament en tres direccions bàsiques, utilitzant-ne una o altra segons el context i les necessitats de cada cas. Els tres criteris bàsics de classificació tipològica són els següents: 1) El criteri de ^{contingut} ~~periodicitat~~ de les publicacions. 2) El criteri de periodicitat de les publicacions. 3) El criteri de l'àmbit territorial de les publicacions.

1) Tipus de publicacions segons el seu contingut. En un afany de sistematització màxima, podem establir sis grups o categories de publicacions segons quins siguin els seus continguts i els lectors als quals es dirigeixen.

1).1. Publicacions d'informació i interès general. Són les publicacions que es dirigeixen al segment més ampli i universal de lectors, ja sigui amb continguts generals (diaris i setmanaris d'informació general) o amb continguts temàtics d'interès general (diaris, setmanaris i fins i tot revistes especialitzats en temes com l'esport, els espectacles, l'anomenada "premsa del cor", successos, religió, humor, erotisme i fins i tot economia i cultura, entre altres possibles).

1).2. Publicacions especialitzades. Són les publicacions d'interès especialitzat per a un públic reduït: art, literatura, història, ciències, indústria, borsa, medicina, etcètera i també política, cultura, religió, economia i turisme, entre altres, en nivells de més profunditat que no les publicacions temàtiques de l'apartat anterior.

1).3. Publicacions sectorials. Són les publicacions especialitzades que serveixen els interessos concrets dels diferents sectors de la vida econòmica i social, sovint en funció dels de la producció econòmica.

1).4. Publicacions de recerca. Són el grup més qualificat de la premsa especialitzada, les publicacions de grups i societats d'investigació i estudi, tant del món de la cultura en general com del món de l'economia. A un superior interès qualitatiu correspon una difusió més restringida i seleccionada.

1).5. Publicacions socials. Són les publicacions internes d'entitats de tota mena, que serveixen d'instrument de comunicació entre els seus membres pel que fa a les qüestions d'interès comú i comprèn tant les culturals recreatives, esportives, polítiques, socials, gremials, econòmiques, professionals, etcètera.

1).6. Publicacions d'informació local. Aquest darrer grup, que també hauríem pogut classificar en segon lloc, després de les publicacions generals, comprèn les publicacions que es caracteritzen pel fet que els seus continguts i el seu públic s'identifiquen per pertànyer a una comunitat local, preferentment una ciutat o un poble, però també un barri i adués un carrer. Abasten una gran varietat de gèneres, des del diari fins a la revista mensual, ontrimestral, passant pel setmanari i el quinzenal, d'acord, generalment, amb les dimensions de la comunitat.

Aquests sis tipus de publicacions establerts segons el criteri del contingut poden reduir-se a tres: premsa general, premsa local i premsa especialitzada, comptant en el si d'aquesta tres subclASSES més com la premsa sectorial, la premsa social i la premsa de recerca.

2) Tipus de publicacions segons la seva periodicitat. Segons el criteri de la periodicitat, les categories bàsiques han de ser l'ògicament les de diaris, periòdics i revistes.

2).1. Entenem per diaris totes aquelles publicacions que es publiquen ~~mínim~~ quatre dies a la setmana o més. Segons el seu contingut els diaris poden classificar-se en: a) Diaris d'informació general; b) Diaris temàtics d'interès general (esportius, econòmics, etcètera); c) Diaris especialitzats sectorials (el del port de Barcelona, per exemple) i ocasionals (el de la Fira de Barcelona, per exemple).

2).2. Periòdics. Entenem per periòdics les publicacions de periodicitat setmanal, bisetmanal i trisetmanal. Segons el seu contingut els periòdics poden classificar-se en: a) Periòdics d'informació general; b) Periòdics temàtics d'interès general ("premsa del cor", espectacles, televisió, successos,

esports, humor, religió, economia, erotisme, etcètera); o) Periòdics locals; d) Periòdics especialitzats i sectorials.

2).3. Revistes. Entenem per revistes totes les publicacions de periodicitat inferior a la setmanal, però sobretot la mensual que és la dominant. Segons el seu contingut les revistes poden classificar-se en: a) Revistes generals; b) Revistes temàtiques d'interès general; c) Revistes especialitzades; d) Revistes sectorials; e) Revistes de recerca; f) Revistes socials; g) Revistes locals.

Aquesta classificació convencional de la periodicitat de les publicacions inclou nombroses categories secundàries. A part els quatrissetmanals, ja apuntats amb els diaris, i els bisetmanals i trisetmanals ja apuntats també entre els periòdics a més dels setmanals, la major diversitat es dona en el grup de les revistes. Hi ha una categoria molt infreqüent, la dels periòdics desenllats, dels quals en registra alguns la "Història de la Premsa Catalana", però les que si són normals són les revistes quinzenals i bimensuals i, ja per sota de la periodicitat mensual, les bimestrals, trimestrals, quadrimestrals, semestral, bianuals i anuals. Encara hom pot trobar-se amb revistes que surten un nombre determinat de vegades l'any, no coincidint amb cap de les periodicitats apuntades i, finalment, les de periodicitat irregular.

3) Tipus de publicacions segons el seu àmbit territorial. El tercer criteri de classificació de les publicacions, el de l'àmbit territorial, inclou de fet dues possibilitats diferents i complementàries: a) el lloc d'edició; b) l'àmbit de la difusió. La classificació segons el lloc d'edició és la que s'utilitza normalment en els catàlegs, censos, hemeroteques i arxius com a criteri d'ordenació. Les dades que forneix aquesta mena d'anàlisi resulten insuficients per a la realització d'estudis de conjunt que contemplin també el model general de premsa d'una ^{comarca} ~~comarca~~, una regió o un país i necessiten el complement de l'àmbit de la difusió de les publicacions.

3).1. Publicacions segons el lloc d'edició. L'aplicació d'aquest criteri classificatori es limita a l'ordenació de les publicacions per municipis, comarques, regions, província, nacionalitat i estat. En cada estadí, convindrà especificar segons ostgui als objectius de l'anàlisi les característiques de continguts i periodicitat de les publicacions.

3).2. Publicacions segons l'àmbit de la seva difusió. L'aplicació d'aquest criteri comporta la consideració de dues categories bàsiques, a partir

de les quals, si convé i les dades disponibles ho permeten, es poden establir categories intermitges.

3).2.1. **Prensa d'abast general.** Comprèn les publicacions amb difusió general al territori nacional o estatal analitzat: a) Prensa d'informació general (diaris i setmanaris d'informació general); b) Prensa temàtica d'interès general: diaris (esportius, econòmics, etcetera) i setmanaris ("prensa del cor", espectacles, televisió, etcetera); c) Prensa especialitzada, sectorial, social i d'entertainment.

3).2.2. **Prensa d'abast local.** Correspon al que correntment s'entén per premsa local, publicacions pròpies d'una comunitat reduïda, sense especificar-ne amb exactitud ni el caràcter jurídic ni les dimensions físiques, de manera que a molts països comprèn àmbits superiors al municipal i adhuc al comarcal. La premsa local pot oferir les següents varietats: a) Diaris locals, d'informació general i temàtics; b) Periòdics locals d'informació general i temàtics; c) Revistes locals d'informació i temàtiques; d) Revistes locals especialitzades, sectorials, socials i de recerca.

En definitiva, premsa general i premsa local reproduïxen el mateix esquema de combinació de la classificació de continguts i de la classificació de periodicitat, amb la variable de l'àmbit territorial. Generalment, aquest variable és en funció del lloc de edició. Per bé que amb excepcions, la premsa d'abast general és premsa editada a la capital del territori, la qual pot comptar alhora amb una premsa local específica.

Aquest model teòric de la premsa en funció del seu abast territorial és molt variable segons els països i els estats. A Europa, sobretot, trobem un nivell entremig que és el de la premsa regional, que a França i Alemanya, per exemple, té una gran importància. Pel que fa a Espanya, l'existència d'aquest nivell entremig no és gens clara. Si més no, pel que fa a Catalunya hem de considerar que la premsa de Barcelona no fa funcions de premsa regional en relació al territori català, sinó de premsa general o nacional, com veurem en l'apartat següent.

2. Classes de premsa a Catalunya

Històricament, Catalunya ha constituït un àmbit territorial tancat i autosuficient pel que fa a la premsa. La premsa de Barcelona ha coincidit generalment amb la premsa d'abast general, d'acord amb el criteri territorial exposat en el capítol anterior, i la premsa comarcal correspon lògicament amb l'anomenada premsa d'abast local. La de Madrid, per tant, no ha actuat respecte de Catalunya més que com una premsa exterior, pel que fa als diaris, mentre que pels setmanaris i revistes ha tingut una influència més matizada i creixent, cada vegada més important de fet en els darrers anys. Catalunya té per tant una tradició de premsa nacional pròpia, per bé que en el si d'un Estat que generalment li ha negat cap mena d'autonomia política però que no ha aconseguit d'imposar-li l'hegemonia de la premsa centralista. L'esquema resultant és ben atípic, ja que no es correspon amb el de premsa nacional (Madrid)-premsa regional (Barcelona)-premsa local. Es tracta simplement de la premsa general d'una nació sense estat, en el marc d'un estat que no es vol reconèixer ^{all} mateix com a plurinacional.

En tot cas, premsa de Madrid i premsa de Barcelona competeixen a hores d'ara pel domini de determinats segments del mercat català des de posicions molt més favorables que temps enrera per la premsa forastera. L'única aproximació concreta a aquesta qüestió s'ha de cercar en un estudi de Josep Gifreu (1) sobre "La difusió de la premsa diària i setmanal a Catalunya", que demostra que "Catalunya pràcticament s'autoabasteix de premsa diària puix que la difusió de diaris procedents de Madrid -els procedents d'altres indrets es poden menysprear a efectes estadístics- només cobreixen un 4,92 % del total de la difusió", mentre que "la situació és ben diferent, en canvi, en el sector dels setmanaris, car els procedents de Madrid -també aquí els procedents d'altres llocs no tenen rellevància- representen més d'una tercera part del total, tot i que baixaria considerablement si no s'incloués una publicació tan especial, però de tant difusió, com "Tele Programa". Pel que fa als diferents gèneres de la premsa especialitzada, no es disposa ara com

de dades homologades ni sistematitzades per al seu estudi.

Una aproximació indicativa de la classificació de la premsa a Catalunya segons el criteri territorial permetrà remarcar millor l'anàlisi posterior de la premsa comarcal.

1) Premsa d'abast general

1).1. Premsa d'informació general; diaris i setmanaris. Aquesta funció es compleixia pels diaris de Barcelona i només molt marginalment pels de Madrid que ocupen un espai ínfim del mercat, xifrat entorn d'un 5 %. Pel que fa als setmanaris, de 1975 ençà Catalunya ha esdevingut de ple dependent de Madrid, per bé que l'estudi citat (2) no distingeix entre setmanaris d'informació general i setmanaris temàtics d'interès general.

1).2. Premsa temàtica general; diaris i setmanaris. Catalunya s'autoabasteix de diaris esportius, per bé que els de Madrid hi tenen també una presència molt marginal, però una mica superior que entre els d'informació general. L'únic diari econòmic espanyol es publica a Madrid. Catalunya s'autoabasteix també en setmanaris temàtics, alhora que tenen també una difusió important a la resta d'Espanya, mentre els ^{de Madrid} setmanaris són també presents a Catalunya (3).

1).3. Premsa especialitzada. La tipificació de la premsa especialitzada -revistes especialitzades, sectorials, de recerca i socials- en relació a la seva difusió territorial és especialment difícil a manca d'un cens global i d'una sistematització mínima de la informació disponible. De fet, és una realitat molt variable segons cada àl·leu i cada publicació. Tampoc és prou coneguda la incidència a Catalunya de la premsa especialitzada de Madrid i la resta d'Espanya.

2) Premsa d'abast local

2).1. Premsa d'informació general. Es redueix als diaris locals de Girona, Llíria i Tarragona i, secundàriament, als de Sabadell, Terrassa i Manresa. Hi priva, però, la informació local pel damunt de la general, en la qual no fan competència directa als de Barcelona. No hi ha diaris temàtics generals.

2).2. Periòdics locals. És el gènere més corrent i comprèn trisetmanaris, bisetmanaris i, sobretot, setmanaris, tots d'informació local. Formen el grup més important de la premsa comarcal pel que fa a la difusió i es reparteixen per més de trenta ciutats, sobretot caps de comarca. No gaire abundants n'hi ha de temàtics, sobretot esportius.

2).3. Revistes locals. Són publicacions de periodicitat inferior a la setmanal -quinzenal, ~~bi~~^{bi}mensual, mensual, bimestral, trimestral, etcètera- i són l'equivalent dels periòdics locals per a poblacions petites, de manera que a menys població correspon generalment una periodicitat inferior. És el grup més nombros de la premsa comarcal, alhora que individualment són les publicacions de menor difusió.

2).4. Revistes especialitzades. ^{Els quatre tipus.} ~~Les quatre tipus~~ de revistes especialitzades són ben presents també en les comunitats locals. Les revistes especialitzades són freqüents en qüestions culturals i artístiques. Aquestes i les revistes socials, és a dir, els butlletins interns d'entitats, tenen una àmplia presència, sovint per una funció de suplència com a revistes locals, accentuada sobretot en el període 1939-1975. Les revistes sectorials es fan presents en funció de les característiques productives de determinades comarques, com a causa més decisiva i, pel que fa a les revistes de recerca, són nombroses les que tracten d'història local.

3. Premsa catalana i premsa en català

A Catalunya tenim encara un criteri més possible per la classificació de les publicacions periòdiques: la llengua en la qual estan escrites. Tècnicament no se'n dedueix cap problema, ja que es tracta simplement d'establir una divisió entre les publicacions escrites en català, les publicacions escrites en castellà i les publicacions escrites en les dues llengües alhora. Segons convingui a cada cas, es tractarà d'establir a efectes classificatoris un percentatge convencional de predomini de l'una o l'altra llengua en les publicacions bilingües.

És evident, amb tot, que la realitat lingüística de Catalunya, caracteritzada pel procés lent i desigual de superació de la situació de diglossia heretada de la castellanització cultural i administrativa del segle XVIII, aporta un element de distorsió a l'aplicació dels esquemes a l'ús d'anàlisi dels models de premsa. Introduïm un nou criteri de classificació de les publicacions, però també un altre capítol de problemes i, al cap i a la fi, un nou camp per als estudiosos. Però, sobretot, se'n dedueix amb caràcter immediat un cert nivell de confusió conceptual, que tot i poder començar a comptar amb una fàcil clarificació científica, és mantinguda i fomentada de manera voluntària i interessada des de determinades posicions polítiques del nacionalisme radical.

Es un principi reconegut de manera unànime entre els estudiosos i fins i tot entre un públic més ampli, considerar com a premsa pròpia d'un país, una nació o un estat, aquella que és publicada en el seu territori pels seus propis ciutadans, així com comptar-hi també la que, poc nombrosa, aquests puguin publicar en altres nacions o estats en la llengua i amb continguts propis del país d'origen. Aquesta definició elemental i acceptada universalment ens opega a Catalunya amb el factor distorsionador de la seva anormal situació lingüística. El fet que, històricament, gran part de la premsa pròpia de Catalunya s'hagi publicat en castellà i que només en determinats períodes (1879-1939) i d'ençà de 1966) la premsa en català hagi tingut una presència ascendent, tot i que minoritària, ha portat a l'aparició de falsos problemes conceptuals. En aquest sentit, de 1975 ençà, sobretot, hi ha la tendència declarada per part d'alguns sectors a considerar únicament premsa catalana a la premsa escrita en català (4).

Des d'una perspectiva rigurosa d'anàlisi, aquesta tesi no és acceptable, tot i que l'autor pugui compartir i de fet comparteixi fervorosament les posicions polítiques i culturals bàsiques que advoquen per la plena normalització de la llengua catalana en els mitjans de comunicació, així com en tots els nivells de la vida social. Aquesta posició presenta un greu problema conceptual, en deixar orfe d'una qualificació precisa la part encara majoritària de la premsa que es publica a Catalunya, és a dir la que es publica en castellà. Com anomenar-la, doncs? Premsa castellana a Catalunya? Premsa publicada a Catalunya, a seques? La primera possibilitat resulta excel·lent, la segona resulta massa genèrica, asèptica i atípica. El problema de fons, però, és que ens trobem davant una posició dogmàtica, excel·lent i utòpica i que bé que pot ser acceptable com argument polític partidista, no és correspon ni amb els criteris científics elementals que s'hi inspiren arreu els estudis de premsa i mitjans de comunicació, ni amb el concepte de catalanitat proclamat per la legalitat democràtica de la Constitució espanyola de 1978 i de l'Estatut d'Autonomia de Catalunya de 1979, que l'autor assumeix com a punt de partida per la reconstrucció democràtica i nacional de Catalunya.

Acceptar, d'altra banda, un criteri excel·lent d'aquesta mena, ultratancar els ulls a la realitat social i cultural de Catalunya dels darrers tres segles, seria deixar fora de la premsa catalana la major part dels seus diaris i revistes més importants, així com dels seus periodistes i escriptors. Un coneixement ni que sigui superficial de la història de la premsa catalana revela com, per bé que els primers fulls impresos i les primeres publicacions regulars apareguts els segles XV, XVI i XVII a Catalunya eren escrits majoritàriament en català, el sorgiment modern del fenomen social de la premsa i la informació es produeix en plena davallada política i cultural de Catalunya, sotmesa a l'absolutisme borbònic del segle XVIII i al procés d'intensa castellatització cultural i administrativa que és en l'origen dels greus problemes que encara avui, en el tombant final del segle XX no han pogut ser superats. És per tant en aquest context que hem ha d'acceptar i entendre serenament que el capítol més ampli i important de la història de la premsa catalana hagi estat escrit en castellà i que la reivindicació i la tasca difícil i tenaç per la plena recatalanització de Catalunya i els seus mitjans de comunicació social no pot pa-

ssar de cap de les maneres pel rebuig i l'exclusió de totes les activitats que al llarg de l'època contemporània s'han fet en castellà.

El concepte de premsa catalana, per criteris científics sobretot, però també per criteris legals i polítics, comprèn doncs totes les publicacions editades a Catalunya pels seus habitants, ja sigui en la llengua pròpia o en castellà, així com les publicades per catalans fora de Catalunya, i amb continguts catalans, ~~en~~ català, com ho ha estat l'absoluta majoria, però també en altres llengües en alguns casos. En el si de la premsa catalana, així sí, cal distingir sistemàticament entre la premsa catalana en català, la premsa catalana en castellà i la premsa catalana bilingüe. Aquesta tria redat de conceptes ha de ser també un bon instrument de comprensió del problema i d'avanç cap a la seva superació. Aquest sistema conceptual és el que utilitzo en aquest llibre en l'estudi de la premsa comarcal, en la mesura que la informació disponible ho permet.

4. Una primera definició de premsa comarcal

El concepte de premsa comarcal té un fort arrelament a Catalunya, alhora que unes connotacions suplementàries de difícil tipificació, sobretot arran del paper polític en el sentit més ampli que un bon nombre de periòdics i revistes han tingut al llarg dels anys seixanta i setanta en la lluita contra la dictadura, per la reconstrucció democràtica i nacional de Catalunya. Si ja els anys trenta d'aquest segle, era un concepte arrelat les circumstàncies recents i el ple ressorgiment dels darrers anys i'han posat fins i tot de moda.

Premsa comarcal, d'entrada, és un terme apropiat per anomenar la premsa pròpia de les comarques, com premsa local ho és d'un poble o una ciutat, premsa provincial d'una província, premsa regional d'una regió, premsa nacional d'una nació, premsa estatal d'un estat o premsa mundial de tot el món. Aquests adjectius presenten un doble nivell d'utilització que convé tenir clar i que fa referència al lloc d'edició, d'una banda, i a l'àmbit de la difusió, d'una altra. En el primer cas és aplicable a la premsa en el seu conjunt i en el segon ho és a les publicacions individualment. Així la premsa nacional és el conjunt de periòdics i revistes d'una nació o d'un estat, segons i'ha que se'n fa habitualment, mentre que un diari nacional és un diari de difusió arreu de tot aquest territori, no qualsevol diari que s'hi publiqui. Així la premsa comarcal és el conjunt de periòdics i revistes d'una comarca i un periòdic comarcal és aquell que té difusió arreu d'una comarca, no qualsevol que s'hi publiqui, que en tot cas serà un diari periòdic local de la població on s'edita.

El concepte de premsa comarcal té, però, una utilització suplementària més amplia que engloba i converteix en categoria la premsa comarcal de totes les comarques catalanes com a grup en el marc global de la premsa catalana i davant la premsa de la ciutat de Barcelona. Aquest aspecte d'afirmació de la premsa comarcal com a categoria classificatòria davant la premsa general de Barcelona, actua clarament en suport de l'existència d'un model nacional català de premsa, plenament autònom en el marc general de la premsa espanyola. Catalunya ofereix un model propi, equiparable al de qualsevol estat-nació d'Europa, alhora que diferent i singular, alhora que posa

l'aparició mateixa de la premsa a Catalunya com a fenomen modern de comunicació social, és un element inseparable i determinant del model nacional de la premsa catalana, plenament diferenciat en el marc general de la premsa estatal espanyola. Fruit d'una ^{no}pràctica professional del periodisme i cina i expressió alhora dels moviments polítics, culturals i populars de l'època contemporània, gaudeix d'un ^{gran}arrelament i d'una profunda significació col·lectiva.

La premsa comarcal inclou així dos grans grups: la premsa d'informació ^{local} i la premsa especialitzada. La premsa comarcal d'informació comprèn diaris, periòdics i revistes, els àmbits de difusió dels quals són variables i van des dels diaris intercomarcals a les més petites revistes locals, passant pels periòdics locals i comarcals. En tot cas aquesta qüestió de l'abast local, comarcal o intercomarcal és encara poc estudiada i, per tant, un aspecte que cal aprofundir especialment cara a poder precisar ^{les} dimensions exactes. D'altra banda, la frontera entre premsa local d'informació i premsa local especialitzada és molt imprecisa, a causa de la funció de suplència que moltes revistes culturals i socials han realitzat i seguiran realitzant encara en moltes poblacions.

Aquesta primera definició recull fonamentalment la que implícitament ha funcionat en la tradició periodística catalana, precisa i aprofundeix la que ja vaig formular l'any 1976 (5) i l'any 1978 (6) i concorda ~~màxim~~ plenament amb el criteri que va inspirar la convocatòria del I Congrés de la Premsa Comarcal de Catalunya celebrat el mes de maig de 1981. Els organitzadors en varen excloure únicament els cinc diaris de Girona, Lleida i Tarragona, bé que per raons de tipus empresarial, tot reconeguent que no se'ls pot reconèixer la categoría de premsa provincial pretesa. (7)

A partir d'aquesta primera definició, l'estudi que faig ~~de la premsa comarcal~~ es centra en la premsa d'informació, ja que són aquestes publicacions les que formen el fenomen genuí de la premsa comarcal. Això farà que la frontera entre una i altra pugui semblar en molts casos arbitrària, com de fet ho és. D'altra banda, fins i tot la realització d'un cens mínimament representatiu, ja que no complet, de la premsa local especialitzada resulta veritablement difícil, mentre aquesta tasca no sigui assumida per organismes especialitzats.

Alguns dels elements inclosos en la definició de partida enunciada anteriorment, en concret les valoracions de ordre històric i socio-polític,

en qüestió la visió clàssica del model espanyol. Aquest és considerat generalment sobre l'esquema corrent premsa nacional (Madrid)- premsa regional (capitals de nacionalitats i regions)- premsa provincial i local (sovint identificada). Catalunya trenca el model tant per dalt com per baix i no està clar, però tampoc estudiat en cap sentit, si el model és vàlid per altres nacionalitats i regions. El trencament per la base es protagonitza per una modalitat de premsa local, la premsa comarcal, no equiparable ni qualitativa ni quantitativament. En aquest darrer aspecte, les dues-centes publicacions actuals, corresponents a més de cent-cinquanta poblacions, és un fenomen sense parer arreu d'Espanya, i fins i tot arreu d'Europa.

La identificació entre premsa provincial i premsa local a moltes províncies espanyoles ha deguda, fonamentalment, a l'escassetat de premsa pròpia a altres poblacions que les capitals de província. A Catalunya, la qüestió ha de ser analitzada des del punt de referència oposat: la premsa que molt sovint s'ha volgut qualificar i es vol seguir qualificant com a provincial, d'acord amb la clàssica ~~visió~~ divisió centralista de Catalunya, és una part molt petita de tota la que es publica arreu de les comarques. El criteri que vaig adoptar ja en la meua primera obra sobre la premsa comarcal és que la premsa provincial no existia com a categoria diferenciada a Catalunya. Aquest criteri, que crec que el lector podrà fer seu al llarg d'aquest llibre, es basa en la constatació que els anomenats diaris provincials de Girona, Lleida i Tarragona no han tingut mai aquest caràcter, ni històricament ni, d'ençà de 1939. S'ha tractat de diaris locals de les capitals de província, la difusió dels quals a les comarques incloïen en cada una d'aquestes divisions administratives de l'Estat central al territori català ha estat molt petita i ^{basada} ~~basada~~ en la seva condició de portanyons oficials més que en cap altra cosa.

Què és la premsa comarcal? La premsa comarcal és la modalitat pròpia de la premsa local a Catalunya, segons la resposta mínima que he donat al començament. Una primera definició més completa i ajustada des de la qual poder entrar en la seva anàlisi podria ser aquesta:

La premsa comarcal és la modalitat catalana de premsa local, que com a grup d'publicacions molt nombroses i diverses constitueix un fenomen periodístic i cultural ben singular i característic de Catalunya. Forjada històricament al llarg dels segles XIX i XX, la premsa comarcal que té els orígens en

avancem algunes hipòtesis a verificar en els capítols següents. De fet, la nova hipòtesi de treball va encara més enllà, en la línia d'analitzar i demostrar com la premsa comercial representa un model català de periodisme popular.

5. Els "diaris" que no són diaris

Quan, de vegades, la gent d'una ciutat mitjana o petita parla del "diari", referint-se de fet al setmanari local, està expressant intuitivament allò que l'estudiós pot deduir d'una anàlisi en profunditat sobre quina és exactament la funció de la premsa comarcal. La premsa comarcal és un conjunt de "diaris" que no són diaris, heus aquí el que podria ser-ne una definició gràfica i informal. La premsa comarcal apleix una funció per a les ciutats i els pobles de comarques anàloga a la que apleix la premsa general per a les ciutats grans.

Sens dubte la qüestió no és tan senzilla. ~~qualunque sia la regola~~ universal. Es poden objectar exemples d'altres països que desmentin aquesta afirmació sobre la funció de la premsa local. Tot i que penso que, en bona part, ~~es tracta~~ ^{es tracta} ~~de regles~~ d'una regla de validesa universal, en limitaré al cas de Catalunya, on em sembla que sí que és indiscutible. Als estudis de premsa, d'altra banda, no són fàcilment traslladables i cal actuar sobre la realitat de cada model.

De l'anàlisi dels diferents criteris per a classificar els tipus de premsa se'n dedueix una divisió bàsica en dos grans grups: la premsa d'informació, que comprèn la premsa d'informació general, i la premsa temàtica general i la premsa local, i la premsa especialitzada, que comprèn la resta. Això, segons la classificació per continguts, que és el criteri que hem analitzat en primer lloc i sobre el qual he anat operant en l'aplicació successiva de la classificació per periodicitat i de la classificació per àmbit territorial. Si ens fixem, però, en la interacció d'aquests tres factors -continguts, periodicitat i àmbit territorial-, comprovem que pel que fa a la premsa d'informació la intensificació d'un de qualsevol dels tres va directament relacionada amb la dels altres dos. Quan més alta és la periodicitat, més generals són els continguts i més ampli l'àmbit territorial de la seva difusió; és l'exemple del diari d'informació general d'àmbit nacional. Quan més generals són els continguts, més alta és la periodicitat i més ampli també l'àmbit territorial. Quan més ampli és l'àmbit territorial de la difusió, més alta acostuma a ser la periodicitat i més generals els

continguts informatius. A l'inversa, és el cas extrem de la petita revista local mensual. Quant més baixa és la periodicitat, més limitat és l'àmbit de difusió territorial i menys generals els continguts informatius. Quant més localitzada és la difusió territorial, més baixa és la periodicitat i més limitats els continguts informatius. Quan més limitats a una comunitat local són els continguts informatius, més baixa és la periodicitat i més reduït l'àmbit territorial de la publicació.

Per què Barcelona pot tenir diaris de gran abast, set ciutats més s'han de conformar amb diaris d'àmbit reduït, una trentena de ciutats més només tenen periòdics d'informació local i per a un centenar molt llarg de ciutats i pobles les úniques publicacions pròpies a l'àmbit són les revistes quinzenals, mensuals o de periodicitat encara inferior? Cada poble, cada ciutat, segons les seves dimensions i els seus estàndards socials té un mercat de compradors de premsa que determina el model de publicació possible. El mercat, ~~de compradors de premsa~~ és a dir, l'àmbit territorial determina la periodicitat i ambdós factors condicionen les dimensions empresarials i les possibilitats econòmiques de la publicació. Només les publicacions d'una certa importància poden aspirar a ampliar els seus continguts informatius de la temàtica local a la general. D'acord amb aquest raonament la revista mensual de ^{Barcelona} ~~Barcelona~~ és una reducció a escala del diari de Barcelona, havent passat prèviament pel diari de Tarragona i el periòdic setmanal de Tortosa. Dit d'una altra manera, només les ciutats importants poden satisfer les seves necessitats informatives únicament per mitjà de la premsa pròpia. Ciutats mitjanes poden comptar que els seus diaris abastin encara una part substancial de la informació exterior. Ciutats petites poden aspirar únicament a periòdics que regularment, s'ocupin de la pròpia informació local. La gran majoria de poblacions aspiren almenys a tenir revistes mensuals que s'ocupin dels afers locals, però tot i això aquest és un objectiu difícilment assolible per a moltes.

La premsa comarcal és un conjunt de "diaris" que no són diaris, llevat d'una petita minoria. Es pot arribar a aquesta conclusió també a partir de l'anàlisi de les característiques que segons l'escola hemerogràfica alemanya distingeixen fonamentalment els diaris dels altres mitjans de comunicació: la periodicitat, la universalitat, l'actualitat i la difusió. Característiques que segons el traductista Otto Groth (7) es donen

en altres sectors socials, però només en el periodisme ho fan juntes i de manera inseparable. Inseparables i plenament interdependents, val la pena afegir, com el mateix Groth demostra en establir unes lleis de la ciència periodística.

Groth posa de relleu com aquesta quatre factors són mútuament i directament interdependents, de manera que: a) la periodicitat, característica bàsica que distingeix els diaris i periòdics no només de les publicacions no regulars sinó també de les revistes, és alta quan la universalitat, l'actualitat i la difusió també són altes; ^{i viceversa} b) la universalitat dels continguts informatius d'un diari, en relació als fets inclosos en el "món present" del lector i a la mesura de l'interès d'aquest en tant que l'afectin d'immediat, disminueix quan la periodicitat és baixa, l'actualitat també i la difusió és limitada; ^{i viceversa} c) l'actualitat, concepte que expressa la relació d'un fet amb una part del temps objectiu, depèn sempre de la periodicitat i puja o baixa segons que aquesta sigui més o menys alta; d) la difusió, concepte que expressa l'accessibilitat social al diari i la seva comunicació completa, tant la present com la potencial, varia també en funció dels factors anteriors.

La regla comprovada per Groth és que periodicitat, universalitat, actualitat i difusió són factors que s'interaccionen directament, amb la particularitat que universalitat i difusió compensen la seva reducció extensiva quan periodicitat i actualitat baixen, per una potenciació intensiva. Un periòdic local, per exemple, es publica només un cop a la setmana i tracta uns temes menys universals que un diari, però en canvi els tracta amb més detall; no arriba a un públic molt ampli, però arriba a totes les capes socials del seu àmbit immediat.

L'aplicació comparativa de la regla de Groth als diaris generals i a la premsa comercial, en les seves diverses modalitats confirma la tesi que he exposat anteriorment que ambdues categories compleix funcions originàriament anàlogues, modificades i regulades per la capacitat del mercat. En un diari general de Barcelona els quatre factors es produeixen en cotes altes. En un diari local de Girona, Llívia, Tarragona, Sabadell, Manresa i Terrassa, periodicitat i actualitat es mantenen altes, però el mercat condiciona ja una reducció de la difusió i per tant també de la universalitat. En un periòdic de qualsevol de la trentena de ciutats que en tenen, la reducció del mercat a una cota més baixa condiciona també la de la periodici-

tat i de la actualitat, a més de la universalitat. La cota més baixa en tots quatre factors s'assoleix en les revistes locals mensuals.

L'estructura de la periodicitat de la premsa comarcal ne en depèn d'aquesta tesi. En efecte, els vuit diaris locals corresponen a sis ciutats, tres de les quals són capitals de província, dues capitals de comarca i una sisena ciutat important, la població de les quals oscil·la entre els 68.000 ^{habitants} ~~habitants~~ de la més petita i els 188.000 habitants de la més gran. La trentena de periòdics setmanals, bisetmanals i trisetmanals corresponen igualment a una trentena de ciutats ~~urbans~~, que oscil·len entre els 10.000 i els 100.000 habitants, bé que amb preponderància de les que estan entre els 30.000 i els 60.000. Finalment, les revistes de periodicitat inferior corresponen a poblacions fins de 1.000 habitants.

6. Models de publicacions de la premsa comarcal

La premsa comarcal d'informació, deixem de banda ara l'especialitzada, ofereix tres models bàsics de publicacions: el diari local, el periòdic local i la revista local, bé que la frontera entre aquesta darrera i la revista especialitzada molt sovint és imprecisa. ⁶Per a formular la definició ~~precisa~~ de cada un d'aquests tres models, una anàlisi prèvia de les seves característiques permetrà fer-ho amb una major precisió. La realització d'aquesta anàlisi sobre les dades actuals de la premsa comarcal, ni que sigui avançant-ne a la lògica progressió temàtica del llibre, ho farà d'altra banda més comprensible al lector.

El professor francès Jacques Kayser (9) proposa l'estudi dels diaris per mitjà dels mètodes de l'hemerografia registral, pels quals es tracta d'establir el que aquest autor en diu la "personalitat" d'un diari i que el català Josep M. ^CGasas tradueix com la biografia tècnica (10). D'acord amb Kayser, la biografia tècnica d'un diari s'estableix per mitjà de la "fiche signalétique" o registre d'identificació i el "dossier d'identité" o expedient d'identitat.

El registre d'identificació consisteix en l'obtenció de les dades següents: 1) Nom del periòdic, indicacions que l'acompanyen i indicacions administratives en altres llocs del diari; 2) Seu de l'administració i de la Redacció; 3) Periodicitat; 4) Moment d'aparició, matí o tarda; 5) Data del primer número; 6) Zona principal de difusió; 7) Tiratge, amb indicació de la font; 8) Preu; 9) Format; 10) Característiques d'impressió i confecció; 11) Número habitual de pàgines, màxim i mínim i número de columnes per pàgina; 12) Nom i adreça de l'impressor; 13) Nombre d'edicions; 14) Zona coberta per cada edició; 15) Idioma o idiomes en que s'expressa i les seves edicions; 16) Característiques excepcionals de la vida del diari; 17) Lloc de conservació de les col·leccions; 18) Fitxers o índexs de continguts.

L'expedient d'identitat, d'altra banda, està dividit en cinc parts: 1) Estructura jurídica i financera; 2) Condicions de fabricació; 3) Condicions de distribució; 4) Organització de la Redacció; 5) La línia i

1ª acció política.

Com es pot comprovar es tracta d'un doble questionari minuciós i precís per mitjà del qual arribar a una descripció exacta de la personalitat d'un diari. En aquest cas el preno com a mitjà d'aproximació sistemàtic, bé que general, a cada un dels tres models genuïns de premsa comercial en la tradició de la premsa catalana. Bé que Kayser proposa aquest mètode pels diaris, la seva utilització present ve justificada per la definició que he formulat en el capítol anterior de les publicacions locals com "diaris" que no són diaris o "diaris a escala".

1) El model de diari local. Aquest model correspon actualment als diaris anomenats provincials de Girona, Lleida i Tarragona ("Los Sitios", "La Mañana" i "Diario Español"), al diari aparegut el 1978 a Girona amb un concepte clar d'intercomarcalitat ("Punt Diari"), als diaris locals de Sabadell, Terrassa i Manresa ("Diario de Sabadell", "Diario de Terrassa" i "Gazeta de Manresa").

1).1. Una anàlisi de l'expedient d'identitat d'aquests diaris ens donaria d'entrada la dada bàsica d'una estructura jurídica i financera, unes condicions de fabricació, unes condicions de distribució i una organització de la Redacció que compleixen les exigències mínimes i més elementals del que és corrent en les empreses periodístiques. Es tracta d'empreses periodístiques de capital limitat i una plantilla de personal reduïda, organitzades en funció d'uns objectius de producció i de rendibilitat molt concrets. La presència en aquest grup dels tres diaris de l'antic Movimiento i després de l'Estat central distorsiona el model en tant que pertanyen a una gran empresa estatal, propietària de tota una cadena de diaris, amb una situació jurídica singular i una presència de capital molt superior. Aquest fet, però, no crea diferències específiques en les condicions de fabricació i de distribució actuals, ni en l'organització de la Redacció, llevat de les que puguin heretar de la seva llarga tradició de monopoli i de privilegi polític en el règim anterior.

En tot cas, aquests diaris de l'Estat funcionen amb administracions individuals autònomes que han de donar comptes a la central de l'empresa i que en el funcionament propi de cada un són força equivalents a les dels altres diaris de la seva mida. En resum, l'estructura jurídica i financera

d'aquests diaris es caracteritza en relació a la dels diaris d'informació general per una reducció de volum, d'acord amb la limitació objectiva de la producció i la difusió d'exemplars pròpia dels diaris locals. En relació als altres models de premsa local, la nota bàsica és justament el fet d'inserir-se de ple, per bé que en l'escala més baixa, en els sistemes convencionals d'organització jurídica i financera propis de l'empresa periodística.

L'anàlisi de les condicions de fabricació i distribució i de l'organització de la Redacció ens duu a uns resultats equivalents. Tots aquests diaris tenen tallers d'impressió propis, que en alguns casos imprimeixen també altres publicacions, la qual cosa ofereix un rendiment econòmic suplementari o bé, simplement, permet esmugar el dèficit d'explotació del diari; compten amb un sistema de distribució propi o contractat, adequat a les seves necessitats de mercat, sovint amb un nivell relativament alt de subscriptors; i la redacció està organitzada professionalment amb una estructura mínima fins als standards propis de diaris, encara que sovint la proporció de periodistes fics en relació als col·laboradors i corresponents, acostuma a ser molt baixa.

El cinquè apartat de l'expedient d'identitat, el que fa referència a la línia i l'acció política del diari no presenta altra qüestió en relació a la resta de models, que l'escassa pluralitat d'opcions, clarament restringida fins 1975 i normalitzada després però no renovada encara prou entre aquest grup de diaris, sis dels quals provenen per dues vies diferents de l'ex Movimiento, un setè és de l'Església catòlica i només el vuitè i darrer en aparèixer significa una opció radicalment nova i fruit de la democràcia.

1).2. Pel que fa al registre d'identificació, entre les dades que ens interessin en aquesta aproximació general, destaca primer la periodicitat i el moment d'aparició. Tres dels diaris esmentats (Sabadell, Terrassa i Manresa) no assolixen les sis aparicions a la setmana, però sí les quatre que és el mínim establert pel Comitè d'Experts de l'Unesco l'any 1961. El moment d'aparició, tot i que hi ha una forta tradició de diaris de tarda entre la premsa comarcal històrica, és ara el matí en tots ells.

La data d'aparició del primer número ofereix un interès singular ja que ens trobem entres tipus de situacions: diaris apareguts abans de 1966 (anys de la Llei de Premsa i Impremta del franquisme) que són alhora

els antics òrgans del Movimiento i ara dels "Medios de Comunicación Social del Estado" a Girona, Lleida i Tarragona i que daten del període 1939-1942; els de després de 1966, és a dir "Diario de Lèrida" (1966) i "Punt Diari" (1978); i els renovats, cas dels diaris de Sabadell, Terrassa i Manresa, apareguts els anys quaranta i que els anys setanta canvien de nom, de personalitat jurídica, de numeració i fins i tot de línia i ació política, sense deixar de ser però els mateixos diaris d'abans, qüestió que planteja un problema d'anàlisi hemerogràfica ben singular i ple d'interès.

La zona principal de difusió, punt sisè, planteja una de les qüestions més interessants del present d'aquests diaris i de la premsa comarcal com a tal. Mentre que cinc presenten una vocació de diaris provincials o intercomarcals, els altres tres són clarament diaris locals. El tiratge, punt setè, és una dada clau per a caracteritzar-los en relació als períodes de menor intensitat d'aparició i al seu àmbit real de difusió. Són tiratges baixos, entre els 3.000 i els 8.000 exemplars, i no en tots els casos hi ha dades garantitzades. Els punts tretze i catorze, relacionats directament amb aquests, fan referència al nombre d'edicions i les zones cobertes per cada una. Són diaris d'una sola edició, cosa lògica amb la limitació del seu tiratge, la major part del qual correspon a la propia ciutat d'edició, però s'ha de constatar les tres edicions inicials assajades en els primers números de "Punt Diari", dedicades a Gironès, Garrotxa i Empordà.

El preu, punt vuitè, ofereix escasses variacions i és lleugerament inferior al dels diaris d'informació general. Això és degut sens dubte als menors costos de fabricació i distribució, té un valor hemerogràfic remarcable ja que marca una diferència precisa que caracteritza el diari local.

Les característiques d'impressió i confecció i els números habituals, de pàgines i de columnes per pàgina, punts deu i onze, així com el format, punt nou, aspectes decisius a l'hora de fer anàlisis de models de diaris, ofereixen d'una banda unes dades bàsiques comunes que els identifiquen amb els diaris d'informació general i una sèrie de variables individuals diverses, pròpies en primer lloc del caràcter híbrid del model de diari local en relació als models genuïns de diaris que han analitzat Josep M.

Gasasús i Xavier Boig (11), però també conseqüència de la seva manca prèvia de definició d'un model precís. Així ens trobem amb set formats tabloides diversos i un format standard, fruit aquest darrer no pas d'una tradició pròpia sinó del desplegament del tabloide anterior en ocasió d'un canvi d'utilitatge, i una gamma variada de models de compaginació poc definits i poc coherents. Els equips d'impressió, propis en tots els casos, són antics i de resultat defectuós en els actuals diaris de l'Estat i nous en els altres.

El punt quinze, idioma o idiomes utilitzats, és especialment interessant. Dels vuit diaris, només un és en català. Els altres practiquen actualment un bilingüisme passiu ben singular: la llengua pròpia és el castellà, però una proporció sempre variable, encara que petita, de textos es publiquen en català, fet degut en gran part a la manca tradicional d'elaboració periodística per part de les redaccions respectives de les notes informatives tramessas per entitats i organismes públics i que hom publica textuals i íntegres. Heus aquí com el que ha de ser considerat com un defecte de funcionament professional ha esdevingut els darrers anys una via paradoxal d'incorporació de textos en català.

El punt setze, característiques excepcionals de la vida del diari, és el lloc per incloure dades complementàries de les establertes en els altres punts pel registre d'identificació, especialment incidències legals i jurídiques.

2) El model de periòdic local. Aquest model correspon als setmanaris, bisetmanaris i aduoc alguns trisetmanaris que es publiquen en una trentena de ciutats mitjanes i petites, usualment caps de comarca, i que constitueixen, pel que fa a la difusió, el grup de publicacions més important de la premsa comarcal. Alhora que són el prototipus mitjà, amb unes característiques molt específiques, no deixa de ser un estadi de transició per algunes de les publicacions que hi pertanyen. Així, és el cas de bisetmanaris i trisetmanaris que s'acosten especialment al model de diari local, mentre que el model de periòdic local és representat més típicament pels setmanaris.

2).1. Aquestes diferències es veuen de seguida en una primera aproximació a les característiques generals de l'expedient d'identitat d'aquests periòdics. Tradicionalment, l'estructura jurídica i financera d'aquest model

no ha respost a l'esquema propi de l'empresa periodística. La substitució realitzada d'enguà de 1975 d'entitats editores atípiques com les "jefaturas" locals del Movimiento, organismes de l'Església catòlica o entitats diverses per empreses periodístiques normalitzades, si bé és notòria a nivell jurídic, no ha significat de moment una superació general de les pràctiques d'amateurisme empresarial ben propies d'aquests periòdics.

La superació d'aquest estadi, visible en les condicions de fabricació i de distribució i en l'organització de la Redacció, es dona sobretot en els periòdics bisetmanals i trisetmanals, entre els quals "Regió 7" de Manresa aspira clarament a passar a diari. Completen el subgrup, "Crònica de l'Estat", "Igualada", "Revista de Badalona" i "El 9 Nou" de Vic tots els quals s'acosten a les condicions organitzatives propies dels diaris. "Regió 7" fins i tot realitza pel seu compte el procés de fotocomposició i muntatge, cosa que també fa el setmanari "Hora Nova" de Figueres que, significativament, l'any 1978 va sortir un temps dos cops a la setmana.

Periòdics que fa a la línia i l'acció política, aquest grup presenta ja una major varietat, en tant que cinc dels periòdics esmentats, tres són de l'ex-Movimiento i dos responen a iniciatives noves en la democràcia. El canvi total de tònica en aquest punt es produeix entre la vintena restant de setmanaris, entre els quals els que continuen opcions de la dictadura són una minoria.

2).2. Evidentment, la dada bàsica del registre d'identificació que diferencia el model de periòdic local del model de ~~diari~~ diari local és primer que tot la periodicitat, important també per a veure en el si del mateix model de periòdic la diferència entre setmanaris, bisetmanaris i trisetmanaris. La dada del moment d'aparició, referit a l'alternativa entre matí i tarda en els diaris, pot prendre pels setmanaris un interès particular si l'entensem com el dia d'aparició, que és molt variable segons la ciutat i sovint es regeix pel dia de celebració del mercat setmanal, comarcal.

La data d'aparició del primer número, considerada globalment, ofereix la dada de la regularitat i la continuïtat del model de periòdic local. La trentena que es publiquen actualment escampen les dates d'aparició al llarg dels anys quaranta, cinquanta, seixanta i setanta, successivament, així com dels primers vintanta, amb un caire de plena normalitat,

amb periòdics de llarga durada i altres que han anat plegant i sortint en diferents moments. El doble nivell de periodicitat setmanal i bisetmanal i trisetmanal no solament es mantén sinó que es potencia. Si alguna cosa destaca dels anys setanta és justament una potenciació del nombre de periòdics i una renovació de fons dels ja existents.

La qüestió de les zones respectives de difusió ofereix, com, en el model de diari local, diverses realitats i diverses alternatives, entre el periòdic estrictament local ("Tothem" de Vilafranca del Penedès, per exemple), el comarcal ("Hora Nova" de Figueres, per exemple) i l'intercomarcal ("El 9 Nou" de Vic i "Regió 7" de Manresa, per exemple). En una futura hemerografia de la premsa comarcal, aquest és sens dubte un dels aspectes cabdals a estudiar, en tant que respon a una de les qüestions bàsiques de la pròpia identitat del sector. L'aparició i consolidació de periòdics de veritable difusió comarcal és tota una innovació en els models tradicionals catalans i en els models clàssics d'estructura territorial de la premsa.

El tiratge és també una dada molt variable en el model de periòdic local. A part la qüestió de la inexistència de fons homològades, la col·lació es produeix des dels 1.300 exemplars per número d'"Ebre Informes" de Tortosa, com a exemple baix, als 12.000 exemplars dels divendres d'"El 9 Nou" de Vic. Els bisetmanaris i trisetmanaris pel fet d'abastar un mercat més ampli es situen en un tiratge mitjà de 4.000 exemplars, excepte feta de l'exemple citat, mentre que els setmanaris es col·loquen en una mitja de 2.500. S'ha de dir, en tot cas, que bé que manquen dades homològades de difusió, no es dona entre aquesta premsa la diferència que en la gran entre xifres de tiratge i xifres de difusió real, que són molt aproximades per les característiques del mercat que en permet un control directe de la distribució.

El preu segueix sent una dada uniforme i força equivalent en relació al model de diari local i expressa la voluntat de "diari a escala" d'aquestes publicacions, més que cap altra de la premsa comarcal.

El format i les característiques d'impressió i compaginació, així com el nombre de pàgines i de columnes per pàgina, són elements que es combinen en la diferenciació de dos ^{sub}models bàsics de publicacions que atenent a la presentació es donen en el si del model de periòdic. Un és el model de compaginació propi de periòdic, amb format tabloide variable, impressió a tipografia o offset senzills, nombre de columnes es-

oscil·lant entre quatre i sis i compaginació pròpia de diaris. Aquest és el submodel de presentació més extès. L'altra és una variant del model de presentació pròpi de revista, que en la revista local reuneix unes característiques pròpies i trobem en alguns casos entre els periòdics. En els darrers anys, encara, s'ha produït una mena d'adaptació d'aquest submodel a l'estil ja clàssic de la revista d'informació conegut pel nom del setmanari "Time", seguint una de les modes de la premsa espanyola dels anys setanta. Així podríem caracteritzar-ho dient que mentre la majoria dels periòdics locals han seguit inpotenciat els models propis de periòdic-diari, d'altres han potenciat un estil que podríem anomenar de "Time" o "Capitò 16" comarcals.

En tot cas, un estudi dels sistemes d'impressió i compaginació en la premsa comarcal, sobretot en aquests periòdics, hauria de filar prim entre un gran nombre de variants que sobre la base de l'alternativa apuntada es produeixen a causa de dos factors: la seva impressió en tallers comercials no de premsa i la manca de criteris professionals uniformes de compaginació.

Les dades relatives a nom i adreça dels impressors donen resultats ben diferents que en el model de diari local. Entre els periòdics, molt pocs tenen tallers propis. De fet cap es fa tot el procés sense de producció. El que fa a la resta, es tracta d'impremtes locals, amb la particularitat que es donen casos que ha calgut anar a imprimir periòdics a altres ciutats.

Quant a nombre d'edicions i zones cobertes per cada una, no tenen interès en aquest cas aquestes dades. La relativa a l'idioma o idiomes, en canvi, en té molt i una comparació de les dades actuals amb les de fa deu anys oferiria un canvi total. La catalanització d'aquests periòdics ha esdevingut majoritària.

L'apartat reservat a hipotètiques característiques excepcionals de la vida dels periòdics acull en aquests casos un ampli ventall d'incidències jurídiques i polítiques viscudes en el procés de renovació de la premsa comarcal i que inclouen des de problemes d'inscripció legal fins a sancions, multes i suspensions governatives.

3). El model de revista local. Responen a aquest model les publicacions locals no compreses en cap dels dos models anteriors, és a dir aquelles que tenen una periodicitat més espaiada que la setmanal. Es tracta preferentment de revistes quinzenals, bimensuals, mensuals i també, sovint, bimestrals i trimestrals, sense dir de comptar algunes altres periodicitats inferiors i poc corrents. Correspon, per tant, a les publicacions d'informació local editades en pobles mitjans i petits amb un volum de població que no permet una periodicitat superior. Numèricament, es tracta de la categoria més nombrosa en títols de la premsa comarcal.

3).1. La revista local és l'expressió més clara i més immediata del voluntarisme popular que inspira tota la premsa comarcal. D'entrada, les dades requerides en l'expedient d'identitat es redueixen a una mínima expressió. Així, l'estructura jurídica i financera es redueix a un equip promotor polivalent, que sovint exerceix alhora tasques de redacció, administració i distribució, i hi ha casos que també les de fabricació. Aquest equip promotor sovint no es dota d'una estructura jurídica i financera pròpia i específica per a la publicació de la revista, sinó que s'aquella a la protecció d'una societat local, una parròquia, una associació, un ajuntament o, fins i tot, no manquen els casos que s'actua a pit descobert, com ha succeït sovint després de 1975, aprofitant la confusió i la tolerància que durant la transició política ha caracteritzat l'aplicació de la legislació de premsa.

Generalment, la vida administrativa de les revistes locals és molt senzilla i consisteix a cercar l'equilibri entre les despeses originades per la impressió, que són pràcticament les úniques ja que les prestacions personals són desinteressades i fins i tot la distribució a subscriptors i punts de venda es fa sovint directament i sense costos, amb els ingressos derivats de les subscripcions i les vendes al carrer, cosa que no sempre s'aconsegueix i que exigeix cercar ajuts externs per a cobrir els déficits.

En definitiva és la línia i l'acció política en el seu sentit més ampli i més païtu de servei d'informació local, agitació cultural i creació de tribunes d'expressió, el capital moral que financia aquesta activitat periodística.

3).2. La dada que lògicament caracteritza primer el model de revista local en el registre d'identificació és la de la periodicitat, en els termes ja assenyalats més amunt. Si aquesta és variable, amb el denominador comú de ser inferior a la setmanal, més ho és el moment d'e la seva aparició, entès com al dia exacte de sortida a la venda, que ni sempre és fixe ni és fàcil d'indicar com a dada general.

Es rellevant també la data d'aparició del primer número, en el sentit que una característica genuïna de les revistes locals és la seva inestabilitat general. L'elementalitat de l'estructura jurídica i financera i de les condicions de fabricació necessàries per a engegar aquestes publicacions facilitat tant la seva creació com la seva desaparició. Una revista local respon sempre a una iniciativa individual o de grup en la qual es combinen l'afany d'un servei informatiu amb el d'una activitat cultural o política. Els grups promotors s'amplien o s'engorcen, es donen al relleu o simplement pleguen una temporada, d'acord amb la intensitat variable de l'activitat social de cada població. Així, encara que hi hagi pobles amb revistes de llarga durada i d'altres que en poc temps n'han tingut diverses, la realitat de fons és la mateixa si ambdós assolixen de tenir una cobertura de premsa pròpia al llarg d'un bon període de temps.

La zona de difusió és sempre el poble, per bé que no manquen casos de revistes mancomunades entre pobles veïns, sobretot pobles petits. És el cas, per exemple, de "Parables al Vent" de Sant Jordi Desvalls (Gironès) i altres pobles de la vora. Cal subratllar en aquest punt que legalment moltes revistes locals són només revistes d'entitats, fet pel qual la seva difusió s'hauria de limitar estrictament als socis.

Pel que fa al tiratge, la xifra mitjana oscil·la entre els 500 i els 1.000 exemplars per número, bé que se'n puguin trobar de tiratge inferior, com també de superiors. En tot cas, no hi ha cap font regular d'autenticació de les dades, però tampoc hi ha els motius per desconfiar-ne que hi pot haver davant les dades d'empreses editorials de publicacions competitives. Els preus de venda són també variables i no subjectes a cap norma reguladora. Llevat les que són per subscripció als socis d'entitats, inclosa en la quota corresponent, els preus varien en tot cas segons el nombre de pàgines i la qualitat del paper i de la

impressió.

Les característiques tècniques de format, impressió i compaginació, nombre de pàgines i nombre de columnes per pàgina, determinen un tipus de presentació que, bé que amb moltes diferències entre unes i altres publicacions, té uns trets comuns que permeten parlar amb tota propietat d'un model genuí de revista local. És un model de compaginació híbrid que pren el format, la distribució de materials i el tipus de disseny propis de les revistes, tot inclouent-hi alhora i sense diferenciació formal notícies i informacions pròpies de diari o periòdic, tot plegat amb el denominador comú de fons de l'absència de criteris professionals i d'una concepció de disseny específic. La impressió, d'altra banda, es fa en imprentes comercials no especialitzades i poc equipades que condicionen notablement els recursos tipogràfics.

El punt referent a l'idioma torna a tenir un gran interès, ja que la catalanització de les revistes locals ha estat gairebé absoluta d'ençà que el 1966 s'obrí un marge de tolerància que per aquestes publicacions, atesa la seva poca importància numèrica i de difusió, fou més ampli. Aquesta "poca importància" no va servir pas però per que les autoritats de la flotadura se'n descuidessin a l'hora de reprimir els intents d'aprofitament del marge d'expressió acceptat per la Llei de Premsa i en força d'ailes podrien amotar-se dades ben significatives en el punt setze del registre d'identificació que fa referència a les característiques excepcionals de la vida de la publicació.

El registre d'identificació proposat per Jacques Kayser inclou dos apartats finals referents al lloc de conservació de les col·leccions i als fitxers o índexs de contingut, als quals no he fet cap referència en l'anàlisi successiu dels tres models de premsa comarcal. Pel que fa a les col·leccions, a part les pròpies redaccions o els promotors, la norma general és que se'n conservin a les biblioteques locals, als ajuntaments i a les parroquies, per bé que això tampoc és sempre segur. Pel que fa als fitxers o índexs de contingut, senzillament no existeixen. Això que és comprensible en aquesta mena de premsa, ja no ho és tant en la matèria de diaris i setmanaris d'informació general que tampoc els disposen.

La metodologia proposada per Kayser pels diaris resulta útil per una aproximació general als models, però això no treu que la premsa comarcal exigeixi un sistema metodològic propi, potser no gaire diferent, però en tot cas pensat expressament per a les seves característiques. Aquesta necessitat es farà més evident i peremptòria a mesura que avancin els estudis específics, ara encara escassos.

Després d'aquesta aproximació, els tres models de publicacions de la premsa comarcal poden ser definits en els següents termes:

1) Model de diari local: Propi de les ciutats mitjanes, reproduir el model propi dels d'informació general, tot reduint l'atenció a les qüestions de política i qüestions generals en la mateixa mesura que l'augmenta per l'informació local en tots els seus àmbits. Adopta fórmules de continguts i presentació híbrides del diari informatiu-interpretatiu, el popular-sensacionalista i el d'opinió, tot primant la informació immediata al lector i els serveis, així com el contacte diari-lector. Règim laboral mixta de redactors professionals i col·laboradors aficionats.

2) Model de periòdic local: Propi de les ciutats petites i pobles grans, exclou la informació general i es centra únicament en la local, donant un més espai que no pas el diari a les col·laboracions i els temes culturals. Generalment, adopta fórmules informatives i de presentació pròpies de diaris, amb el nivell d'híbridesa ja assenyalat abans. Règim laboral no professional, amb una certa tendència a la professionalització parcial.

3) Model de revista local: Propi dels pobles petits, però present també de manera complementària a poblacions ja dotades de diaris o periòdics. Periodicitat mensual, com a norma, no seguiment de l'actualitat, exclusivament informació general, atenció exclusiva a la informació local i amplis espais de col·laboracions de caire cultural. Fórmules informatives i de presentació híbrides, barrejant les pròpies de diaris amb les genuïnes de revistes. Règim laboral plenament no professional i forta mobilitat redaccional.

II. APROXIMACIO HISTORICA

1. Un segle i mig de perspectiva

Una anàlisi en profunditat de les dades disponibles sobre la història de la premsa catalana ens permet, com a primera cosa, constatar que la premsa comarcal és un fenomen consubstancial a l'aparició i difusió dels mitjans de comunicació escrits a Catalunya. Els primers periòdics regulars es publiquen al Principat i a la resta de la península amb una mica de retard, encara que no gaire ateses les circumstàncies de l'època, en relació a la resta d'Europa, però sobretot a Anglaterra i als països que més tard constituïrien l'Alemanya actual.

Així, tant entre els primers fulls precursors, com entre els primers periòdics regulars en trobem aviat publicats a les comarques de Catalunya. Les guerres de final de segle XVIII i començament del XIX donen lloc a la publicació de periòdics, en especial a la regió fronterera del nord-est, a Girona i Figueres. Les autoritats franceses durant la dominació napoleònica donen la pauta del valor polític que en el futur tant des del poder com des de l'oposició hom donarà al fet de poder disposar de la premsa com a mitjà modern d'informació i de propaganda.

La primera època important de fulls i periòdics més o menys regulars es registrarà, ben entrat el segle XIX i en especial en la segona i tercera dècada de la seva segona meitat, entorn de la guerra carlina, de la ^Revolució de 1868 i dels anys revoltats que conduiran a la proclamació de la primera República espanyola. Els estudiosos d'aquest període de la història contemporània registren sovint abundoses llistes de títols molt marcats políticament, però el fet és que no disposem encara de treballs específics suficients sobre aquesta primera època de la premsa catalana, que té com a nota predominant el fet de ser feta en llengua castellana.

La informació més a l'abast correspon a la premsa que es publica i es comença a consolidar i a regularitzar d'ençà del darrer quart del segle XIX fins a final del quart decenni del segle XX. Aquest període configura la primera gran època històrica de la premsa catalana, ja que el final de la guerra civil espanyola de 1936-1939 representa un tall absolut. L'eix de continuïtat que s'havia mantingut fins aleshores, pel damunt de les contingències variables de cada etapa política, restà trun-

cat ~~expansió~~ de 1939 i a partir la premsa comercial haurà de ressorgir sobre bases noves. Les transformacions accelerades, no només de caire polític, sinó com a conseqüència dels canvis tecnològics i industrials esdevinguts en els mitjans de comunicació en ~~marcar~~ la segona meitat del segle XX, ens obliguen a considerar aquesta primera gran època que es tanca el 1939 com una unitat d'estudi plenament diferenciada.

Els anys quaranta entrem en una nova època en la qual la consideració i l'estudi de la premsa ha de realitzar-se ha des d'una òptica diferent, partint del fet bàsic que els mitjans escrits de comunicació han perdut el paper hegemònic que havien tingut fins al moment, a favor dels mitjans més moderns i poderosos pel que fa a la seva capacitat de penetració social que són la ràdio i la televisió.

Fins 1939 i al llarg de gairebé un segle i mig, primer de manera irregular i després amb una intensitat creixent, les comarques catalanes, de manera paral·lela al que anava succeïnt a Barcelona, anaren creant uns models propis d'estructures informatives que en arribar als anys difícils i crítics de la dècada dels trenta, havien arribat a assolir una profunda solidesa.

Els sistemes de comunicacions interiors de Catalunya, poc desenvolupats encara al llarg del segle XIX, tot i que les primeres línies de ferrocarril i més endavant els primers automòbils anunciessin els canvis revolucionaris que s'esdevindrien ben avançat el segle XX, varen produir una estructura territorial descentralitzada de la premsa naixent. Barcelona exercí plenament la seva capitalitat també pel que fa al desenvolupament informatiu, tant en la creació de diaris i revistes com en la irradiació de la seva influència arreu de les comarques. Les principals ciutats, però, anaren creant també els seus propis diaris i periòdics i configuraren uns sistemes informatius locals, l'abast i la varietat dels quals anava en relació directa al nivell de l'activitat cultural i productiva de cada una.

Així, ben aviat Girona, Tarragona, Reus, Vilanova i la Geltrú, Tortosa, Sabadell, Manresa, Terrassa, Manresa i Lleida varen disposar dels mitjans informatius adequats a les seves necessitats. Aquestes deu ciutats, a més d'Igualada, Granollers, Vic i Badalona que s'hi varen afegir més tard, constituïxen històricament un primer nivell de sistemes informatius complets arreu de Catalunya, a més del de Barcelona.

El seu origen de la premsa en algunes d'aquestes i altres ciutats es remunta a mitjans i finals del segle XIX i adhoc en algun cas figuren com a lloc d'impressió dels primers fulls precursors del que més endavant serien els diaris. Aquest és el cas de Tortosa, on fou impresa l'any 1639 la "Copia de dos cartas escritas por lo doctor Felip Viñas desde Perpiñà en 20 de setembre de 1639, en les quals conta la victòria que han tingut contra lo Exèrcit francès". Escrita també en català, com aquest full tortosí i impresa a Perpinyà, que en aquelles dates encara pertanyia a Catalunya, s'ha publicat uns anys abans, el 1624, una "Gazeta", precursora sens dubte de la que el 1641 imprimiria a Barcelona Jaume Romeu i que és considerada com el primer periòdic de la península.

Un segle i escaig més tard, encara en el XVIII, trobem publicat simultàniament a Barcelona i Figueres un setmanari en castellà que duu per títol "Gaceta de Santre Cathalán", de caràcter literari i molt poc lligat amb l'actualitat del moment. Som ja en el 1761, trenta-un anys abans de l'aparició del "Diario de Barcelona", que és avui encara el degà de la premsa continental. Sembla que el 1757 es podria haver publicat una "Gazeta de Tarragona", però aquesta és una de les dades difícils de confirmar entre els precedents de la premsa catalana.

Els primers periòdics comparables de veritat amb els contemporanis els comencem a trobar en el canvi de segle. Torrent i Tasis esmenten en la "Història de la Premsa Catalana" (12) —que en endavant citarem com H.P.C.—, la "Gaceta Militar y Política del Principado de Cataluña" (1808) a Martorell, la "Gaceta del Corregiment de Girona" (1810) que, com la seva successora, la "Gazette de Gironne", són periòdics creats per les autoritats franceses ~~afirmes~~ durant la dominació napoleònica i que usen el català com a mesura de captar-se la simpatia del poble, tot i que n'hi ha d'altres no esmentats per aquests autors com "El Eco de los Pirineos" (1809) a Figueres i "El Correo de Torroella de Montgrí" (1808) a la vila d'aquest nom, al Baix Empordà.

Amb tot, és Girona probablement la ciutat que refereix més aviat una incipient activitat periodística, ja que abans de les dues "gasetes" esmentades, s'hi publica ja el 1787 "La Gazeta de Girona", almenys fins 1793 i "El Correo de Gerona" (1795), tampoc esmentats en la H.P.C.

Entre les notícies encara per confirmar documentalment, hi ha els possibles diaris publicats per Antoni Brusi a les ciutats de Manresa, Tarragona

i Vic, així com a Ciutat de Mallorca, abans de quedar-se amb el "Diario de Barcelona", al final de la dominació napoleònica. A Manresa, però, el canonge Josep Alsina ja hi va publicar després de la batalla del Bruc el "Diario de Manresa" (1808-1809), al llarg d'un any.

Com es pot comprovar en el mapa número 1, hi ha quatre comarques que registren la publicació de periòdics abans de 1850, que són el Gironès, Alt Empordà, Tarragonès i Baix Camp. N'hi ha onze més que en registraren al llarg de la segona meitat del segle XIX, que són Baix Empordà, Vallès Oriental, Vallès Occidental, Maresme, Osona, Segrià, Urgell, Barcelonès, Alt Penedès, Garraf i Bages. Tretze comarques més registren fins a un màxim de deu títols cada una al llarg de tot el segle XIX i són Baix Ebre, Baix Penedès, Alt Camp, Conca de Barberà, Segarra, Anoia, Baix Llobregat, Solsonès, Berguedà, Cerdanya, Ripollès, Garrotxa i Selva. Les deu comarques restants no registren cap mena de producció periodística abans de 1900: Montsià, Ribera d'Ebre, Priorat, Terra Alta, Garrigues, Pallars Jussà, Pallars Sobirà, Alt Urgell i Vall d'Aran. Aquest grup de comarques coincideix globalment amb el d'aquelles que no han assolit històricament de realitzar un sistema informatiu propi.

Durant la primera meitat del segle XIX s'aniràn produint una sèrie de tempteigs periodístics arreu de Catalunya, paral·lels als que amb una intensitat més gran i petser de manera més sòlida es succeïxen a Barcelona, que duran a engegar en la segona meitat en algunes de les principals ciutats el que amb els anys esdevindrà tota una tradició de premsa comarcal i uns models propis d'estructura informativa.

Es a l'hora d'estudiar i descriure el segle XIX quan la visió general que es pot obtenir de les dades que proporciona la H.P.C., les úniques disponibles de caràcter global, resulta més insuficient donat el gran predomini durant aquest temps de la premsa en castellà i la seva manca de referència a l'obra esmentada. L'agitació política que caracteritza tot el XIX té a mesura que el segle avança una expressió molt clara en la premsa, la producció de la qual té un gran floureixement entre 1840 i 1874. Totes les tendències de la variadíssima gamma política d'aquests anys de tensió que esclataran en la primera República i desembocaran després en la Restauració de la monarquia borbònica, creen els seus òrgans d'expressió, la majoria dels quals són en llengua castellana.

Així, per exemple, és notable la varietat de periòdics apareguts durant

aquesta època a la ciutat de Girona (13), entorn sobretot de la Revolució de 1868 i la posterior proclamació de la República el 1874. En general no foren periòdics de gaire durada i per això mateix és remarcable el cas del setmanari "El Ampurdanès" (1861-1886), publicat a Figueres amb diverses interrupcions al llarg de gairebé un quart de segle. Es tracta de l'òrgan històric dels republicans de l'Empordà, comarca de la qual sorgiren alguns dels primers dirigents del republicanisme espanyol i on es varen produir importants moviments polítics i adués militars d'aquest signe.

En el darrer quart de segle s'enceta, però, de manera general la catalanització amb periòdics i revistes sinó plenament en català, sí molt sovint de caràcter bilingüe. En algunes comarques són tot just les primeres manifestacions de premsa pròpia i no sempre tindran de seguida continuïtat, però en d'altres són ja un pas decisiu en el desplegament de tota una àmplia gamma tant ideològica com de continguts informatius.

Arribats a començament del segle XX, poques publicacions s'han pogut resistir arreu a incorporar el català ni que sigui només en articles literaris i de col·laboració i en mínima proporció. Així i el fet que la H.P.C. agull les publicacions bilingües amb un criteri molt ampli, fa que a partir d'aquest moment les dades disponibles per a configurar la nostra visió de conjunt ja siguin molt més completes, si més no en aquest aspecte. Els buits hi són en tot cas per la manca d'informació detallada, atribuïbles en uns casos a la inexistència d'estudis locals, en altres a la desaparició o difícil localització de les col·leccions, en uns altres, al poc rigor a l'hora de registrar les dades fonamentals, sobretot les dates de publicació, en algun dels estudis que serviren de base a la H.P.C.

El moment del canvi de segle registra ja una estructura territorial de la premsa catalana prou consolidada, que al llarg dels decenni següents acabarà de desplegar plenament el seu ventall de possibilitats, alhora que avançarà decididament el procés de catalanització que en arribar als anys de la segona República assolirà el punt de la plena normalitat de la llengua catalana en els diaris i revistes de totes les comarques.

El Mapa número 2 expressa la localització i durada dels noranta-sis diaris comptabilitzats per la H.P.C. a les comarques de Catalunya. L'any 1900 ja hi ha una sèrie de diaris importants que arribaran fins a la guerra civil de 1936-1939 i que són l'eix conductor entorn del qual s'articulen els models informatius de les principals ciutats i comarques. Així "Diario de Gerona"

(1888-1936) i "El Antonomista"(1895-1939) a Girona; "Diario de Reus"(1859-1938), "Las Circunstancias"(1874-1936), "La Sonatent"(1886-1903) i "La Arta-nentia"(1890-1901) a Reus; "Diario de Tarragona"(1853-1939) i "La Cruz"(1901-1936) a Tarragona; "Revista de Sabadell"(1886-1935) a Sabadell, "Diario de Ma-taró"(1895-1936) a Mataró; "El País"(1878-1937) i "El Pallars"(1895-1919) a Lleida; i "Diario de Vilanova y Geltrú"(1850-1936) a Vilanova i la Geltrú. L'any 1901 registra a continuació el començament dels diaris de Reus i de Tortosa, "La Veritat"(1901-1904), al qual seguirà "El País de Reus"(1904-1936), a Reus, i "El Pueblo" (1901-1936) a Tortosa. Tots aquests diaris tindran en els decennis següents la competència d'altres de més o menys durada que aniran sortint a cada ciutat i molts d'ells es catalanitzaran plenament, el nom inclòs.

En arribar a 1939 podrem comptabilitzar al llarg d'un segle i mig, un total de catorze diaris a Sabadell, dotze a Lleida, onse a Reus, tretze a Reus, vuit a Girona, set a Tarragona, cinc a Vilanova i la Geltrú, quatre a Terrassa, Igualada i Badalona, ciutats aquestes dues que amb el temps s'afegiran a la llista de les que compten amb un sistema informatiu local complet, així com Granollers amb tres i Vic amb dos, tres a Mataró i Tortosa i, un respectivament, esporàdicament, a Figueres, Olot, Palafrugell i El Vendrell, poblacions en les quals la mateixa publicació d'un diari ha estat una anècdota enriquidora i més o menys significativa del propi sistema informatiu.

Convé precisar que aquest primer grup de ciutats dotades de diaris propis és tan sols la part superior, per utilitzar una imatge ben gràfica, de l'ice-berg que és el món de la premsa comarcal emmig de les aigües de la vida quoti-diana tan intensa i diversa de les comarques. Efectivament, existeix encara un segon nivell de ciutats amb un sistema informatiu ampli i complex que anomenem complementari. Entre les primeres, les ciutats dotades d'un sistema informatiu local complet, hi trobem aquelles ciutats que han estat capitals de província, segons la divisió administrativa del territori espanyol imposada el 1833, és a dir Girona, Lleida i Tarragona; d'altres que segons l'última divisió terri-torial de la Generalitat de 1936 foren capitals de regions o vegueries, és a dir, Reus, Mataró, Tortosa, Vic i Reus, a més d'altres que sense reunir cap d'aquestes dues condicions han estat sempre caps de comarca o ciutats de pes reconegut com Sabadell, Terrassa, Vilanova i la Geltrú, Badalona, Igualada, Mataró i Granollers. El segon grup correspon a un tipus de capital comarcal mitjà com Figueres, Olot, Vilafranca del Penedès, així com Igualada i Granollers que en una època determinada varen fer el salt al primer nivell, així com

primers vint anys del segle XX és la consolidació creixent del catalanisme polític, canalitzat sobretot per la Lliga Regionalista, creada justament l'any 1901 i per les diferents formes que pren el nacionalisme republicà que no s'adiu amb el caràcter conservador d'aquella i obre el llarg camí que conduirà l'any 1931 a la constitució de l'Esquerra Republicana de Catalunya.

La Lliga mateix o grups afins a les seves posicions polítiques els trobem darrere de periòdics anteriors als quals s'incorporen o d'altres creats de nou, que en moltes ciutats assoliran una llarga durada, pràcticament fins al començament de la guerra civil de 1936-1939. En aquests primers dècennis del segle XX, constatem també una diversificació més àmplia de l'univers temàtic de la premsa comarcal. Fins aleshores els diaris o periòdics informatius, tenits sovint d'un component polític i/o literari força remarcable tenien la companyia habitual de publicacions culturals, religioses i humorístiques, aquestes certament, amb un nombre tan elevat com curta acostumava a ser la seva durada. A mesura que avança el nou segle comencen a ser nombroses les revistes de caràcter professional i especialitzat, ja siguin escolars, pedagògiques, mèdiques, agrícoles, etcètera, així com creix la premsa esportiva. Val a dir que hem trobat entre les dades que forneix la H.P.C., pocs exemples de periòdics esporàdics que assolixin un temps de publicació remarcable, però de cap manera és per aquesta raó un fenomen que s'hagi de menystenir. L'excepció la constitueixen les revistes excursionistes, algunes de les quals agafen tot el primer terç del segle.

La meua opinió de que la capacitat de mantenir periòdics i revistes durant períodes llargs de publicació no és la única dada rellevant a l'hora d'apreciar la consistència i la solidesa del fenomen de la premsa comarcal arrenca ja de l'anàlisi de les dades del període històric que es clou el 1939. Per bé que caldria una anàlisi molt més profunda sobre la qüestió amb aportació de moltes més dades i coneixements dels que ara disposem, cara a poder formular un judici correcte sobre aquesta qüestió, hem de constatar la coexistència de tres models paral·lels i no necessàriament contradictoris al llarg del temps: les publicacions de llarga durada, en general diaris o setmanaris, base dels seus respectius sistemes informatius locals, i revistes culturals i especialitzades a ciutats; les publicacions successives que amb certes variacions formals mantenen la manifestació d'uns mateixos interessos i actituds, a càrrec de promotores individuals o col·lectius; i les publicacions esporàdiques de poca durada, que són les

que més abunden numèricament, però que també sovint mantenen alguna mena de relació entre si en una mateixa població. En conjunt es pot comprovar que en molts casos, malgrat l'aparent dispersió i irregularitat del catàleg de publicacions d'algunes ^{poblacions} ~~comarques~~, s'ha mantingut al llarg del temps una continuïtat a penes interrompuda en algun moment de la seva cobertura informativa en el temps.

Aquesta irregularitat característica de la part més gran dels títols de la premsa comarcal cal considerar-la sobretot en el marc més precís del que veritablement significa el fenomen de la comunicació escrita a les comarques en el període esmentat. Cal tenir ben present, que àdhuc en el cas de les ciutats importants, ens trobem en comunitats urbanes de dimensions físiques i demogràfiques que poden variar substancialment entre el poble més petit i la ciutat més gran, així com els sistemes de relacions de producció i de convivència, però que segueixen tenint en comú en el període històric estudiat, la vigència d'un marc de comunicació verbal, personal i directa. La comunicació escrita i la premsa com la seva expressió més regular, és per tant un fenomen d'elaboració cultural. No sorgeix tant com a resposta a una necessitat primària de crear canals d'informació i comunicació entre els seus habitants, ja que aquesta es realitza entre els canals elementals propis de les comunitats reduïdes, sinó que acostuma a ser el fruit d'una elaboració cultural. Aquesta consideració em sembla vàlida tant pel que fa a la informació de la vida local, com per les publicacions de caràcter polític, humorístic, literari, etcètera. Probablement és per això també que els diaris comarcals i els setmanaris, d'informació tenen un component literari i polític tant notable.

Si com ja he apuntat anteriorment, l'estructura territorial de la premsa comarcal és un reflexe força fidel del nivell, d'activitat política, cultural i econòmica, ^{la seva} ~~la seva~~ aparició i el seu desenvolupament obediexen no sols o no tant a la necessitat i a l'interès de rebre la informació important de la resta del país i del món en general com a la més concreta d'elaborar i formalitzar la informació de la seva pròpia realitat.

Convé tenir ben present, ^{tanmateix} ~~però~~, que els sistemes i els mitjans de comunicació amb l'exterior durant el període estudiat eren encara força rudimentaris en relació amb els actuals, i com veurem més endavant es estudiar els diferents sistemes informatius locals, fins els anys vint i trenta el telèfon l'ús del qual no era encara gens familiar a la majoria de la població, no es

començà a generalitzar com a mitjà de transmissió de notícies. En aquestes condicions, els ciutadans que estaven plenament al corrent de la informació general, en uns nivells comparables mínimament als cabals que subministren avui tan sols la ràdio i la televisió, molt inferiors als de la premsa escrita, i encara amb retard, pertanyien únicament a les classes dirigents i a sectors minoritaris de la població que hi tenen accés pel seu treball o per la participació en determinades activitats polítiques i culturals. Heus aquí una manifestació més a favor de la consideració de la premsa comarcal com un fenomen polític-cultural i no únicament informatiu, molt més que no pas la premsa general del mateix període històric.

Per bé que no disposem de cap estudi sobre la premsa de Barcelona en relació a la seva difusió i incidència a comarques, per les dades disponibles i els testimonis personals podem concloure que en l'aspecte quantitatiu no havia de ser molt gran. De fet, la premsa de Barcelona i en particular els diaris no ^{començat a resoldre} han ~~podut~~ adequadament fins fa ben pocs anys el problema de la seva difusió arreu de Catalunya. Els anys trenta, amb la mateixa xarxa ferroviària que avui però ~~amb~~ amb unes comunicacions molt més lentes, els diaris barcelonins no arribaven fins a migdia a les ciutats situades en un radi de cent quilòmetres i així els restava possibilitat de difusió. Allà on hi havia diaris locals, alguns dels quals ja tenien serveis informatius telefònics, és probable que el marge dels de Barcelona fos encara més limitat. Pel que fa als diaris del vespre, que aleshores responien veritablement a l'element, a part d'haver-hi una forta tradició comarcal, els grans ja ni sortien de Barcelona.

Aquesta relació de proximitat explica de ben segur que una ciutat com Badalona, de les primeres de Catalunya, amb una tradició i un volum de publicacions pròpies notable, no arribés a consolidar cap diari propi, donat el seu vassallatge amb Barcelona. Després dels intents fracassats de l'"Heraldo de Badalona" (1923) i l'"Diario de Badalona" (1923), només en els primers temps de la guerra civil hi tornà a haver un diari, amb nous successius, editats per les autoritats locals.

Podríem concloure d'alguna manera que el model territorial històric de la premsa que es va consolidant històricament a Catalunya segueix una jerarquia d'acord amb els diferents nivells d'importància de les poblacions. Cada ciutat, cada poble, aconsegueix de crear un sistema informatiu local

més o menys ampli i diversificat en la senara del seu nivell demogràfic i d'activitats, així com en relació a la distància absoluta i relativa que l'ha separat o comunicat amb Barcelona com a capital política, cultural, econòmica i informativa de Catalunya.

Tornant al fil de l'evolució històrica, hem de registrar com la dictadura del general Primo de Rivera obre un parèntesi real en el procés d'expansió i catalanització de la premsa comarcal. Hi ha nombrosos periòdics de significació catalanista i republicana ~~havent-se~~ que moren a la tardor de 1923, alguns dels quals tornaran a ressuscitar el 1930 o el 1931. Hi ha també durant aquests anys una crisi general d'iniciatives. No hi ha però, com succeirà ~~anys~~ no massa anys més tard, una desaparició sistemàtica del català a la premsa, per bé que com és prou sabut el dictador no va fer palesa cap mena de comprensió per la llengua, la cultura ni les aspiracions polítiques de Catalunya, que durant els anys anteriors, amb la Mancomunitat de les quatre diputacions provincials, havien tingut uns anys intesos de recuperació. Així com nombrosos periòdics no sobreviuen el cop d'estat militar, d'altres es segueixen publicant tot al llarg dels anys dictatorials i la ratlla divisòria passa fins i tot entre les publicacions mateixes de la Lliga Regionalista indels sectors que li són afins.

La nota més característica dels anys de la segona República és la revitalització general del sector arreu de les comarques. Reapareixen periòdics i revistes que havien estat suspesos set i vuit anys abans, en surten de nous, s'acomplix plenament el procés de catalanització, incloent-hi la dels dairis que encara no l'havien realitzada. L'Esquerra Republicana de Catalunya, el partit que pocs mesos després de la seva creació entorn de la figura carismàtica de Francesc Macià havia esdevingut amo i senyor de la política catalana, escampa arreu del país els seus òrgans de premsa oficials o oficiosos que són sovint antics periòdics republicans i àdhuc alguns dels diaris històrics que en cada moment s'havien anat posant al servei del poder constituït.

No és tampoc un període estable ja que l'anomenat "bienni negre", sobretot arran del 6 d'octubre de 1934 fins a les eleccions de febrer de 1936, suposa una altra vegada la desaparició d'alguns periòdics republicans, així com l'aparició d'altres vinculats als sectors de la dreta revifada, com, per exemple, la CEDA (14), que es fa el 1935 amb el control del "Diari de Reus", catalanitzat anteriorment per la Lliga. Aquest mateix partit publica el mateix any un diari a Manresa amb el nom de "La Pàtria".

L'etapa oberta des del mes de juliol de 1936 per la subversió militar cen-

l'alçament militar contra el Govern de la República és d'unes característiques molt especials i provoca un capgirament total de la premsa cap a les posicions polítiques que en l'època constitueixen l'extrema esquerra. Un estudi aprofundit de la premsa catalana durant la guerra civil és una de les tasques apassionants que caldria emprendre i per la realització del qual hom podria comptar encara amb testimonis de primera mà, si més no durant un temps cada vegada més curt.

Es mantenen en principi la majoria dels diaris i part dels periòdics afectes a Esquerra Republicana de Catalunya, bé que tant la Generalitat com els ajuntaments són desbordats clarament pels òrgans de poder revolucionari sorgits en el mateix bàndol republicà i que dominen la situació en el carrer i en el front durant els primers mesos a causa del deballestament del·l'aparell de l'Estat, amb la desaparició virtual de l'Exèrcit i les forces de l'ordre públic.

Als diaris i periòdics de la Lliga i altres sectors conservadors desapareixen i les seves instal·lacions són incautades pels comitès locals i els partits polítics i sindicats d'extrema esquerra. La gran majoria de revistes culturals i especialitzades moren a conseqüència de la situació de guerra i de revolució interior. A mesura que la Generalitat pogué anar recuperant el control de la situació, gràcies en gran part a la política del partit comunista espanyol i del PSUC, recentment constituït, i a la regulada dels anarquistes i del POUM, les dificultats de subministrament de matèries primes i de disponibilitat humana derivats de les necessitats de la guerra varen anar determinant la paulatina desaparició dels periòdics, alguns dels quals, en les principals ciutats, varen arribar a seguir-se publicant fins als darrers moments, bé que amb moltes menys pàgines i amb un caràcter essencialment propagandístic i testimonial.

He de subratllar, d'altra banda, algunes publicacions pròpies de guerra en algunes comarques, ja com a revistes d'algun regiment o guarnició, ja com a publicacions de grups de soldats catalans al front. Així la H.P.C. registra a Olot el "Butlletí del Camp Català" (1937), número únic; a Igualada, el periòdic militar anarquista "CNT-FAI" (1937); a Tarragona, el setmanari militar "El Luchador" (1937); a Lleida, "Independent" (1937) i "Juventud Combatiente" (1937-1938); i a Vilanova i la Geltrú, "Hores" (1937).

al llarg d'un període de temps superior als vint anys, en el primer terç del segle XX, una cobertura informativa continuada i l'anomeno sistema informatiu local elemental. Finalment hi ha el grup més nombrós, ~~en què les poblacions~~ que inclou un total de cent quaranta-dou poblacions molt diverses que en un moment o altre de la seva història recent, amb més o menys intensitat, han tingut publicacions pròpies, bé que sense assolir un sistema informatiu propi.

No em sembla gratuït de remarcar en aquests sistemes una relació jeràrquica en funció dels standards demogràfics i d'activitats locals i comarcals. Els mapes sobre la qualitat de periòdics publicats (Mapa número 4), sobre els sistemes informatius (Mapa número 3), sobre els diaris publicats (Mapa número 2) i sobre l'origen històric de la premsa a cada comarca (Mapa número 1) són força coincidents entre si i hom podria sobreposar-se molt fàcilment les zones resultants amb les que apareixen en els mapes a l'ús d'estandars socioeconòmics.

Les comarques que registren un nombre més alt de publicacions, segons les dades de H.P.O., són el Vallès Occidental (286) amb 286 (nivell A del mapa 4), Gironès amb 170, Bages amb 163 i Noya amb 157 (nivell B del mapa 4), corresponen totes quatre a les comarques amb sistemes informatius locals complets (nivell A del Mapa 3), amb diaris anteriors a l'any 1900, llevat de Bages, amb un diari de més de 40 anys (mapa 2) i han tingut una tradició periodística amb anterioritat a l'any 1900 (nivell B del Mapa 1), llevat del Gironès en la qual es remunta abans de 1850 (nivell A del Mapa 1).

En tot cas, les altres comarques amb una tradició periodística originada en la primera meitat del segle XIX (nivell A del mapa 1), són Baix Camp, amb 118 publicacions (nivell C del mapa 4), sistema informatiu complet (nivell A del mapa 3) i diaris anteriors a 1900 (mapa 2); Tarragonès amb 95 publicacions (nivell D del mapa 4), sistema informatiu complet (nivell A del mapa 3) i diaris anteriors a 1900 (mapa 2); i l'Alt Empordà amb 67 publicacions (nivell D del mapa 4), sistema informatiu complementari (nivell C del mapa 3).

De fet, la meitat de les comarques de Catalunya sumen la majoria absoluta del total de publicacions registrades per la H.P.O. al llarg del període històric estudiat: 2.081 sobre 2.474. Aquestes dinou comarques corresponen a aquelles que han assolit el sistema informatiu complet i el sistema informatiu complementari.

De les dinou comarques restants, només nou corresponen al que classifiquem com a comarques amb sistema informatiu elemental, mentre que les onze

que queden han tingut una producció reduïda, per sota del mínim; ^{neu} D'aquestes, només Baix Llobregat i Ripollès arriben a figurar entre les que sumen més de cinquanta publicacions (nivell D del mapa 4), amb cinquanta-set i cinquanta-cinc cada una i només Urgell en registra més de deu al llarg del segle XIX (nivell B del mapa 1)

Podem constatar que la ratlla divisòria entre ambdós grans grups de comarques es situa en les cinquanta publicacions de producció total comarcal al llarg del període estudiat, segons les dades fornides per la H.P.C. Baix Llobregat i Ripollès serien les excepcions des de baix i Baix Ebre i Alt Camp les excepcions des de dalt. Així com les primeres superen la xifra de cinquanta, les altres dues no hi arriben però en canvi presenten sistemes informatiu complet la primera i complementari la segona, amb uns totals respectius de vint-i-tres i trenta-dues publicacions.

~~Entre~~ Les comarques on només s'assoleix el sistema informatiu elemental són nou: Ripollès, amb cinquanta-cinc publicacions; Baix Llobregat, amb cinquanta-set, Urgell amb trenta-nou, Noguera amb trenta-cinc, Selva amb trenta-tres, Conca de Barberà amb trenta-dues, Berguedà amb vint-i-cinc, Baix Penedès amb vint-i-dues i Gerdanya amb només set.

Hi ha onze comarques que no assoleixen ni tan sols el sistema informatiu elemental: Alt Urgell, amb onze publicacions; Montsià, amb deu; Segarra, amb vint-i-una, Pallars Jussà amb set, Solsonès, amb sis, Garrigues amb dotze, Priorat amb sis, Ribera d'Ebre amb cinc, Terra Alta amb dues, Pallars Sobirà amb una i Vall d'Aran amb cap publicació registrada per la H.P.C.

La diferència de producció de publicacions amb les comarques amb ~~total~~ sistemes informatius locals complet i complementari, són molt notables. Així pel que fa a les primeres trobem Vallès Occidental amb dues-centes vuitanta-sis publicacions, Gironès amb cent setanta, Bages amb cent seixanta-tres, Maresme amb cent cinquanta-set, Segrià amb cent quaranta-nou, Garraf amb cent trenta-dues, Baix Camp amb cent divuit, Tarragonès amb noranta-cinc i ~~el~~ Baix Ebre amb vint-i-tres, com excepció. Pel que fa a les segones hi ha Garrotxa amb vuitanta-vuit publicacions, Baix Empordà amb vuitanta-tres, Alt Penedès amb vuitanta-una, Alt Empordà amb seixanta-set i Alt Camp amb trenta-dues. En el nivell entremig: ~~les comarques~~ Barcelonès amb cent quaranta-nou publicacions, Anoia amb noranta-sis, Vallès Oriental amb noranta-dues i Osona amb setanta-vuit.

El model territorial de desenvolupament de la premsa arreu de Catalunya és fàcilment comparable amb el que ha seguit el procés de desenvolupament econòmic contemporani i en sembla una expressió directa. Les comarques amb una producció pròpia més elevada de publicacions són alhora les que han tingut una participació més important en el creixement econòmic i demogràfic i en les manifestacions polítiques i culturals. Els mapes presenten clarament la intensitat de la premsa a les comarques de ~~la Catalunya~~ l'anomenada Catalunya vella i, en tot cas, també als nuclis decisius de la Catalunya nova com Tarragona, Reus, Tortosa i Lleida.

Les ciutats que han consolidat històricament un sistema informatiu complet coincideixen amb aquelles que han exercit una capitalitat real en les diverses regions i ~~en~~ comarques. Així és ben clar el cas no únicament de Girona, Lleida i Tarragona, sinó també de Manresa, en el centre físic del país, Tortosa en les terres de l'Ebre, Reus en les comarques meridionals, Sabadell i Terrassa en el Vallès Occidental, Mataró en el Maresme i Vilanova i la Geltrú, en el Garraf, Igualada a l'Anoia, Granollers al Vallès Oriental, Vic a Osona i Badalona, tocant a Barcelona, ciutats que assolixen més tard el sistema complet, són casos de ciutats importants també i de pes específic en la història contemporània de Catalunya.

La descripció detallada de les relacions d'influència de cada una de aquestes capitals regionals i comarcals exigiria, evidentment, una anàlisi més profunda ja que són molts i avuiats els factors determinants en cada cas. De totes maneres, la meua opinió és que pel damunt de la seva dimensió i irradiació comarcal, el sistema informatiu desenvolupat per aquestes ciutats no és només un servei a la comarca sinó un fruit i una expressió alhora, ~~del desenvolupament~~ de la seva capitalitat.

Una prova clara d'aquest fet la trobem tant en la constatació que normalment els diaris i periòdics de les capitals dediquen poca atenció a les altres poblacions comarcals, com que cada vila o poble que assolix unes cotes mínimes crea aviat les seves pròpies publicacions i intenta bastir el seu sistema informatiu local, en la línia ja apuntada anteriorment que la premsa comarcal no respon tant a una necessitat informativa primària sinó que és una expressió cultural i política de la realitat local.

Les mateixes consideracions apuntades abans sobre les ciutats que han desenvolupat el sistema informatiu complet són aplicables a les del complement. Figueres a l'Alt Empordà, Olot a la Garrotxa i Vilafranca del

Penedès a l'Alt Penedès són capitals comarcals importants i la seva producció de premsa n'és un reflexe clar. Hem inclòs en el mateix grup Valls, a l'Alt Camp, i Sant Feliu de Guíxols, Baix Empordà, que malgrat no tenir una producció tan ~~extensa~~ elevada, han desenvolupat un sistema similar. De fet, tant Figueres com Olot haurien pogut potser en un moment donat optar per mincoprar-se al sistema complet, com varen fer Girona, Igualada, Vic i Badalona, i la prova la tenim que tant la capital de l'Alt Empordà com la de la Garrotxa han tingut breus experiències de diaris, per bé que en el cas de Figueres, registrada en castellà al segle XIX, "La Concentració" (1892) (15) no hagi estat recollida en la H.P.C.

Sant Feliu de Guíxols constitueix un cas insòlit ja que és la única ciutat que supera el seu cap de comarca en producció de premsa pròpia. El Baix Empordà presenta una estructura ~~territorial~~ comarcal singular ja que la capitalitat consagrada per la divisió territorial de la Generalitat de 1936 a La Bisbal, bé que aquesta ciutat ha estat mercat important històricament, així com cap de partit judicial, ha tingut a Sant Feliu de Guíxols el contrapès d'una ciutat més gran i progressiva en molts aspectes. El Baix Empordà hi ha encara de sempre dues ciutats més com Palafrugell i Palafrugell d'un pes específic ben notable. De totes aque, la Bisbal és justament la que ha tingut menys premsa pròpia i es pot dir que si amb prou feines ha assolit el sistema informatiu elemental ha estat gràcies a l'edició bisbalenca de "Baix Empordà" (1909-1936) de Palafrugell, sempre segons la H.P.C.

Sant Feliu de Guíxols i Badalona ens introdueixen el tema de la premsa de les poblacions importants d'una sèrie de comarques que no en són la capital. De fet Badalona és una excepció molt important, ja que aquesta ciutat sola ha produït cent quinze dels cent quaranta-nou publicacions registrades per la H.P.C. al Barcelonès sense comptar Barcelona, Badalona, a més, sense ser cap de comarca arriba a assolir el sistema informatiu local complet, si més no formalment. És aquesta reserva perquè després de fracassar dos intents de diaris, l'any 1923, no és fins després de començada la guerra civil que en surt un de caràcter revolucionari tot coincidint amb la desaparició de la majoria de les publicacions anteriors. La importància periodística de Badalona és sens dubte una expressió cultural i política clara de la vida ciutadana en la que sens dubte hi pesa el veïnatge de la gran Barcelona, tant en potenciar la seva vitalitat com en no fer viable la publicació d'un diari propi en circumstàncies normals.

A les dinou comarques que superen la ratlla divisòria dels cinquanta

títols publicats, hi ha moltes poblacions que sense ser-ne caps registren una producció de premsa respectable. Deixant de banda els casos de Badalona i Sant Feliu de Guíxols, acabats d'apuntar, així com el de la doble capitalitat vallesana de Sabadell i Terrassa, que també mereix un comentari, hi ha vint-i-tres poblacions més que arriben a desenvolupar un sistema informatiu propi, del tipus elemental. Es tracta de Palafrugell i Palamós, al Baix Empordà; Camprodon i Ribes de Freser, al Ripollès; Banyoles al Gironès; Sant Cugat al Callís Oriental; Caldes de Montbui, Rubí i Sant Oleguer del Vallès al Vallès Occidental; Arenys de Mar, Maigrat de Mar, Canet de Mar i Vilassar de Mar al Maresme; l'Hospitalet de Llobregat, Santa Coloma de Gramenet, Sant Adrià de Besòs i Esplugues de Llobregat al Barcelonès; Mollerussa a l'Urgell; Sant Sadurn d'Noya a l'Alt Penedès; Manlleu a Osona; Sitges a Garraf; Cadaqués a l'Alt Empordà; i Blanes a la Selva. Aquestes poblacions han assolit el sistema informatiu elemental, que han assolit també les nou capitals comarcals següents: Ripoll al Ripollès, La Bisbal d'Empordà, al Baix Empordà, Sant Feliu de Llobregat al Baix Llobregat, Santa Coloma de Farners a la Selva, El Vendrell al Baix Penedès, Montblanc a la Conca de Barberà, Puigcerdà a la Cerdanya, Balaguer a la Noguera, Berga al Berguedà i Tàrraga a l'Urgell.

Llevat dels caps de comarca darrers, totes les poblacions esmentades abans pertanyen en general a comarques de més desenvolupament econòmic i més títols publicats. En canvi, entre el grup nombrosíssim de poblacions que no han assolit bastir un sistema informatiu local i de les quals n'hem comptat cent-quaranta-nou en la H.P.C., hi figuren deu caps de comarca, tots els quals pertanyen a la Catalunya menys desenvolupada, aquelles comarques que resten gairebé sempre en blanc en els mapes que acompanyen aquestes pàgines: Mora d'Ebre, a la Ribera d'Ebre, Falset al Priorat, Gandesa a la Terra Alta, Solsona al Solsonès, Gervera a la Segarra, les Borges Blanques a les Garrigues, Amposta al Montsià, Tremp al Pallars Jussà, Sort al Pallars Sobirà i la Seu d'Urgell a l'Alt Urgell. En aquest ampli grup de poblacions, aquests caps de comarques deprimides no ocupen justament pas els llocs més alts pel que fa a nombre de publicacions.

El nombre de poblacions amb premsa pròpia condiciona generalment el volum de cada comarca. D'aquí venen les altes taxes que registren Maresme i, sobretot, Vallès Occidental. El Maresme, tot i que Mataró té una tradició periodística molt remarkable, el volum general queda més elevat per la coincidència de tota una sèrie de poblacions que, sense tenir un gran pes demo-

gràfic, formen una xarxa força regular que aixeeix i niveix comarca de producció periodística. Pel que fa al Vallès Occidental hi ha l₁ suma en primer lloc de dues autèntiques capitals ~~que s'ajunten~~ a pocs quilometres una de l'altra com són Sabadell i Terrassa i el complement encara d'algunes poblacions mitjanes que contribueixen a aixecar pel damunt de la tònica general el volum de la producció de premsa de la comarca.

Un exemple contrari seria, en canvi, el del Baix Camp, on la gran producció de títols de Teus no té a penes cap altre acompanyament a la resta de la comarca. Una altra singularitat a subratllar és la del Baix Ebre, que tot i sumar només vint-i-tres publicacions al llarg del període històric estudiat, sempre segons la H.P.G., figura entre les comarques on s'ha desenvolupat històricament el sistema informatiu complet, gràcies a que Tortosa ha tingut tres diaris, un dels quals ha cobert tot el primer terç del segle XX, primer com "El Pueblo" (1901-1931) i després com "El Poble" (1931-1936).

3. Sistemes informatius locals

3.1. Sistema informatiu local complet.

Hom defineix el sistema informatiu local complet com aquell que desenvolupa històricament una sèrie de deu ciutats, ampliades més tard a catorze i que és comparable a escala al desenvolupat per Barcelona. Es a dir un sistema de diaris, periòdics i revistes, destinat a satisfer de manera general totes les necessitats informatives de la ciutat i la seva àrea d'influència.

El sistema informatiu complet s'articula entorn de ~~l'any~~ l'air d'un o més diaris d'informació general, complementat per setmanaris i revistes de periodicitat diversa i que cobreixen tot un ventall temàtic del periodisme de l'època. Els més freqüents són els ~~polítics~~ setmanaris polítics, cultural i humorístics, les publicacions religioses, literàries, artístiques, escolars professionals i aduoc científiques, comercials i econòmiques, sense oblidar les esportives, entre les quals prenen un relleu especial les revistes excursionistes.

En gran part de les ciutats de sistema informatiu complet, el naixement d'un o més diaris és en l'origen mateix de la premsa local. Girona seria, de ben segur, l'exemple més clar amb els precedents ja citats de finals del segle XVIII - "La Gaceta de Girona" (1787-1793) i "El Correo de Gerona" (1795)- i de començaments del XIX - "Gaceta del Corregiment de Girona" (1810) i "Gaceta de Gironne" (1812)- i els successius "Diario de Gerona" de 1808, 1823, i 1854 que culmina en el definitiu (1888-1932) registrat per la H.P.C. i catalanitzat després en "Diari de Girona" (1932-1936).⁶ Tarragona amb els precedents no confirmats de la "Gaceta de Tarragona" (1757) i d'un diari d'Antoni Brusi el 1810, amb el "Diario de Tarragona" (1820) absolutista i el ja definitiu de 1853.⁶ Reus amb el seu "Periódico Político y Mercantil de la Vi de Reus" (1813), liberal i constitucionalista.

Llevat dels possibles diaris en castellà no registrats per la H.P.C. i cenyint-nos a les dades que aquesta obra ens forneix, veiem com llevat de Manresa, Tarragona, Granollers, Vic i Badalona, les altres deu ciutats de sistema informatiu complet arrenquen de mitjans o finals del XIX amb diaris que es publicaran continuadament fins a la guerra civil de 1936-1939.⁷ En general podem remarcar com es ~~fan~~ donen tant el cas de diaris d'una tendència política o social clara al llarg de tota la seva existència, com el de diari d'un caire més informatiu i formalment apolític com fins i tot el d'aquells

que es van adaptant a les circumstàncies polítiques de cada moment.

Així, un dels més antics, el "Diario de Tarragona" (1853-1939), explica els seus primers temps l'historiador local Lluís del Arco (16) que "l'exit d'aquesta publicació no va coronar els esforços del seu propietari, ni potser la seva redacció no va ~~vam~~ respondre a les exigències del públic, en termes que poc després va passar a les mans d'una raó social de comerç, que hagué de convertir-lo en un periòdic purament mercantil i, més tard, en el quinquenni de 1865 a 1870, en periòdic accentuadament democràtic i revolucionari. La seva accidentada història ocuparia diverses pàgines. Durant molt de temps fou afecte al partit conservador i defensà la política del senyor Cánovas del Castillo; posteriorment fou òrgan del partit liberal, seguint les doctrines de Sagasta". Després d'una vida en alguns moments accidentada per qüestions de propietat que vorem més endavant, va acabar sent republicà altra vegada durant la segona República i convertit el 1939 en el "Diario Español" del Movimieto."

Un altre diari, a més dels estrictament polítics, que en arribar la segona República va convertir-se en l'òrgan oficial del partit en el poder, a la Generalitat, tot i en aquest cas seguir sent, en gran part en castellà, fou "El País" (1878-1937) de Lleida. En general, però, hem constatat que els que per la seva llarga vida podem considerar com els grans diaris comarcals varen mantenir una línia política constant que va ser variable en la seva identificació directa o indirecta amb els partits polítics, ja que aquests mateixos varen tenir una existència i una influència variable, com ho fa pales el fet que el partit que governaria la Catalunya autònoma dels anys trenta, l'Esquerra Republicana, no fos creat fins poques setmanes abans de la proclamació de la segona República."

Aquests grans diaris de comarques varen combinar una actitud política fidel a les grans corrents del país i més o menys accentuada segons ho exigien o ho permetien les circumstàncies polítiques de cada moment, amb un servei informatiu bàsic que els va assegurar una llarga vida. Entre la premsa republicana cal remarcar sens dubte "El Autonomista" (1895-1939) de Girona, "Las Circunstancias" (1874-1936) de Reus i "El Pueblo" (1901-1936) de Tortosa, que els anys trenta es catalanitzaren plenament, el nom inclòs, i tingueren la companyia de molts altres diaris i setmanaris de la mateixa ideologia. Entre els diaris que en grau divers foren ~~catalanistes~~ catalanistes, oficialment o no, destaquen també per la seva llarga durada el "Diario de Gerona" (1888-1936), la "Revista de Sabadell" (1888-1935), el "Diari de Noya" (1895-1936) i "El

Fia de Bages" (1904-1936). així com el diari catòlic tarragoní "La Cruz" (1901-1936).

El model informatiu dels diaris de comarques no era gaire diferent del dels diaris barcelonins, com tampoc el model d'organització empresarial. Una informació local entre la qual hi havia un espai important pels "avisos i notícies" que figuraven en el subtítol de molts d'ells, una selecció d'informació política catalana i espanyola i d'informació d'arreu del món, arriba de per un serveis encara elementals que amb els anys anaren millorant però lluny encara de l'instantaneïtat i l'extensió dels que proporcionen actualment les agències de notícies. Els mitjans de transmissió més moderns foren successivament els correus, els canals telegràfics i, ja avançant el segle XX, el telèfon. Al costat de serveis estrictament informatius tenien un espai rellevant els articles de col·laboració, preferentment els polítics i els literaris. El component literari té una importància notable en la premsa d'aquest període històric.

L'organització de la redacció, administració, impressió i distribució en els diaris de comarques és una reproducció a escala de la dels diaris de Barcelona, amb l'avantatge que les exigències de distribució es limiten pràcticament a la ciutat i, de manera secundària, a les principals poblacions de la comarca. En cap cas sembla que això exigís l'organització d'un servei específic d'una certa importància.

El nivell de professionalització és molt elemental i només en casos molt comptats hem podria trobar exemples de plena dedicació. En aquest sentit, el testimoniatge que ha deixat Esteve Busquets i Molas (17) pel seu pas per la direcció del diari tarragoní "Catalònia" (1935-1936) no sembla que correspongui a una pràctica gaire estesa del periodisme d'aleshores, tot i que correspon al final del període estudiat.

El diari era propietat del diputat de la Lliga Josep Maria Casabó, amb l'intenció d'utilitzar-lo electorament el febrer de 1936, tot i que fou presentat com a independent. L'impressor va comprar una màquina Intertip expressament per a compondre'l i Busquets l'evoca "moderna, àgil i ric", "amb tots els seus serveis informàtics del país i de l'estranger", àdhuc "màssim ben mantat."

"El pla d'En Casabó", explica, "era fer tres diaris: un a Tarragona que nosaltres dirigiríem, un altre a Reus i un altre a Tortosa. Director professional només el de Tarragona, per la qual cosa hauríem de tenir un cert control

tècnic -no pas polític- dels altres" ~~seg.~~ Aquests altres eren "Avui" (1935-1936) de Reus i "Ara" (1936-1936) de Tortosa.

Per la descripció que fa de l'organització del diari es dedueix que la resta de membres de la redacció tenien altres feines, començant pel cap de redacció mateix que era funcionari de la Diputació. "Les col·laboracions", explica també, "eren especialment, fornides per una agència creada per Alfred Gallard, integrada per gent de "La Veu de Catalunya" i que servia a la cadena de periòdics afins". Sens dubte es refereix no solament als dos diaris gemans de Reus i Tortosa, sinó a d'altres d'arreu de Catalunya. Com a anècdota significativa de la importància política que la Lliga atorgava a "Catalònia", Busquets explica que un dia va ser el mateix ~~Senyor~~ Francoesó Cambó qui va telefonar per dictar-li unes instruccions, però que estan absent de la "edició", no va tenir inconvenient en donar-les al cap de redacció. El nom del diari, segons Busquets, havia estat triat personalment per Cambó, que com és sabut batejà també així un lot de la seva propietat.

"Com és sabut", conclou aquest periodista l'evocació de "Catalònia", "aquelles eleccions resultaren un desastre per a les dretes. ~~Per tant, el~~ Cambó decidí pagar el diari, però com que ens havia d'indemnitzar, a nosaltres i a l'impressor, amb aquest còvinguèrem a demanar-li la propietat i amb els diners que ens donés continuar-lo. Arribàrem a un acord amb en Cambó i, entretant, canviàrem el format, tornàrem a la primitiva independència i foren iniciats els tràmits per al canvi de propietat i la legalització consegüent. I en aquestes ens arrellegà la maltempada de juliol."

El testimoni de Busquets i Nolas és força eloquent sobre el funcionament dels diaris locals en l'època que sens dubte havien assolit una organització més moderna, comptant ja amb la utilització del telègraf, el telèfon i els serveis d'una agència de col·laboracions, ultra de notícies, per tota una xarxa de periòdics afins.

Es remarcable el fet que es disposés d'una màquina comprada expressament per a la composició del diari, ja que és un punt de referència bàsic pel que a les característiques tècniques i empresarials de la premsa del període històric estudiat. No era un cas únic, sinó que, ben al contrari, era una regla bastant estesa entre els periòdics d'un cert abast a les diferents comarques. Molts dels diaris comarcals, i àdhuc setmanaris, disposaven d'una impremta pròpia, ja que fos de la societat propietària de la publicació ja

fos de la societat propietària de la publicació ja fos d'algun dels seus membres. Era també és ~~en~~ cas del "Diario de Tarragona" o a Girona del "Diario de Gerona", com d'"El Autonomista", d'"El País" a Lleida, del "Diario de Vilanova y Geltrú" a Vilanova, "Diari de Sabadell" a Sabadell, etcetera.

L'edició d'aquests diaris no exigí en principi disposar d'uns tallers ~~propis~~ exclusius ni molt ben equipats, tot i que alguns certament ho eren, ja que el nombre de pàgines no era molt elevat -oscil.lava entre guít i setze, bé que podia ser fins i tot de quatre en formats satandard- i tampoc feien grans tiratges. La difusió diària mitjana oscil.lava entre els cinc-cents i els mil exemplars. Les impremtes, ja fossin propies o no, treballaven normalment en altres feines, factor que les proporcionava una rendibilitat suplementària i en alguns casos havien esdevingut les de més prestigi de la ciutat. Aquesta conjunció de factors proporcionava d'altra banda una gran flexibilitat, de manera que alguns diaris havien arribat a tenir una doble edició i era força corrent el cas dels diaris del vespre. Un cas que il.lustra molt bé l'estreta relació entre diari i impremta és el del plet que durant set anys existí entorn de la propietat del "Diario de Tarragona" i que va obligar mentrestant als nous i legítims propietaris tant de la impremta com del diari a publicar-ne un altre amb el nom de "Tarragona" (1920-1926). L'antic arrendatari del vell diari, el marquès de Mariano, comptava amb la protecció del governador civil i la situació no s'arranjà fins a la mort del director.

El "Diari de Sabadell i sa Comarca" (1919-1930), nom adoptat pel catalanista "Diari de Sabadell" (1910-1919) arran d'una suspensió governativa, ressaltava igualment la importància de disposar d'impremta pròpia en un article commemoratiu (18), tot dient que "com que es tractava d'una cosa seriosa, portada a la realització per gent de prestigi, va prendre's l'acord de comptar amb impremta pròpia i exclusiva per a la impressió del periòdic".

Amb la perspectiva mínima de mig segle, una apreciació corrent sobre les exigències tècniques de la premsa del període estudiat és que aquestes no pesaven excessivament en el moment d'emprendre l'edició d'un periòdic o una revista. Així succeïa adms a Barcelona, on bona part dels diaris no tenien un nivell d'organització gaire més complex que el dels diaris de comarques. Així explica igualment la facilitat amb què sovint es creaven i desapareixien molts periòdics, bé que no és ni de bon tros la única raó. D'altra banda, la professionalització dels periodistes no havia assolit encara els anys trenta un nivell gaire elevat i es donava entre ells una component força elevada d'inter-

ssos polítics, literaris i d'altres menes, amb la qual cosa la majoria tenia en altres ocupacions la seva font principal d'ingressos, la qual cosa desoagregava les empreses d'un capítol de despeses fixes que és important a la premsa actual.

El procés de professionalització ja estava ençetat plenament en els diaris de Barcelona i probablement amb el temps s'hauria començat a imposar entre els diaris de comarques si la seva existència no hagués estat truncada per la guerra civil. L'examen del seu funcionament al llarg dels anys que en alguns casos arriba i supera fins i tot el mig segle, ofereix la constatació d'un règim mixte. D'una banda les mínimes exigències de professionalització, producte de les servituds inevitables d'un diari, d'altra banda una gran dosi de voluntarisme en el que rau l'alè de fons que inspirava la seva publicació.

En la mesura que hom assolís de combinar equilibradament aquests dos factors i que el seu ressò en el públic era satisfactori, era possible consolidar un diari. Al costat de la dotzena llarga de diaris que varen superar els primers vint anys de publicació continuada, hi ha una xifra molt superior d'altres que per circumstàncies polítiques adverses o per no haver assolit una mínima viabilitat en el mercat informatiu varen tenir una vida curta. Encara entre aquest gran grup cal distingir entre aquells que varen aconseguir publicar-se una bona sèrie d'anys, tot i no arribar a una xifra notable i aquells altres que varen ser flor de pocs dies. En marcar la divisió entorn de vint anys he pretès ~~marcar~~ lògicament assenyalar aquells que han tingut una influència històrica perllongada, però és ben cert també que la dictadura de Primo de Rivera, primer, i la guerra civil després varen estroncocar les trajectòries de molts periòdics que estaven cridats a exercir una profunda influència.

Els diaris són en el primer nivell o es manifesta ja ben clarament, el fenomen de la premsa comarcal com un model català de periodisme popular. Tot i que en els diaris de Barcelona la professionalització encara no era plena, ni que els de comarques tampoc haurien pogut escapar-se'n més endavant, el fet és que aquests sorgissin en un marc social més reduït del qual el diari és un producte i una manifestació no només informativa sinó cultural i política molt més directa, molt més clara i molt més arrelada que els de les ciutats grans, els confereix unes característiques ben diferents.

Fora de Barcelona, la figura del periodista resta molt difuminada en relació a la capital on, per bé que els redactors dels diaris comparteixen

altres tasques remunerades i estan moguts sovint per altres motivacions que les estrictament informatives, es van perfilant ja com un professional específic. Els diaris de comarques són fruit en gran part de polítics, escriptors i gent voluntariosa que hi dediquen preferentment les seves hores de lleure.

Un bon exemple s'ofereix la descripció de la vinculació de Carles Rahola amb "El Autonomista", en la biografia de l'escriptor gironí escrita per Lluís Maria de Puig i Oliver (19): "L'any 1896 el seu pare obre una impremta a la plaça del Vi, establiment que porta bàsicament el germà Dàrius. Carles té 14 anys i la impremta esdevé el seu primer lloc de treball, sota les voltes de la plaça, davant l'ajuntament gironí. Durant dos anys, matí i tarda, s'aplicà a la impremta; més tard, als setxe, guanyà unes oposicions de taquígraf a la Diputació provincial, d'on professionalment no se'n mouria mai més, exercint a diverses seccions. Hi anava els matins i les tardes les o continuava dedicant a l'ajut del negoci familiar, especialment d'ençà que, el 18 de setembre de 1898, apareix el primer número de "El Autonomista", el que serà el periòdic familiar, dirigit pel seu germà Dàrius i del que Carles en serà articulista, corresponsor i redactor mentre duri la seva existència."

"Sense dubte la creació de "El Autonomista" fou un fet transcendent en la vida del nostre escriptor. Serà a partir de la tasca en el diari de la família que Carles s'apropà definitivament al món de les lletres, primer coneixent el periodisme, l'exercici del qual alternarà més tard amb les incursions sovintejades a la literatura i l'estudi de la història, sense, però, deixar mai de col·laborar en diaris i revistes com articulista de tota mena de temes."

"Així com he escrit que no ens explicariem "El Autonomista" sense tenir en compte el paper que hi jugà Carles Rahola", continua el biògraf, "tampoc entendriem Carles sense aquell, d'alguna manera el periòdic reflectit amb exactitud el pensament de Rahola, compartit pel seu germà Dàrius, principal responsable del diari. Dàrius, com empresari i polític compromès serà l'impulsor de l'òrgan federalista i republicà que després de 1931 es catalanitzarà i es convertirà en el portanveu de l'Esquerra Republicana a Girona. El periòdic cobriria regularment la informació quotidiana durant prop de quaranta-cinc anys, inicialment en castellà, com era normal a començaments de segle, si bé anava incorporant textos catalans des de l'època

de la Solidaritat Catalana -que celebrà el seu primer miting a la Plaça de Braus de Girona- i la Mancomunitat, fins al punt que, quan arribà la catalanització de la capçalera, l'any 1933, ja feia temps que era redactat amb predomini absolut de la llengua del país. De la participació de Carles en el diari n'hi ha prou assenyalant els articles publicats: 672 i 54 al "Suplement Literari". Signant amb el seu nom o amb diversos pseudònims va escriure sobre els temes més diversos, assenyaladament aspectes culturals i articles d'edició. Així, hom troba a les pàgines del quotidià dels Rahola nombroses aportacions de Carles sobre història, literatura, filosofia, assaig biogràfic, comentaris d'actes culturals, evocacions de fets llunyans i tradicions, de festes, de commemoracions històriques, etc. En realitat una gran quantitat de textos que publicà en els seus llibres havien estat escrits i publicats originàriament a "L'Autonomista". Per això no és excessiu remarcar que en la seva formació d'escriptor, el diari familiar i el conreu del periodisme van ésser factors decisius.

Un diari de comarques acostuma a ser a més d'un servei informatiu una plataforma d'acció cultural i política de manera molt més directa i accentuada que no un diari general. Això es manifesta encara més clarament amb els nombrosos fulletons i separates que publiquen molts d'ells. Heus aquí per exemple, una relació dels publicats en la seva primera època per "El Moment" (1900-1923, 1931-1934, 1936), diari nacionalista republicà de Reus (20). El 1911 es van publicar, com a fulletons no relligables, la comunicació d'Antoni Porta i Galliss, llegida al congrés d'ateneus, "Acció dels ateneus en la vulgarització de les ciències" (13 fulls a 5 columnes) i l'anònim "Instruccions per a prevenir el contagi del còlera més recomanables a dita malaltia" i el suplement "Als ciutadans reusenencs", amb la crida electoral feta per Pere Corominas (8-VI-1911). El 1912, publicaren com a fullat relligable el pressupost municipal en castellà.

El 1913 es publica, "Per la unitat de l'idioma. Les normes ortogràfiques de l'Institut d'estudis Catalans", en vint-i-quatre pàgines. Les normes es començaren a aplicar tot seguit en el diari. El 1915 es publica "Ajuntament constitucional de Reus. Reglament d'Assistència mèdic-farmacèutica municipal i policia sanitària de la ciutat de Reus" (dinou pàgines). El 1916, el text de la conferència de Francesc Curet, "El teatre català davant el renaixement patriòtic" en quaranta vuit pàgines. Entre 1917 i 1918 es publica en cent setant-sis pàgines, "Nacionalisme. Nova edició augmentada i corregida" d'I. Ribera

i Rovira. El 1918 es publica en text castellà, el document "Per l'autonomia de Catalunya" (catorze pàgines). El 1921, A. Fuster i Valldeperes hi fa conèixer la seva novel·la "El príncep captiu", amb pròleg d'A. Maseres (setanta-dues pàgines). El 5 de gener del 1916 dediquen tot el número a la inauguració de l'Institut de puericultura. El 27 d'octubre de 1920 va dedicat a la mort de l'alcalde irlandès MacSwiney, que continuen lloant els dies següents. El 25 de juliol de 1923, un especial de dotze pàgines celebra el triomf del Reus Esportiu. El 12 de gener de 1921 feu una edició especial, a la nit, per donar el resultat de les eleccions."

Convé insistir en el pes dels aspectes polítics en ~~la gran~~ gran part de la premsa del període històric estudiat, en especial de diaris i setmanaris, entre els quals tampoc hi mancaven, naturalment, els que es proclamaven independents, bé que aquesta era sovint una condició discutible. En molts casos, la curta durada de moltes publicacions anava lligada directament a circumstàncies polítiques, normalment a interessos electorals. J.M. Gasol (21) ho explica amb detall en el cas de "La Veritat" (1901-1904), el primer diari en català publicat a Manresa:

"Cal considerar com a motiu immediat de l'aparició d'aquest diari dues circumstàncies d'ordre polític local (a part, el clima d'engrescament catalanista propi d'aquells mesos, coincidint amb la fundació de la Lliga Regionalista, ideologia que a nivell manresà propugnava i representava la "Lliga Regional", entitat fundada a Manresa l'any 1890)".

"Una setmana abans, havia estat cessat l'alcalde Ignasi de L. March i Batlles, un dels líders de la susdita entitat catalanista. Els seus adversaris polítics publicaven dos diaris - "Diario de avisos" i "El Estandarte manresano" - i per això davant la necessitat de replicar llurs atacs amb la urgència i l'extensió degudes, ideà l'edició d'un altre periòdic, en la mateixa línia ideològica de "La Llum" que ell també patrocinava, però amb l'agilitat i l'aire polèmic que aquest setmanari no tenia".

"Altament eren vigílies d'eleccions a diputats a Corts. Pel districte de Manresa es presentava a la reelecció En Leoncí Soler i March, prop parent, amic i correligionari de March i Batlles. Calia un diari propi, per a la campanya electoral del candidat regionalista, que en aquesta ocasió tenia d'adversaris al liberal ocoquista Mantadas i el republicà llerrouista En-lli Junoy".

"La Veritat" tingué una vida més llarga del que podria semblar en base a les circumstàncies que motivaren la seva creació i la seva desaparició va servir per a donar pas al que hauria d'esdevenir el diari més important de la història de Manresa, "El Pla de Bages" (1904-1936).

Un fenomen relativament freqüent és el canvi de periodicitat de ~~les~~ determinades publicacions, deguda també a la seva dependència dels interessos polítics dels seus promotors. Així mateix ho reconeixien i explicaven els directius del diari lleidatà "La Jornada" (1930-1931) en el seu primer número, com a setmanari (22): "Als homes dirigents de les forces esquerranes de Lleida, la victòria electoral els ha fet contraure una responsabilitat immensa. Responsabilitat i, a més a més, naturalment, una feina aolaparadora. Tots ells són diputats. I com són ells mateixos els qui feren "La Jornada" diari, no és possible que fessin el miracle d'estarper tot arreu amb eficàcia... En aquestes condicions val més parlar clar i, en plena consciència, deixar-~~ho~~ córrer.. Anem ara a fer un setmanari polític i de combat i de lluita; un instrument de direcció per als nostres amics... "La Jornada" es proposa donar als seus amics una idea lligada dels esdeveniments més simptomàtics d'aquí i de fora. Vol dir i explicar les coses de tal manera que tots els catalanistes i els republicans l'esperin amb candeletes cada dissabte per posar-se a to de les circumstàncies..."

Els diaris i setmanaris polítics registraven d'altra banda la figura dels anomenats "directors de palla", és a dir, persones que donaven la cara per una responsabilitat que no exercien, fenomen paral·lel a la freqüència de periòdics amb articles polítics sense signatura o signats amb pseudònims. Va haver-hi directors de palla que varen arribar a anar a la presó en moments difícils per la llibertat de premsa, d'altres que es limitaren simplement a amagar la personalitat del veritable inspirador de la publicació. Així a Sabadell hi hagué durant molt temps l'enigma de qui era veritablement el director del diari "Gazeta del Vallès" (1908-1917). L'historiador local Andreu Castells (23) ha confirmat amb testimonis la sospita estesa que era efectivament el doctor Felix Sardà i Salvany, el cèlebre autor d'"El liberalismo es pecado". Qui donava la cara era, en canvi, l'impressor Joan Baptista Vives."

En un altre cas, a Manresa, els directors nominals del diari "Pàtria" (1920-1935), inspirat i dirigit de fet per un altre capellà, el doctor Lluís Gomís, foren escriptors de l'empresa hidroelèctrica dels germans Gomís, que segons J.M. Sol (24) "així, almenys, tenien assegurada la setmanada".

El cert és que el nom del director no figurava alhora com ara entre les dades d'identificació de les publicacions i això ha donat per posteriorment a molts errors. Així, entre altres casos, la H.P.C. registra com a director del diari tarragoní "Catalònia" (1935-1936) abans esmentat a qui de fet era el seu propietari, Josep Maria Casabó i no al periodista Esteve Busquets i Molas. D'altra banda, es donava sovint el cas de publicacions en les quals al costat de la persona qui donava la orientació ideològica hi havia el qui podia ser considerat el director efectiu.

Aquest era el cas, per exemple, del diari "L'Acció" (1931-1936) de Terrassa, d'Esquerra Republicana, que segons la H.P.C. era dirigit per Andreu Costa. Andreu Calaf (25), en canvi, explica que Valentí Puigdomènech, "també dirigent de l'Esquerra a Terrassa i regidor municipal que exercia de tinent d'alcalde, moltes vegades donava el to de la publicació amb la seva prosa encesa i polèmica. Ara bé, el director efectiu del diari "L'Acció" era Josep Puig i Arnaus, persona experimentada en la tasca periodística exercida anteriorment i durant força temps a "El Dia", diari terrassano de la Lliga, que sempre fou considerat com dels millors, sinó el millor, dels diaris comarcals d'aquella època".

D'altra banda, la descripció que fa Andreu Calaf resulta ben il·lustrativa del funcionament intern dels diaris de l'època. Afegeix: "Encara que Puig i Arnaus mantenia la direcció real de "L'Acció", car hi treballava quotidianament i era el responsable que l'única edició sortís al carrer, la seva signatura mai no apareixia a les pàgines del diari. Només se li atribuïen alguns dels editorials que gairebé diàriament s'hi publicaven a primera pàgina, especialment els que atacaven idees i actituds dels seus antics correligionaris de la Lliga". "Ja que la seva tasca era de tipus professional amb obligacions de treball ben concretes, Josep Puig i Arnaus percebia una retribució econòmica més aviat modesta perquè les seues finances del diari de l'Esquerra eren magres i tot sovint calia demanar ajut perquè l'edició no s'estronqués. Junctament amb ell només hi havia una altra persona que cobrés quelcom pel seu treball en el diari i era un xicot ben jove, Miquel Almirall, que actuava de reporter i recollia les informacions dels centres oficials i altres llocs adients. Cap dels altres col·laboradors no veia recompensada econòmicament la seva feina".

Els problemes econòmics eren força freqüents en molts altres diaris, fins i tot en alguns dels històrics i sovint hom comptà amb l'ajut dels pro-

homs de cada partit, per resoldre'ls i són una manifestació més de la manca de professionalització, ara empresarial.

El gran nombre de publicacions no diàries que es publiquen en les principals ciutats i que completen, a l'entorn de l'exte bàsic dels diaris, el que anomenem sistema informatiu local complet, tenen com a característica general la seva curta durada. Només aquelles que responen a interessos polítics, professionals o associatius concrets arriben a assolir, en alguns casos, una continuïtat remarcable. Així anomenem el cas de determinades revistes polítiques, expressió de grups que no han reeixit de fer un diari, les de col·legis professionals, els metges sobretot, revistes de societats agrícoles o, fins i tot, d'entitats esportives o excursionistes, a més de les d'associacions religioses.

Pel que fa a les revistes culturals, literàries i artístiques, només acostumen a assolir una llarga durada aquelles que són l'òrgan d'expressió d'alguna societat o atenen. Abunden en canvi entre les de poca durada les que responen a iniciatives de poetes, escriptors, artistes o, fins i tot, de grups de jovent amb inquietuts. Aquests darrers, sobretot es manifesten amb publicacions humorístiques, sovint d'un sol número, amb motiu del carnaval o d'alguna altra celebració festiva.

Si una revista d'humor arribava a sortir un any seguit o més ja es podia considerar que havia durat molt. ~~El cas més remarcable és~~ La quinzenal "Aigua-Forts" (1914-1916) a Girona, que segons Manuel Bonmatí (26), veterà periodista, ex-director del "Diari de Girona" i ex-alcalde per la Lliga, "Recollí al seu entorn el jovent més intel·lectual de la ciutat", va assolir els cinquanta números i "el dia de la seva desaparició varen organitzar un enterrament molt ben imitat que va passar pel mig de les Rambles, portant un gran bagul sostingut pels redactors i ben il·luminat per quatre atxes. Fou un gran espectacle. En el número darrer hi posaren una esquela de defunció a tota pàgina".

La curta durada de gran part d'aquestes publicacions, insisteixo doncs en l'opinió ja expressada en pàgines anteriors, no significa tant un fracàs com una manifestació característica de la vida cultural impolítica de l'època, a les ciutats de comarques. El cas més remarcable és sens dubte el de Reus, segons ciutat de Catalunya en nombre d'habitants durant molt temps, on des de finals del segle XIX registrem una llarga sèrie de setmanaris culturals, humorístics i literaris que es van succeint sovint a o'arrec de les mateixes persones. En un d'ells, "Reus Tranquil" (1897) s'hi va ~~inda~~ estrenar l'escrip-

ter Joan Puig i Ferrer(27), com ell mateix ha explicat: "Era un ^uperiòdic petit, insignificant, però que a mi aleshores em semblà una gran cosa. A la tarda, a casa, en lloc d'estudiar, vaig fer uns versos destinats a "Reus Tranquil". L'endemà jo mateix vaig portar-los a la redacció, que era una botigueta de llibreria del carrer de Jesús. Vaig donar el sobrecarta a la primera persona que vaig trobar a la llibreria i vaig fugir corrents, avergonyit. La setmana següent, "Reus Tranquil" publicava els meus versos, i a la secció de correspondència, una nota dient: "A Joanet de la Salva" -amb aquest pseudònim havia signat els versos- que fes el favor de passar per la redacció".

3.2. Sistema informatiu local complementari

Els exemples més acabats de ciutats amb el que anomeno sistema informatiu local complementari són Figueres i Olot, capitals respectives de l'Alt Empordà i la Garrotxa. Ni l'una ni l'altra van arribar a donar el pas ~~al~~ cap al sistema complet que sí que varen fer en canvi en diferents moments Igualada, Vio, Granollers i Òdhuc Badalona, ciutats en les quals va publicar-se un o més diaris. ~~Les breus experiències de "La Concentració" (1891) i el "Diario de Olot" (1916), respectivament, fan ben palès l'alt nivell de desenvolupament de la premsa d'una i altra ciutats.~~ En el cas de Figueres cal remarcar que la pionera "Hoja Suelta" (1842) ja fou trisetmanal, és a dir gairebé un diari.

Juntament amb Vilafranca del Pebradès, a part, és clar, Igualada, Vio, Granollers i Badalona, són les ciutats que desenvolupen plenament el sistema complementari. Així vol dir que ^{entorn} ~~al voltant~~ dels setmanaris informatius i polítics que constitueixen l'eix bàsic de la seva història periodística, hi ha hagut una varietat notable d'altres publicacions, preferentment de caire cultural, literari, religiós i humorístic, però també escolars, professionals, esportives i altres. D'entre les ^{altres dues} ~~altres~~ ciutats més compreses en aquest grup, Valls i Sant Feliu de Guíxols, és remarcable aquest darrer cas que, sense ser cap de comarca, desenvolupa també amb força amplitud el model corresponent al sistema complementari. La valoració, en canvi, és forçosament diferent pel que fa a Valls. El ventall de revistes varies i especialitzades que, sempre a partir de les dades de la H.P.C., apareixen entorn de l'eix central dels setmanaris és força més reduït, i és notable en proporció al seu menor volum demogràfic.

Els models periodístics i els models empresarials varien en relació al primer grup pel que fa als setmanaris, entre els quals difícilment hi trobaríem nivells de professionalització mínims. Entre aquests, però, cal subratllar la llarga vida de fins quants, la qual cosa vol dir que aquesta manca de professionalització estava compensada per una mínima estructura organitzativa i un gran voluntarisme polític.

Remarque, sempre segons les dades de la H.P.C., la llarga durada de periòdics setmanals com el catòlic i catalanista "La Veu del Ampurdà" (1901-1908) convertit després en "La Veu de l'Empordà" (1909-1936) i el republicà "Empordà Federal" (1911-1923, 1930-1936) ~~existents~~ a Figueres; els catòlics i catalanistes "El Deber" (1897-1936) i "La Tradició Catalana" (1917-1936) a Olot; el catòlic "Acció" (1909-1926) i els republicans "Fruetidor" (1909-1936)

i "Panadès Republicano" (1917-1931), després en convertit en "Penedès Republicà" (1931-1935) a Vilafraaga del Penedès; el republicà "El Programa" (1907-1923, 1931-1933) a ~~Valls~~ Sant Feliu de Guíxols; "La Crònica de Valls" (1905-1935) i el tradicionalista "Joventut" a Valls (1919-1931)].

De fet, la organització funcional d'aquest tipus de setmanari, llevat de la manca de professionalització de la redacció, és també una reducció a escala de la d'un diari i resulta significatiu que sovint se'n parli popularment com "el diari". Són semblants el format i la compaginació i l'esperit de servir les necessitats informatives locals, bé que en canvi la dimensió de les poblacions no sempre feien possible la periodicitat diària.

La caracterització i l'equilibri polític de la premsa varia molt segons els llocs. Les comarques compreses en la província de Girona, per exemple, presenten un ventall força ample i variat, que és un reflexe força ajustat de les inclinacions polítiques dominants en cada una (26). En aquest nivell de ciutats de sistema complementari, resulta força il·lustrativa la comparació entre Figueras i Olot, capitals de comarques veïnes però de vius contrastos polítics. Republicanisme i federalisme són les notes prevalents en la premsa de l'Alt Empordà, en la qual els partits conservadors hi han tingut molt poca presència, mentre que el catalanisme conservador i adhoc monarquistes i carlins són la nota general a la Garrotxa.

En d'altra banda en aquest nivell de ciutats on la manca de diaris propis no hi introdueix els mínims de professionalització que registràvem en les del primer nivell, que la pràctica del periodisme assolix més plenament un caràcter obert i popular, sense que això se'n ressentís especialment la qualitat i l'interès dels seus periòdics. Polítics i cultura són, de manera molt diferent especial, les activitats bàsiques que tendeixen a cercar en la premsa un mitjà regular d'expressió escrita. Les publicacions d'humor són també abundants, bé que molt irregulars, amb abundància de números únics publicats en ocasions molt concretes. Entre els múltiples enfrontaments polèmics entre periòdics contraris, els dels humorístics assolien nivells molt alts de virulència verbal i satírica. A Olot, per exemple, el setmanari satíric "L'Ull" (1912) va ser excomunicat en un edicte publicat per l'"Boletín Oficial del Obispatado de Gerona" i els seus escrits varen provocar la sortida de dos periòdics més, "El Follet" (1912) i "L'Ullera" (1912), per combatre'l, tal i com proclamaven cada un d'ells en el seu subtítol. Així "El Follet" es presentava com "Setmanari polític-humorístic i purgant, molt recomanat contra les irritacions de "L'Ull" i "L'Ullera" ho feia com a "Periòdic radical, satíric i anti-ullista".

3.3. Sistema informatiu elemental

Les trenta-tres poblacions que he inclòs en el grup que anomeno del sistema informatiu elemental són aquelles que han aconseguit al llarg del període històric estudiat tenir una cobertura mínima de premsa pròpia, preferentment a base de setmanaris, quinzencials o bimensuals.

Hi trobem així capitals de comarca com Sant Feliu de Llobregat (Baix Llobregat), La Bispa d'Empordà (Baix Empordà), Santa Coloma de Farners (Selva), Puigcerdà (Cerdanya), Ripoll (Ripollès), El Vendrell (Baix Penedès), Montblanc (Conca de Barberà), Balaguer (Noguera), Berga (Berguedà) i Tàrraga (Urgell), així com altres poblacions d'un cert pes específic en la vida comarcal com Palafrugell i Palamós (Baix Empordà), Camprodon i Ribes de Frosser (Ripollès), Banyoles (Gironès), Sant Celoni (Vallès Oriental), Caldes de Montbui, Rubí i Sant Cugat del Vallès (Vallès Occidental), Aranyó de Mar, Malgrat de Mar, Canet de Mar i Vilassar de Mar (Maresme), l'Hospitalet de Llobregat, Santa Coloma de Gramenet, Sant Adrià de Besòs i Espinades de Llobregat (Barcelonès), Mollerussa (Segrià), Sant Sadurni d'Noya (Alt Penedès), Manlleu (Osona), Sitges (Carrar), Cadaqués (Alt Empordà) i Blanes (Selva). S'apleguen doncs en aquest grup una sèrie variable de ciutats petites, entre les quals potser és destacable el cas de Cadaqués, atès que de les dues úniques publicacions registrades per la H.P.C., la revista bimensuals catalanista "El Trent" (1923-1935) assoleix a cobrir una època important. La seva inclusió en aquest grup és certament excepcional.

La diferència doncs entre el sistema informatiu d'aquestes poblacions i les del grup anterior és que bé que totes aconsegueixen cobrir bona part del període estudiat amb premsa pròpia, generalment setmanaris o quinzencials, en canvi no hi ha la varietat de revistes temàtiques i menys especialitzades. Lògicament, les possibilitats d'una mínima de professionalització són inexistentes, bé que el funcionament dels setmanaris és molt semblant al dels del sistema complementari.

3.4. Publicacions disperses

Queda finalment la referència a les cent-cinquanta nou poblacions que no han assolit de desenvolupar un sistema informatiu local propi, ni tan sols l'elemental, però que han tingut premsa en determinats moments del període històric estudiat, bé que en alguns casos es limiti a edicions particulars de fulls dominicals diocesans. Naturalment, la gradació és prou notable entre elles mateixes.

Justament per això, pel nombre de conjunt i per la varietat de casos que aplega, aquest grup acaba sent, potser, el millor exponent de la premsa comarcal com a model català de periodisme popular. A mesura que ens acostem a viles i pobles més petits, no solament s'allunya absolutament els mínims de professionalitat periodística i empresarial descrits anteriorment, sinó que es redueix molt més el ventall de les activitats quotidianes de la gent que fa aquesta premsa. Ja no són tant els polítics, els homes de lleteres i els professionals liberals de les ciutats petites i mitjanes els que fan les revistes locals sinó la gent inquieta i activa de cada poble per la qual esdevé un acte d'expressió cultural i política i d'afirmació de la identitat local.

Com ja he assenyalat abans hi ha deu caps de comarca en aquest grup: Mora d'Ebre (Ribera d'Ebre), Falset (Priorat), Gandesa (Terra Alta), Salomó (Solsona), Urvieja (Segarra), les Dargues Blanques (Garrigues), Amposta (Montsià), Tremp (Pallars Jussà), Sort (Pallars Sobirà) i la Sena d'Urgell (Alt Urgell).

Oferim a continuació la llista completa de les poblacions d'aquest grup, distribuïdes per comarques:

Baix Llobregat: Esparreguera, Gavà, Martorell, Molins de Rei, Olesa de Montserrat, El Prat de Llobregat, Sant Joan Despí, Sant Rei de Llobregat i Santa Coloma de Cervelló.

Gironès: Bordils, Capç de la Selva, Llagostera i Salt (29).

Terragonès: Constantí, El Morell, Vilaseca de Espina

Baix Camp: Prades, la Selva del Camp i Vinhedo.

Baix Empordà: Torroella de Montgrí i Calonge de les Gavarres.

Carretum: Besalú, Santa Maria del Mont (30), Sant Feliu de Pallarès, Sant Joan les Fonts i Santellà.

Anoia: Capallades, Beguda Alta, El Bruc, Calaf, Carpes, Odena, Piera, Sant Martí de Tous, Vallbona d'Anoia i Vilanova del Camí.

Nages, Artés, Arinyó, Cardena, Moia, Montserrat (31), Monistrol de Montserrat, Navarres, Sallent, Soria i Santpedor.

Vallès Oriental: 1ª Anella del Vallès, Canovelles, Cardener, La Garriga, Llinars del Vallès, Mollet del Vallès, la Roca del Vallès i Sant Felip de Codines.

Vallès Occidental: Castellar del Vallès, Gerdanyola, Montcada i Reixac, Ripolllet, Santa Perpètua de Mogoda i Viladecavalls.

Maresme: Sant Pol de Mar, Argentona, El Masnou, Vilassar de Dalt, Palafolls, Pineda, Llavaneres, Premià de Mar i Calella.

Barcelonès: Sant Just Desvern

Segrià: Almenar

Alt Penedès: Gelida, Sant Quintí de Mediona i Subirats

Osona: Centelles, Olost, Prats de Lluçanès, Roda de Ter, Sant Hipòlit de Voltregà i Taradell.

Garraf: Sant Pere de Ribes.

Alt Empordà: Aguilans, 1ª Escala, Cabanes, Castelló d'Empúries, Llançà, Llers, Lledó, Portbou, Sals i Terrades.

Alt Camp: Alcober, Bràfim i la Riba

Baix Penedès: 1ª Arboç, del Penedès i Calafell.

Salvat: Amer, Arbúcies, Freda, la Gallera de Ter, Lloret de Mar, Vidreres, Caldes de Malavella i Sant Hilari Sacalm.

Conca de Barberà: 1ª Pobluga de Francolí, Sarrià, Vilaverd i Santa Coloma de Queralt.

Ribera d'Ebre: Mora d'Ebre i Tivissa.

Priorat: Falset i Garganes.

Terra Alta: Candesa.

Gerdanya: Bellver de Gerdanya.

Solsonès: Solsona

Noguera: Albosa, Artesa de Segre, Camerassa i Ponts.

Segarra: Cervià, Guissona i Vallfogona de Riucorb.

Berguedà: Avia, Bagà, Broçs, Gironella, la Poble de Lillet i Ruyr Puigreig.

Les Garrigues: les Borges Blanques, Arbeca, 1ª Albà, Juneda, la Granadella i la Poble de Cervera.

Montsià: Amposta, Alcanar, Sant Carles de la Ràpita i Ulldecona.

Pallars Jussà: Tremp i la Poble de Segur

Pallars Sobirà; Sort.

Alt Urgell; la Seu d'Urgell

Urgell; Bellpuig d'Urgell, Agramunt, Anglesola, la Palliola, Nafet, Maldà
i Verdú.

Naix Ebre; l'Ametlla de Mar

4. El català, llengua majoritària

No seria exagerat dir que és possible oferir unes consideracions amples sobre l'ús del català i la seva progressió al llarg del període històric estudiat, ja que les dades disponibles no permeten la realització d'un estudi aprofundit ni prou sistemàtic, però sí que es pot afirmar que al llarg del primer sector del segle XX endevingué de ple la llengua majoritària de la premsa comarcal.

Tot repassant les dades que ens forneix la H.P.C., podem constatar com el català és la llengua ~~majoritària~~ utilitzada en els primers fulls periòdics, en el segle XVII, però aviat és substituïda pel castellà, llengua que no començarà a recular a la premsa, per a deixar espai a la recuperació catalana, fins a la fi del segle XIX.

En després del Tractat dels Pirineus (1659) que omissen els fulls informatius en català i els pocs que es publiquen acostumen a ser en castellà i d'un to marcadament antifrancesos. En aquest sentit Joan Torront i Rafael ¹ Pais escriuen (32): "Maurici de Recordar que el regnat de Carles II d'Espanya, un dels més desgraciats quant a política internacional, va veure la premsa i ocupació de Barcelona per l'Exèrcit francès en 1697, un govern barceloní del príncep austriac Jordi de Darnstadt i, en general, una castellanització de les col·leccions dirigents catalanes, tant polítiques com intel·lectuals, que durarà almenys fins a Antoni de Gampany i als homes de les Corts de Cadis, sense que la guerra de successió amb la tanq i heroica resistència de Barcelona (retuda després de llarg setge, l'11 de setembre de 1714) contribuïssin gran cosa a un redreçament lingüístic dels catalans que ara lluiten contra un rei francès. Almenys, hom no ha trobat entre els fulls informatius d'aquest llarg període, res d'escrit en català, fins a la floració popular de pamflets i proclames de la guerra contra Napoleó".

Les autoritats franceses, per la seva banda, varen tractar d'explotar al seu favor, els sentiments dels catalans amb l'ús públic del català durant una part de la dominació. Així publicaren en català i francès des del 22 de març fins a l'1 de setembre de 1810 el "Diari de Barcelona", convertit successivament en "Diari de Barcelona del Govern de Catalunya" i en "Diari del Govern de Catalunya i de Barcelona". Igualment va fer a Girona, on la "Gaceta del Corregiment de Girona" fou publicada en català i el primer número de la "Gaceta de Girona" que va substituir-la, ho fou en català i francès, per bé que a partir del segon ja ho fou en castellà i francès.

Al llarg del segle XIX i després escrit del català no es perdrà totalment, però a les publicacions periòdiques no s'hi començarà a fer present d'una manera generalitzada fins als darrers decenniis. Així, si a Barcelona hi trobem la primera revista íntegrament en català el 1843, amb "Lo Fara Arcàngel" i caldrà esperar encara el 1879 pel primer diari, "Diari Català", a comarques, d'acord amb les dades de la H.P.C. hem d'esperar fins als anys seixanta amb el "Calendari del Principat de Catalunya i Guia de Vich per lo any 1865" a Vic (1865), "L'Esportista" (1868) a Badalona, "Lo que passa" (1869) a Tarragona, "Lo Baró" (1874) a Vallès, "Lo Trep de Suro" (1876) a Figueres, "Lo Carril de Vilanova" (1879) a Vilanova i la Geltrú, "Alb" i "Lo Punt de las Donas" (1880) a Girona, "Revista Manresana" convertida al segon número en "Revista Catalana" (1880) a Manresa, "L'Esport Igualadí" (1882) a Igualada, "Lo Carbell" (1883) a Lleida, "Casino de Granollers" (1884) a Granollers, "La Veu del Camp" (1885) a Osona, "Lo Catalanista" (1887) a Sabadell, "Lo Residor Matagorda" (1887) a Noya i altres, revistes cada una de les quals és la primera en les ciutats esmentades.

Proporcionalment signifiquen ben poc en relació al total, però constitueixen el punt d'aparició d'un procés que, sobretot d'ara en endavant del canvi de segle, assolirà decididament cap a la plena reconversió lingüística de la premsa comarcal. La gran arrancada la marcarem els periòdics i revistes representants del moviment catalanista que, inicialment, giraran entorn de la Lliga Regionalista. Cal remarcar que quan l'any 1923 es produirà el cop d'estat militar del general Primo de Rivera, l'expressió de l'ús del català a la premsa haurà assolit ja unes cotes força notables com ho demostra el fet que, tot i la forta repressió exercida per la dictadura sobre les publicacions catalanes incontrolades al règim, la premsa en català no desapareixerà i que fins i tot durant el seu transcurs hem en registrat l'aparició de noves, quelcom de ben diferent del que hauria de succeir anys més tard amb el franquisme.

El moment decisiu de la normalització del català a la premsa comarcal és la caiguda de la dictadura i la proclamació posterior de la segona República i l'aprovació de l'«Estatut d'Autonomia de Catalunya», un any més tard, l'agost de 1932. Entorn d'aquests dos aconteixements culmina el procés de catalanització progressiva de la gran majoria de diaris, periòdics i revistes de comarques, amb la d'una sèrie de diaris importants com "Diari de Girona" i "L'Autonomista" de Girona, "Les Circumstàncies" de Reus, "El Poble" de Tortosa i altres, bé que no hi falti, com "El País" de Lleida, el qual segueix sent bilingüe. L'expli-

tatacions que han de ser valorades positivament, entorn d'aquesta normalització assolida en gran part al llarg del primer terç del segle XX. És molt probable, d'altra banda, que el procés s'hauria intensificat també molt ràpidament en circumstàncies favorables, és a dir, si no s'hagués produït la interrupció històrica que va significar la guerra de 1936-1939, i que fins i tot a Barcelona hauria pogut esdevenir a mig termini la llengua majoritària a la premsa i en els nous mitjans de comunicació, dels quals la ràdio ja començava a ser present en la vida catalana d'aquells anys.

La catalanització majoritària de diaris, periòdics i revistes implica indubtablement la seva plena acceptació per part del públic lector. Això vol dir que per part d'aquest no existia un aprenentatge previ de la llengua escrita ni a l'escola ni per altres mitjans. La única dificultat tècnica lògica, la derivada de la manca de costum, hauria estat superada justament per mitjà del costum mateix.

Aquesta constatació fonamental entra en contradicció amb l'esquema fàcil que ara veiem molt estès, d'atribuir fonamentalment la manca de lectura de la premsa en català al desconeixement per part de la majoria de la població de la llengua escrita. Tot i que la premsa ho és en el període estudiat un mitjà de comunicació de consum habitual per a la gran majoria de la població si que, en canvi, és l'únic existent i, per tant, de consulta indispensable per a qüestions d'interès. D'altra banda, la premsa comarcal és en el conjunt de l'estructura informativa el nivell més baix i més directe pel que fa al contacte amb els ciutadans de la seva àrea de difusió, que hi han de cercar necessàriament les informacions dels fets que els afecten més de prop.

III.

LA PRENSA COMARCAL SOTA EL FRANQUIзме

Amb la distància dels sis anys transcorreguts des de la mort del general Franco i les transformacions esdevingudes a la premsa comarcal, paral·lelament al procés de substitució de ~~les institucions polítiques~~ ^{les institucions polítiques} de la dictadura per unes de democràtiques arran de l'Estat i altres autonòmiques a Catalunya, comencem a tenir les dades suficients per a poder considerar i analitzar la premsa comarcal del franquisme com un període específic i amb unes característiques pròpies ben determinades.

Aquest període ens ve determinat en el seu inici amb una absoluta claredat en tots ~~els~~ els aspectes, reduïts per la circumstància històrica en un de sol: la desaparició absoluta de la premsa de la República i l'exili i la repressió dels seus periodistes supervivents. La premsa comarcal del franquisme comença doncs de zero a partir d'un tall històric profund en la vida de Catalunya. El final d'aquest període es produeix ben altrament, sense troncaments socials sagnants. És, en canvi, un procés lent de canvi ~~gradual~~ ^{gradual} conduït pels horaris mateixos del règim anterior i que fa possible adonar l'adaptació i la reconversió política dels sectors compromesos amb la dictadura, la premsa inclosa. En tot cas, però, és un fet evident, que la premsa del Movimiento ha desaparegut com a tal a la primavera de 1977, si més no perquè és el Movimiento mateix el que és dissolt i que la de l'Església i dels altres sectors de la societat fan uns plantejaments de futur ben diferents. Per què la premsa comarcal del Movimiento en la seva immensa majoria serà privatitzada entre 1975 i 1977, en compte de revertir, com a prop estat pública que era, a les noves institucions democràtiques és un problema diferent i que cal ~~marcar~~ ^{marcar} en aquest procés polític singular que ha estat la transició política espanyola del franquisme a la democràcia i en el qual els partits polítics antifranquistes catalans no saberen fer valdre en qüestions concretes com aquesta la seva absoluta victòria a les primeres eleccions democràtiques,

A grans trets, podem avançar que la premsa comarcal del franquisme s'ha caracteritzat pels següents trets:

a) L'existència d'una premsa pròpia del Movimiento, primer anomenada de FET y de las JONS, i dels ajuntaments franquistes, que en el període 1939-1966, sobretot, significa una part molt important del total.

b) L'exercici per part del règim franquista d'un control absolut de l'activitat periodística, manifestat de manera implacable a través de la censura preta en el període 1939-1966 i d'una manera més discreta però igualment eficaz per mitjà de la Llei de Premsa en el període 1966-1975.

c) L'exercici de part de les autoritats locals d'un control directe arbitrari i suplementari sobre l'activitat periodística, amb el recurs no solament dels mètodes propis d'una dictadura sinó també dels que proporcionen les posicions socials caciquils en les petites comunitats urbanes i rurals.

d) La impossibilitat d'accedir als òrgans d'informació per part dels sectors socials no identificats amb la dictadura, situació no superada obertament fins després de novembre de 1945.

e) El paper jugat per l'Església catòlica local que si en un primer moment va ser l'únic sector social al qual el règim va permetre de publicar la seva pròpia premsa i se'n va aprofitar a bastament per tractar de recuperar la influència pública que havia perdut durant la República i la guerra civil, després, ja en els anys cinquanta i seixanta, va anar adoptant una posició més oberta i de suplència de les inexistentes plataformes d'expressió social i política, sobretot després de la celebració del Concili Vaticà II.

f) El paper de suplència jugat també a partir dels anys 50 cinquanta i seixanta per una sèrie d'entitats culturals i recreatives a través dels seus butlletins d'informació pels socis, així com per l'acció d'alguns particulars que s'arriscaren a editar publicacions locals en iniciatives individuals.

g) El procés de canvi, finalment engegat als anys seixanta per una sèrie de periòdics i revistes d'unes comarques molt determinades, d'acord amb els factors apuntats en els punts e) i f), que lluiten obertament en i contra el marc polític i jurídic de la Llei de Premsa i del qual n'és l'expressió més clara el balanç d'expedients i sancions administratives imposades.

La premsa comarcal del franquisme està marcada del tot per la influència de la premsa del Movimiento, la qual, per bé que al capdavant del període 1939-1979 només significa una quarta-part cinquena part de les

401 publicacions registrades arreu de les comarques, és a dir 81, és la que ha tingut més durada i difusió durant gairebé tres dècades, de 1934 a 1970, en situació de pràctic monopoli com veurem més endavant. Sens dubte, la suma dels anys de publicació d'aquests periòdics, en el moment que poguem disposar de xifres completes per a tota la premsa comarcal, superaria de llarg la dels de tota la resta.

Ham d'aclarir que a efectes de treball he inclòs a l'hora de comptabilitzar la premsa del Movimiento també les publicacions d'àmbit local editades per ajuntaments al llarg de la dictadura. No hi ha, llevat d'alguns casos molt concrets i que esmentaré en el seu moment, diferències essencials entre unes i altres i el fet que puguin figurar com a òrgans municipals no té gaire importància a efectes del control polític. Al cap i a la fi ha resultat que ni les "jefaturas" del Movimiento ni l'anomenada "Red Catalana de Prensa", ~~existint~~ depenent de la "Jefatura Provincial del Movimiento" de Barcelona, tenien entitat jurídica com a empreses periodístiques ni per altra banda feien altra cosa que donar una cobertura ~~legal~~ política, que no pas legal com es veuria en el moment de la seva dissolució, a la publicació d'un periòdic o d'una revista. Molt sovint qui acabava finançant la seva edició no era altre que l'ajuntament.

1. La premsa d'ocupació. L'opressió i control

A mesura que les tropes franquistes avançaven en l'ocupació militar de Catalunya anaren desapareguent els darrers diaris de la República que s'havien mantingut tant a Barcelona com a comarques malgrat les grans dificultats de tota mena dels darrers temps de la guerra civil. De manera gairebé automàtica, les noves autoritats locals es preocuparen de crear la nova premsa, la premsa del nou Estat. Així a Lleida, primera ciutat de la Catalunya ocupada, alhora que "capital de província", segons la terminologia que prenia una renovada vigència, va comptar ja l'any 1938 amb dos diaris successius, depenents de l'autoritat militar, que dugueren els títols de "Ruta" i "Hoja Informativa Militar", que aviat donaren pas al diari del Movimiento "La Nueva Mañana". A Tarragona, el centenari "Diari de Tarragona" fou convertit en "Diario Español", mentre a Barcelona hom controlà de ple "La Vanguardia", ara esdevinguda "La Vanguardia Español"; respectant-ne la propietat, com també en els casos d' "El Correo Catalán" i "El Noticiero Universal", tanques però les instal·lacions de "Solidaridad Obrera" de la CNT-PAI foren utilitzades per crear el diari "Nacional-sindicalista" "Solidaridad Nacional". Finalment a Girona, darrera capital de província ocupada, hom creà primer "El Pirineo", per a substituir-lo després per "Los Sitios".

Justament de Girona donia una imatge pinzellada molt il·lustrativa del que significà i com es realitzà el pas de la premsa de la República a la premsa del nou Estat, corresponent a una conferència sobre "El periodismo a Girona des de 1939" (34) donada per Narcís-Jordi Aragó l'any 1974 i que començava així:

"Aquesta història (aquest segon capítol d'una llarga història) comença amb els primers dies de 1939 i ens ofereix la imatge d'una ciutat sense diaris".

"Tota aquella vida periodística florent, civilitzada i pluralista que evocava la setmana passada Manuel Bonmatí s'havia extingit de cop el 18 de juliol de 1936. Durant aquells anys de guerra, només les sortides esporàdiques de "Combat", "diari antifeixista", "Front" dels comunistes, "L'Esperanza" del POUM i "Girona CNT", òrgan de la PAI i la regularitat de "L'Antonomista", el diari de les esquerres i el més seriós i menys extremista de

tots."

"Però també aquesta regularitat es va estroncar la segona quingena de gener de 1939 quan la guerra estava a punt d'acabar i Girona era una ciutat sense premsa. Jo aleshores era molt petit i tinc només uns quants records -a la vegada difusos i imborrables- d'aquells dies".

Aragó feia en aquest punt una evocació a través de textos literaris de Xavier Benguerel i Josep Pla, en els quals sobresurtia "la bondat inefable de Carles Rahola", escriptor i periodista que fou afusellat pels franquistes entre altres coses pels seus articles a "L'Autonomista".

"Aquesta figura lluminosa tardarà pocs dies a desaparèixer tràgicament de l'horitzó. I passaran molts anys sense que poguem dir ben clarament el que la seva pèrdua ha significat".

"Sigui com sigui, la guerra del 36 al 39 representa un trauma brutal per al periodisme gironí".

"La imatge del pont volant, tant repetida en aquests primers dies del 39, pot ser expressiva de la realitat periodística: No hi haurà continuïtat entre la premsa d'abans i la de després. Els diaris es precipiten a l'abisme i no en sortiran mai més. Hi ha un trencament definitiu."

"Tot el que vindrà després no continuarà res; serà una altra història. És més: Girona no assolirà, de tenir, durant molts anys, una premsa sorgida de la voluntat popular, o almenys arrelada en ella. Aquesta és una constatació que, des del punt de vista històric és fonamental."

"Al cap de pocs mesos d'acabada la guerra a Girona, el dia 17 d'abril de 1939, neix el diari de la tarda "El Pirineo", "al servicio de España" y del Candillo". El va crear del no res el governador Correa Végli-son; va nomenar a dit l'equip de redactors i ell mateix en fou el director".

"El director veritable, en Josep Maria Clarà, no podia ser-ho legalment, perquè no tenia carnet. Aleshores s'havia creat aquell "Departamento de Prensa y Propaganda", directament inspirat en el ministeri nazi de Goebbels i els carnets de periodista es repartien una mica "per mèrits de guerra" en el sentit figurat -o a vegades en el sentit literal- de la frase".

"Sigui com sigui, en Clarà no el tenia i va haver de quedar com a Cap de Redacció, amb Manuel Bonmati, Francisco Moré, Josep Maria Ginés,

Lluís Belled i Mossèn Bolós. Aquest últim sempre recordava, amb la seva tova incomparable, que el nostre patró, Sant Francesc de Sales, tampoc no tenia carnet".

"L'empresa d'aquest diari eren els germans Mera Perpinyà i algun altre element del carlisme gironí d'aquell temps. La impremta fou la de Can Ginés i és en Josep Maria Ginés qui haurà ens ha deixat alguna vivència d'aquella època. Din, "El Pirineo" constituïa un milagre diari, un difícil partit de taumatúrgics en el que se daban cita el multiempleo generoso, la semiubicuidad més habilitosa y las más jugosas expresiones de la celtibérica virtud de la improvisación. El fenómeno radicaba en que se quería sacar un periódico con ciertas obligadas pretensiones pero con una escasez de medios impresionante".

"El diari tenia encara un altre "handicap": la duríssima censura d'aquells anys. L'exercia un comandant de l'exèrcit, molt conegut a Girona i hi ha una anècdota molt expressiva: un redactor va acabar una nota de societat amb la clàssica felicitació "Ad multos annos". La frase fou tetrada amb el llapis vermell i una indicació que deia: "No se puede escribir en catalán".

""El Pirineo" inaugura també una altra cosa: la llista de sancions de premsa a partir del 39. En Clara havia sentit a dir que no es podia fer crítica, però que la crítica municipal tenia una certa indulgència. L'home va oblidar per un moment que era funcionari municipal i va escriure que la ciutat, a tants mesos de la guerra, presentava un aspecte lamentable. La resposta fou una sanció del Govern Civil, cosa, realment, un xic absurda, però real: 250 pessetes de multa i una destitució per uns dies que va posar el diari en mans d'En Ginés." (...)

"Encara, poc abans de morir" ("El Pirineo" va deixar de sortir l'últim dia de 1942), el diari "haurà de suportar la humiliació d'un director vingut de fora, Rafael Gordinis, al qual l'empresa s'oposa amb totes les forces. Sembla ser que una de les coses més importants que aquest senyor va fer a Girona va ser, una nit, cremar una bústia de correus. Mossèn Bolós, prenent peu del seu cognom, va dedicar-li un memorable article que es titulava "Zapatero, a tus zapatos".

"Així les coses, la cadena de premsa de Falange (després Movimiento) aconseguí d'agafar la torxa encesa que ben a desgrat li deia "El Pirineo".

i, amb el material tècnic incautat a "L'Autonomista" fa néixer el diari del matí "Los Sitios", "diario del Movimiento en Gerona". D'això haurà ara mateix trenta anys. Durant trenta anys, "Los Sitios" ha tingut el monopoli de la informació diària a Girona".

La cita d'aquest text de Narcís-Jordi Aragó, una mica llarga potser, resumeix en aquesta pinzellada de la petita història tota una sèrie de fets importants que acompanyats d'altres de detall conformen la ~~extensa~~ circumstància històrica de 1939 i la seva incidència en la premsa ~~comarcal~~ comarcal; la desaparició de la premsa de la República, la creació "ex-novo" d'una premsa d'ocupació, la seva subordinació absoluta a les autoritats franquistes personificades en aquest cas en el governador director i en el comandant-censor, la incautació dels tallers i de les instal·lacions de la premsa republicana i la marginació total de l'idioma català.

Girona és en aquest cas l'exemple d'una situació que es dona arreu, però sobretot en les capitals de província. La concepció que té el franquisme de la província com a divisió territorial i política bàsica i única del nou Estat porta a potenciar una estructura provincial de la premsa a Catalunya, per bé que més endavant es tornarà a reproduir progressivament el model ~~informatiu~~ territorial històric que he analitzat en la segona part.

L'obediència, d'entrada, és la implantació a les quatre capitals de província a Catalunya de sengles diaris provincials de Falange, com se'ls anomenada més correntment, per bé que com ja he dit es respecta la propietat dels grans diaris de Barcelona susceptibles de servir el nou règim, tot acceptant tàcitament la seva capacitat d'influència real arreu i enllà de la que aspira a tenir el diari franquista de Barcelona "Solidaridad Nacional", que anys més tard tindrà encara la companyia de "La Prensa", diari de la tarda. L'objectiu polític de cobrir informativament les quatre capitals de província és assolit ben aviat i per la via fàcil i ràpida de la incautació i la imposició.

Aquesta via, les característiques de la qual, ens permeten parlar amb tota propietat d'una premsa d'ocupació, es repeteix de manera paral·lela arreu de les comarques en totes aquelles poblacions, en especial caps de comarca, en les quals l'existència d'una tradició remarcable de premsa pròpia porta a les noves autoritats locals a crear-hi periòdics oficials, premsa d'ocupació també, sovint per mitjà de la incautació dels bens de la premsa republicana.

Així passa sobretot a ciutats que històricament han assolit un sistema informatiu local complet o un de complementari. Aquesta situació es produeix,

de manera especial, en les ciutats de Sabadell, Terrassa, Manresa i Mataró. En canvi, la tradició periodística de Reus queda truncada del tot, malgrat l'intent inicial de l'Ajuntament de publicar en una nova etapa el "Diario de Reus". Aquesta experiència va durar molt pocs dies i la capital del Baix Camp no va tenir cap periòdic regular, en aquest cas un setmanari, fins entrats els anys cinquanta.

D'altra banda, el restabliment i l'enfortiment de la divisió provincial a Catalunya va fer que aquesta premsa d'ocupació es desenvolupés de manera ben diferent segons les províncies. Així a la de Lleida, llevat de Lleida capital, on a més de "La Mañana", hi hagué més tard un periòdic del dilluns, "Lérida", a cap altra població hi ha premsa del Movimiento important al llarg dels anys 40 i amb prou feines alguns més endavant. És segur que la baixa demografia de les comarques de ponent hi devia influir, com ha influït de sempre que siguin, llevat el Segrià, les de menys premsa pròpia. Hi haurà més endavant algunes publicacions municipals i a Cervera i Tàrraga un quinzenal i un setmanari privats que feren funció de premsa oficials. De totes maneres, tot i que a la província de Tarragona hi ha comarques més importants, com Baix Camp, Alt Camp i Baix Ebre, a més de Tarragonès, tampoc els anys quaranta hi ha cap més publicació del PSE y de las JONS, llevat del "Diario Español" de Tarragona, el setmanari "Nuevabug" de Vallis i l'experiència frustrada del "Diario de Reus". N'hi haurà alguns més els anys 50 i 60, però amb fórmules municipals i en una proporció molt inferior que la província de Barcelona.

Pel que fa a les comarques compreses a la província de Girona, tot i que el nombre de periòdics oficials no és molt alt, és el cas en canvi, a part d'"El Pirineo" ja samentat i el seu substitut "Los Sitios", de dos setmanaris com "Arriba España", d'Olot, creat el febrer de 1939 pel capellà-afileres de la Legió Espanyola, mossèn Arenas, en ocupar la ciutat amb les tropes manades per Ricardo Alonso Vega, oficial que hi va escriure un article en el primer número, i "Ampurdán" de Figueras, aparegut l'any 1942, que han tingut una llarga influència respectivament a la Garrotxa i l'Alt Empordà al llarg de més de trenta anys. A la resta de la província, Palamós, Blanes i Tossa de Mar tingueren també publicacions oficials els anys 50 i 60, però només la primera d'una certa durada.

És a la província de Barcelona on la premsa oficial es desplega àmpliament arreu de les comarques fins al punt de crear-se els anys 50

una anomenada "Red Catalana de Premsa" que aplegava tots aquests periodics i revistes, però que de fet no tenia cap mena d'entitat jurídica com es va fer patir a l'hora de la seva dissolució i privatització.

A cada una de les comarques de la província de Barcelona com a mínim la capital fou dotada d'un periòdic propi i en algunes fins i tot altres poblacions. L'única excepció va ser Sant Feliu de Llobregat, que difícilment ha exercit al llarg del període 1939-1979 funcions de capitalitat més enllà de les judicials, mentre que el veritable centre d'atenció ^{del Baix Llobregat} ha estat Barcelona mateix. Sant Feliu no ha tingut altra premsa propia en aquest període que una revista parroquial els anys 50 i 60, però sí que n'han tingut amb més continuïtat altres poblacions de la comarca, entre les quals Martorell, Molins de Rei, Gavà, Sant Rei de Llobregat, El Prat de Llobregat, i Olesa de Montserrat, Sant Joan Despí i Viladecans, totes les quals amb premsa del Movimiento com a mínim.

Pel que fa al Baix Llobregat, tot i el veïnatge de Barcelona, Badalona no ha deixat de mantenir la seva tradició periodística propia amb el periòdic bisemanal del Movimiento "Revista de Badalona", mentre que entre les altres poblacions només és remarcable la continuïtat de "Vida de Espinosa" a Espinosa de Llobregat, mensual creat l'any 1950, davant els intents mai reeixits a Sant Adrià de Besòs i l'experiència tanjana i frustrada impulsada ja tocant els anys 70 per l'Ajuntament de Santa Coloma de Gramenet.

Sabadell, Terrassa, Manresa i Mataró, llevat de les capitals de província, són les ciutats que amb base al ~~partidista~~ diari o periòdic del Movimiento respectiu toquen a tenir un sistema informatiu més semblant al tradicional. Només a les tres primeres arriben a ser propiament diaris amb un mínim de quatre aparicions a la setmana. Després d'una evolució inicial "Sabadell" assolir a de sortir-ne cinc, "Terrassa" i "Manresa" quatre i "Mataró" només tres. Potser és al Vallès Occidental on l'implantació de premsa oficial resulta més reeixida ja que a més dels diaris de Sabadell i Terrassa hi registren encara amb larga continuïtat setmanaris a Rubí i Caldes de Montbui. També al Bages trobem un setmanari a Súria, a partir de 1951, a més d'un parell de revistes mensuals dels ajuntaments de Santpedor i Callús ja cap al final del període. Al Maresme, en canvi, l'únic altre periòdic oficial remarcable, "La Voz de Malgrat" té una durada limitada.

A Osona, a més del setmanari "Osona" de Vic, Manlleu, Torelló i Roda de Ter tenen també publicacions oficials, bé que amb fórmules diferents, ja

ja que la revista mensual de Manlleu, després ~~de~~ esdevingué quinzenal d'acord amb la tradició local, fou editada pels sindicats verticals. També a Centelles, per poc temps, hi hagué una revista oficial.

Al Vallès Oriental hi ha el cas del bisetmanari "Vallès" a Granollers que dona lloc a una reiteració aproximada del sistema local tradicional. En canvi a Gervàs es perd la tradició de Vilanova i la Geltrú i el seu diari centenari, encara que el setmanari "Vilanova y Geltrú" oficial se'n proclami hereu. Semblant al de Granollers és el cas d'Igualada, amb un bisetmanari oficial, "Igualada", mentre que a l'Alt Penedès s'hi crea un setmanari, com a Osona, d'acord amb la tradició comarcal. Al Berguedà, el setmanari oficial "Berguedà" no assolirà pas el cas de les seves cinc etapes ^{al llarg d'} diferents amb prou feines deu anys.

El Mapa num. 1 recull la indicació de tots els periòdics del Moviment publicats arreu al llarg del període 1939-1979, acompanyat a peu de plana per la llista de noms i periodicitat. En total són 81, entre els quals s'inclou com ja he advertit els editats per ajuntaments o altres organismes, aïns, coincidents en interessos polítics i sovint en persones dels dirigents, que corresponen a un total de 64 poblacions. Aquestes 81 publicacions oficials signifiquen una cinquena part de tota la premsa comarcal comptabilitzada al llarg de quaranta anys, 400 en total, de les quals 201 es publiquen el 1979.

S'ha de dir de totes maneres que aquesta proporció ~~de~~ d'1 a 5 no és representativa ni de bon tros de la incidència veritable de la premsa del Moviment a Catalunya al llarg d'aquest vast període. S'ha de comptar d'una banda que d'aquest total de 400 publicacions comarcals n'hi ha més d'un centenar que no han arribat a sumar ni de bon tros els deu anys seguits de publicació. S'ha de comptar, sobretot, que ~~la premsa franquista~~ la premsa franquista va tenir fins 1966 una situació del tot preponderant, un monopoli de fet, a les principals poblacions de Catalunya, tant pel que fa als diaris semanats provincials, com als diaris ~~de~~ i periòdics locals i comarcals, i fins i tot en les revistes d'algunes poblacions. Una comparació entre el Mapa num. 1 (premsa del Moviment) i el Mapa num. 2 (diaris i periòdics) resulta ben expressiva d'aquesta realitat.

Una altra dada aproximativa és el recompte de les publicacions aparegudes al llarg del període 1938-1979. D'un total de 52, 27 pertanyen al Moviment, 18 a l'Església, 4 a associacions i poms i a particulars. Si entréssim en el detall de veure la durada, el tiratge, la població i la influència de cada

cas, la constatació del monopoli del Movimiento seria més clara encara. Serveixi com a exemple que els dos setmanaris privats, "El Eco de Sitges" de Sitges (Garraf) i "Nueva Tarrega" (Tarrega de Tarrega (Urgell) i ~~lloc de~~ de Cervera (Segarra) el quinquenal "Segarra", a part de ser el primer la continuació d'un periòdic de finals de segle passat, totes tres han aguat al llarg de la dictadura d'òrgans oficials del poder local. Pel que fa a les quatre publicacions d'entitats o associacions, tres són revistes mensuals de caire cultural -"Cultura" de Valls (Alt Camp), "Amul" de Vilanova i la Geltrú (Garraf) i "La Tossa" de Moia (Bages)-, mentre que la quarta és una petita revista de Cabrera de Mar (Maresme), "La Estrella de Barriach". Si entrem, per fi, a qualitzar les 18 publicacions parroquials, la majoria són mensuals i a nivell informatiu fan un paper secundari en aquelles poblacions que a més hi ha premsa oficial.

En definitiva, resulta que en aquest primer decenni de la postguerra, les tres capitals de província tenien sengles diaris del Movimiento i només Girona comptava a més amb una revista catòlica mensual. ~~Entre~~ ^{També} ~~entre~~ caps de comarca, Sabadell, Manresa ~~trien~~, així com Terrassa, tenien ~~un~~ ^{uns} diaris oficials i un altre, periòdic trisetmanal, Matarró. Després, Granollers i Igualada, així com Badalona, tenien ~~setmanaris~~ bisetmanaris del Movimiento i només la capital de l'Ància comptava, també amb una revista parroquial. Altres caps comarcals com Figueres, Olot, Vilafranca del Penedès, Vilanova i la Geltrú, Vic, Berga i Valls tenien setmanaris oficials, solament contrapesats per ~~un~~ ^{uns} setmanaris parroquials a Figueres i Vilafranca i sengles revistes culturals mensuals a Valls i Vilanova.

Aquesta situació de monopoli de fet no és una casualitat sinó el resultat d'una voluntat deliberada dels poders "nacionals", provincials i locals, que dugueren a terme cada un en la seva esfera d'actuació, una política primer de repressió dels possibles residus de la premsa anterior, segon d'ocupació de l'espai informatiu i tercer de control directe i abusat i d'utilització de la premsa com a eina de propaganda del règim, tant com de desprestigi de les institucions democràtiques i autonòmiques anteriors i de descatalanització.

Durant molts anys, de fet pràcticament fins 1966, la única premsa que va tenir un caràcter informatiu i una incidència social va ser la oficial, ja que la de l'Església va tendir més a exercir un intens propagandisme religiós, facilitat generosament pel règim com a cobertura ideològica, cara a recuperar la influència social perduda durant la República, tot de

xant pels periòdics oficials la tasca d'informar de la realitat quotidiana, cosa que al capdavant només era possible de fer sota l'únic prisma de la censura. ^{que al} Fins 1966 no seria promulgada la Llei de Premsa i Imprenta, va regir textualment al principi que "corresponde al Estado la organización, vigilancia y control de la institución nacional de la prensa periódica", establert pel decret regulador de 22 d'abril de 1938.

Aquesta vigilància i aquest control no oferien gaire dificultat en la premsa comarcal, donat que la seva organització la duïen practicament els mateixos jerarques o militants locals del Movimiento, ja sigui a través de les organitzacions específiques de FET y de las JONS o dels ajuntaments, entre els quals existia ~~una~~ ja una perfecta corresponsabilitat de transmissió sinó ben sovint una clara coincidència de persones i càrrecs, coincidència coronada en la dels càrrecs d'alcalde i cap local del ~~Movimiento~~ partit únic. Solament els diaris provincials, per ser caràcter professional i per estar annexats en una cadena controlada directament des de Madrid es situaven en un nivell diferent, en el qual el director veritable acostumava a ser en darrera instància el governador civil i "jefe provincial del Movimiento".

El càrrec de directors dels periòdics comarcals era lògicament una qüestió absoluta de confiança, sen com eren aquests no cap altra cosa que un braç més del poder, el braç de la propaganda. Així foren sempre els directors jerarques locals del partit únic, dels sindicats verticals o regidors mateixos de l'Ajuntament, addueix el mateix alcalde en un bon nombre de casos, el més rellevant dels quals en potser el d'Olot, on encara els anys 70 ho va ser, d'"Ayria España" i després "La Carrotera", en canviar de nom, el batlle Juan de Malibrán, un falangista recalcitrant.

Un testimoni de primera mà del mecanisme de nomenament dels directors el trobem en una evocació publicada per "Tarrasa Información" (35) l'any 1975, dels primers temps del diari oficial tarragonenc. Després de fer referència al primer director, mort prematurament, hom escriu:

"Le sucedió en la dirección Francisco Valenciano, llegado al periodismo tarraconés después de la contienda y quien todavía hoy continúa en las lides periodísticas. Alternaba, Valenciano, su tarea con la de concejal del Ayuntamiento tarraconés y con la Delegación Comarcal de Sindicatos, también asumida por él. Y al frente de TARRASA siguió el ritmo y la línea impuesta al periódico por su fundador."

"Quizá convenga aclarar que era TARRASA, y así obtuvo la posibilidad de su nacimiento, "Boletín Informativo de FET y de las JONS". Y conviene decir

esto porque, posteriormente, en una de las reorganizaciones de la Delegación Provincial de Prensa y Propaganda se dispuso que la dirección de TERRASSA, debía ser asumida por el delegado comarcal del mismo departamento. Lo era, a la sazón, don Jaime Ces Gibert y, a partir de ese momento, TERRASSA emprende su rumbo bajo el mando del nuevo director, quien, como su antecesor, mantuvo en el mismo nivel en que lo dejara Víctor Vila, previos unos intentos frustrados de hacerlo diario, de publicación diaria."

"Hasta 1950 estuvo Ces al frente del periódico y, el 4 de junio de ese año se hacía cargo de la dirección don José Calí Biosca, iniciándose entonces, una época de renovación y realización. El día 4 de junio de este año toma el timón del periódico terrassense siendo delegado comarcal del Frente de Juventudes. Era joven, inquieto y dinámico, con gran capacidad organizadora y llevó a su redacción a un equipo juvenil, de muchachos de la Organización, y le insufló una nueva vida y le dio un nuevo estilo."

La dirección de este periódico es ya profesionalizar en algunos casos, con aquest mateix de Terrassa, en l'any 1954 pren la direcció Andreu Calaf, el primer terrassenc, segons s'indica, graduat a l'Escola Oficial de Periodisme i més tard Ramon Maria Wenberg, també periodista titulat. A Sabadell, en canvi, Josep Palau va ser director des de 1952 fins a 1975 i només en aquest moment va accedir a la direcció de "Sabadell" un periodista titulat i membre del Consell Local del Movimiento, Ramon Rodríguez Zorrilla. Als periódics locals i comarcals del Movimiento són força freqüents els directors gairebé vitalicis.

Una filosofia evolucionada en aquest sentit l'exposava ja el gener de 1969 el director del setmanari "Prat", Jaume Benés, en una entrevista publicada amb motiu del XIX aniversari (36):

"Si el director del periódico es miembro del consistorio, lo considero incompatible. Si el director del periódico es el alcalde, más incompatible aún, ya que considero que el cargo de alcalde es eminentemente ejecutivo. Si el periódico tiende a crear un estado de opinión, el alcalde necesitará conocerlo para no ejercer el monopolio sobre el mismo. Un caso de director de periódicos y alcalde en una población de cierta importancia lo considero ya un signo de oscurismo. En una población pequeña, refleja un criterio colonialista."

"En el caso de que el miembro del consistorio (dejando aparte el

alcalde) sea miembro de la redacción del periódico, creo que no existe ninguna incompatibilidad alguna, sino todo lo contrario. Puede convertirse en un verdadero punto de unión entre el Municipio y la prensa local, lo cual beneficiaría la labor informativa, siempre y cuando la postura del periódico no se incline ante los intereses del consistorio."

Val a dir que "Prat" és l'únic cas d'un periòdic del Moviment que en un moment determinat juga un paper oberturista políticament, d'acord amb la terminologia de l'època i això explica potser el nivell d'ambigüitat d'aquestes opinions. Un conte, "Bajo la gorra gris", publicat a "Prat", porta el seu autor, Pere Balís i Llopart, davant d'un consell de guerra, que l'absol, l'any 1968 en plena agitació estudiantil i obrera. Poc temps després, l'Ajuntament i el Moviment del Prat foren una crisi al si del setmanari i hi posen com a director un regidor, contràriament a l'opinió que acaben de reproduir i d'acord amb el que és norma a altres poblacions."

De fet, aquest és potser el problema polític més fort sorgit entre la premsa del Moviment. N'hi ha hagut d'altres, naturalment, però situats en un nivell de problemes més interns. El text abans citat de "Tarragona Informació" evoca també, per exemple, que Andreu Galaf va tenir "dificultades y impresiones políticas que determinaron su apartamiento durante un breve tiempo. Fue con ocasión de una pueril y absurda fricción entre el Ayuntamiento y la Jefatura Local del Movimiento" (37).

D'altra banda, Jaume Monés explica també, en l'entrevista citada, de manera general la forma de financiació de "Prat", que il·lustra força les relacions entre Ajuntament i Moviment o Red Catalana de Premsa, així com el suport financer de determinats sectors socials i econòmics a aquesta premsa (38):

Les fonts de financiació, explica, eren "suscripciones, venta de ejemplares y publicidad. Disponemos además de una subvención anual de La Seda de Barcelona S.A. El pasado año recibimos también una ayuda de la Papeler de Leiza". Pel que fa a l'Ajuntament diu: "No colabora. Años atrás existía un acuerdo entre la Red Catalana de Prensa -a la que pertenece el periódico- y el Ayuntamiento. El Municipio se comprometía a entregarle al portavoz la cantidad de 20.000 pesetas anuales y éste a insertar cualquier tipo de información municipal que resultara de interés para los lectores. Ello se llevó a cabo de esta forma hasta que tiempo atrás el Ayuntamiento del Prat manifestó que su aportación económica sería fraccionada en doce plazos, la cantidad de los cuales ~~variaría~~ variaría según fuera la actitud del periódico frente a la labor municipal. Tal propuesta fue rechazada

de plano por el periódico ya que éste no podía inclinarse ante semejante exigencia. Ello originó grandes inconvenientes de tipo económico, pero sólo de este modo pudo salvarse la independencia del periódico".

"Cuando José Lloret se hizo cargo de la aljaldía puso en nuestro conocimiento su deseo de insertar en el periódico unas páginas de información municipal, cosa que esperamos hacer en breve. El Ayuntamiento redactará las notas informativas y nos abonará el importe de la confección de las páginas. Al margen de esto el periódico seguirá estando facultado para opinar del modo que crea más conveniente."

Al cap d'un temps, Josep Lloret va ser l'alcalde cap local del Movimiento que va superar la crisi del periódic i el seu retorn a la plena ortodòxia municipal. "Prat" no va sobreviure gaire temps aquest canvi, però la gran majoria de periódics del Movimiento no solament aguantarien fins a 1975, sinó que gran part aconseguirien de perpetuar-se més enllà del final de la dictadura i la dissolució del partit únic, per mitjà de la seva privatització per part dels mateixos redactors i administradors, sota la protecció dels governs de la transició i davant la passivitat dels partits polítics democràtics.

Tot i que el moment més intens de sortida de periódics del Movimiento foren els anys 40 i 50, encara els 60 en va sortir algun d'una nova com ara el setmanari "Martorell" a Martorell (Baix Llobregat). Val a dir que a partir de la Llei de Premsa de 1966, la major part va anar afilixant progressivament la tensió ideològica que els caracteritzava inicialment, accentuant en el possible els aspectes estrictament informatius, en el que d'alguna manera podríem considerar com l'inici d'una aparent neutralització política que els permetria a molts fer el pas de la privatització i perpetuar-se com a periódics independents de dreta al començament de la democràcia.

Es la diferència, per exemple, entre el text ben diferent que trobem en l'editorial de salutació del setmanari "Penedès" de Vilafranca del Penedès (Alt Penedès) el 29 de novembre de 1941 i el ja més apaivagat del vintè aniversari, el 14 de gener de 1941.

""Penedès", al iniciar su camino de expansión de los principios fundamentales del Nuevo Estado", s'ha deia el primer dels editorials citats, ben representatiu dels publicats en ocasions semblants per altres col·legues, "que ha de hacer llegar a todos los rincones de la villa y la comarca, rinde el más ferviente homenaje de sumisión, respeto y obediencia al Caudillo de la Patria que lleva en su escudo gravada (sic) triunfalmente a golpes de espada y de

talento la paloma de la paz y de la Justicia social, bajo los pliegues de las banderas victoriosas, chorreantes de sangre de tantos héroes y mártires que no debemos olvidar ni un solo instante en nuestra vida de lucha para la inmortalidad y el engrandecimiento de nuestra Patria. ¡Atríba España! ". (39)

Vint anys després, Alfonso Chulvi, director de "Panadés" escrivia amb motiu del vintè aniversari en aquest altre to (40):

Creem que ha complido humildemente con su misión y no será raro que la historia le tenga en cuenta aunque sea para consultar los precios de un "mercat del gall", para registrar una visita ilustre, una boda, una defunción o un suceso local ocurrido en tal o cual fecha. En "Panadés" se resume e refleja la historia de veinte años de un pueblo feliz, que por feliz no tiene apenas historia".

Heus aquí tota una filosofia residual del periodisme i de la informació, que si d'una banda posava de relleu la animositat política dels anys anteriors en el marc d'una putetesa normalitat social d'una dictadura que es preparava a celebrar els primers "vint-i-cí no anys de pau", d'altra banda es veuria contestada obertament pels periòdics i revistes que, emprarien una actitud clara i difícil de resistència, a progrés i recuperació, justament, d'aquesta història que cada població per si mateixa i Catalunya en conjunt sí que tenien i que hom havia volgut amagar. Serà doncs fonamentalment a partir de 1966 que començarà un època marcada per les tensions entre dues premses. La del Movimiento s'hi enfrontava des d'una posició de superioritat material i política, mentre que l'altra la resistia, la de l'Església catòlica, associacions o promotors particulars, havia de lluitar amb les dificultats polítiques, de maldir per a guanyar-se un públic poc susceptible de reaccionar de pressa a uns estímuls informatius i polítics que pel seu caràcter d'oposició s'havien de presentar en un nivell inevitable d'ambigüitat i superar alhora les dificultats internes derivades d'una estructura empresarial i uns recursos econòmics ben precaris.

La victòria en aquesta guerra política i periodística se la endua gairebé taníament la premsa del Movimiento que és superior en aspectes decisius, per amb tot això no impedeix que es vagi consolidant la nova premsa i que en alguns casos la comenci a superar en difusió i influència o que a causa justament d'aquesta competència hagi la premsa oficial hagi d'anar normalitzant l'ús del català en les seves pàgines més de premsa del que s'hauria valgut.

Entre els periòdics municipals que per raons metodològiques incloem com a premsa del Movimiento, és a dir, la premsa oficial, cal subratllar que hi ha